

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

**EFEKTIVNOST DOKTRINE RESPONSIBILITY TO PROTECT
U ISPUNJAVANJU PRINCIPA UJEDINJENIH NACIJA
PRILIKOM ORUŽANIH SUKOBA**

MASTER RAD

Mentor:

prof. dr Miloš Šolaja

Kandidat:

Filip Stanivuković

Banja Luka, 2025. godina

UNIVERSITY OF BANJA LUKA

FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

**EFFECTIVENESS OF THE RESPONSIBILITY TO PROTECT
DOCTRINE IN ACHIEVING THE PRINCIPLES OF THE
UNITED NATIONS DURING ARMED CONFLICTS**

MASTER'S THESIS

Mentor:

Professor Miloš Šolaja, PhD

Candidate:

Filip Stanivuković

Banja Luka, 2025.

Mentor: prof. dr Miloš Šolaja, redovni profesor, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci.

Naslov master rada: Efektivnost doktrine Responsibility to Protect u ispunjavanju principa Ujedinjenih nacija prilikom oružanih sukoba.

Rezime: Rad je fokusiran na Responsibility to Protect kao doktrinu zaštite civilnog stanovništva od zločina, kao i na efektivnost ovog koncepta u ispunjavanju principa Ujedinjenih nacija kao međudržavne organizacije koja ga je usvojila. Rad razmatra nastanak i razvoj Responsibility to Protect početkom XXI vijeka, prihvatanje ovog koncepta tokom Svjetskog samita 2005. godine, i njegovu primjenu tokom pet značajnih sukoba koji predstavljaju prilike za upotrebu ovog koncepta u praksi: Darfur, Južni Sudan, Kenija, Libija i Sirija. Za svaki od ovih slučajeva dat je pregled događaja od početka sukoba do danas, zajedno sa podacima o broju civilnih žrtava i mjerama koje je međunarodna zajednica preduzela u okviru Responsibility to Protect. Putem kvantitativnog vrijednovanja mjera odabranih iz literature o navedenim sukobima, napravljeno je kvantitativno poređenje sukoba sa idealtipskim modelom definisanim iz Završnog dokumenta Svjetskog samita, uz kvalitativno poređenje. Rezultat analize je da je sukob u Južnom Sudanu najmanje ispunio idealtipско određenje Responsibility to Protect, dok su sukobi u Keniji i Libiji najviše ispunili to određenje. Ipak, sukob u Keniji predstavlja najbolji primjer primjene Responsibility to Protect od strane međunarodne zajednice, zbog izbjegavanja vojne intervencije. Zaključeno je da je Responsibility to Protect vrijedan okvir za djelovanje međunarodne zajednice u sukobima, ali da ima velike strukturalne probleme zbog nedostatka elemenata koji osiguravaju obnavljanje države nakon sukoba, i da je njegova reputacija značajno urušena tokom intervencije u Libiji 2011. godine.

Ključne riječi: R2P, Ujedinjene nacije, međunarodne intervencije, zločini protiv čovječnosti.

Naučna oblast: Međunarodni odnosi i nacionalna bezbjednost

Naučno polje: Političke nauke

CERIF klasifikacija: S170

Tip odabrane licence Kreativne zajednice (Creative Commons): CC BY

Mentor: Professor Miloš Šolaja, PhD, full professor, Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka

Title of master's thesis: Effectiveness of the Responsibility to Protect Doctrine in Achieving the Principles of the United Nations During Armed Conflicts

Abstract: The paper is focused on Responsibility to Protect as a doctrine of protecting civilians from crimes, as well as the effectiveness of this concept in achieving the principles of the United Nations as the intergovernmental organization which adopted it. The paper covers the creation and development of Responsibility to Protect during early 21st century, the adoption of this concept during the World Summit in 2005, and its application in practice: Darfur, South Sudan, Kenya, Libya and Syria. For each of these case studies an overview of events from the start of conflict to today was provided, along with the number of civilian victims and the measures undertaken by the international community within the framework of Responsibility to Protect. Through quantitative evaluation of measures chosen in literature about those conflicts, a quantitative comparison of the conflicts was made with an ideal model defined from the World Summit Final Document, alongside a qualitative comparison. The results of the analysis are that the conflict in South Sudan is the least alike to the ideal model of Responsibility to Protect, while the conflicts in Kenya and Libya are the most alike to the model. However, the conflict in Kenya is the best example of Responsibility to Protect being used by the international community, due to avoiding military interventions. The conclusion is that Responsibility to Protect is a valuable framework for international community actions in conflicts, but that it has major structural issues due to lacking elements ensuring national rebuilding after a conflict, and that its reputation was dramatically eroded during the intervention in Libya in 2011.

Keywords: R2P, United Nations, international intervention, crimes against humanity.

Scientific branch: International Relations and National Security

Scientific field: Political sciences

CERIF classification: S170

Chosen Creative Commons license: CC BY

Žrtvama zločina, prošlih, sadašnjih i budućih, kojima Responsibility to Protect nije pomogao.

Sadržaj:

<u>Sažetak</u>	<u>VII</u>
<u>Uvod</u>	<u>1</u>
Metodologija, hipoteze i literatura	3
<u>Responsibility to Protect – nastanak i formulacija</u>	<u>5</u>
Izveštaj Međunarodne komisije za intervencije i državni suverenitet (ICISS)	5
Završni dokument Svjetskog samita 2005. godine	9
Idealtipska primjena Responsibility to Protect	11
<u>Studije slučaja Responsibility to Protect</u>	<u>12</u>
Sudan – Darfur i Južni Sudan	13
Kenija – izorno nasilje 2007. i 2008. godine	22
Libija – Arapsko proljeće i promjena režima	31
Sirija – Arapsko proljeće i građanski rat	47
<u>Evaluacija Responsibility to Protect i principa Ujedinjenih nacija</u>	<u>58</u>
Evaluacija Responsibility to Protect	63
Odnos principa Ujedinjenih nacija i Responsibility to Protect	69
Prijedlozi za izmjenu Responsibility to Protect	73
<u>Zaključak</u>	<u>77</u>
<u>Literatura</u>	<u>86</u>
<u>Dodatak 1 – mape odabranih studija slučaja</u>	<u>96</u>
<u>Dodatak 2 – ACLED grafikoni</u>	<u>101</u>

Sažetak

Rad je fokusiran na Responsibility to Protect kao doktrinu zaštite civilnog stanovništva od zločina, kao i na efektivnost ovog koncepta u ispunjavanju principa Ujedinjenih nacija kao međudržavne organizacije koja ga je usvojila. Rad razmatra nastanak i razvoj Responsibility to Protect početkom XXI vijeka, prihvatanje ovog koncepta tokom Svjetskog samita 2005. godine, i njegovu primjenu tokom pet značajnih sukoba koji predstavljaju prilike za upotrebu ovog koncepta u praksi: Darfur, Južni Sudan, Kenija, Libija i Sirija. Za svaki od ovih slučajeva dat je pregled događaja od početka sukoba do danas, zajedno sa podacima o broju civilnih žrtava i mjerama koje je međunarodna zajednica preduzela u okviru Responsibility to Protect. Putem kvantitativnog vrijednovanja mjera odabranih iz literature o navedenim sukobima, napravljeno je kvantitativno poređenje sukoba sa idealtipskim modelom definisanim iz Završnog dokumenta Svjetskog samita, uz kvalitativno poređenje. Rezultat analize je da je sukob u Južnom Sudanu najmanje ispunio idealtipsko određenje Responsibility to Protect, dok su sukobi u Keniji i Libiji najviše ispunili to određenje. Ipak, sukob u Keniji predstavlja najbolji primjer primjene Responsibility to Protect od strane međunarodne zajednice, zbog izbjegavanja vojne intervencije. Zaključeno je da je Responsibility to Protect vrijedan okvir za djelovanje međunarodne zajednice u sukobima, ali da ima velike strukturalne probleme zbog nedostatka elemenata koji osiguravaju obnavljanje države nakon sukoba, i da je njegova reputacija značajno urušena tokom intervencije u Libiji 2011. godine.

Uvod

Responsibility to Protect ('odgovornost za zaštitu', R2P) je koncept u međunarodnim odnosima formulisan između 2001. i 2005, i potvrđen 2009. Prema ovom konceptu, države pored vrhovne moći unutar države imaju i primarnu odgovornost da zaštite svoje stanovništvo od nasilja i smrti. R2P se odnosi samo na namjerna djela genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti, a ne na gubitak života zbog događaja poput prirodnih nepogoda. Sekundarno, u slučajevima u kojima država ne može da zaštiti svoje stanovništvo (zbog nedostatka kapaciteta ili efektivne vlasti), ne želi da zaštiti svoje stanovništvo ili određenu grupu unutar njega, ili je sama država počinilac tih zločina, strane države imaju odgovornost da pomognu da se nasilje nad civilnim stanovništvom zaustavi u saradnji sa državom unutar koje se dešava nasilje. Konačno, u slučaju da ta odgovornost nije dovela do kraja nasilja, međunarodna zajednica ima odgovornost da interveniše i zaustavi nasilje u specifičnim okolnostima, uključujući (ako je potrebno) vojnu intervenciju odobrenu od strane Savjeta bezbjednosti (SB). Ovi nivoi odgovornosti se nazivaju tri stuba R2P.

R2P je definisan putem Međunarodne komisije za intervencije i državni suverenitet (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) tokom 2000. i 2001. sa učešćem više od dvije stotine stručnjaka. Većina 'humanitarnih' intervencija tokom XX vijeka su sprovedene pod potpuno različitim pravilima i sa različitim ciljevima, te su članovi ICISS pokušali da postave zajednička pravila prema kojima bi se buduće intervencije odvijale. Tokom Svjetskog samita 2005. R2P je sažet i konkretizovan u oblik prihvatljiv svim državama, ali je istovremeno izgubio mnoge elemente čiji cilj je bio da se (posebno) vojne intervencije sprovode konzistentno bez obzira na državu u kojoj se nasilje dešava. Završni dokument Svjetskog samita je definisao tri stuba R2P, prema kojima se ovaj koncept koristi u savremenim međunarodnim odnosima. Već od 2005. R2P je korišten u sukobima poput krize u Darfuru, nasilja u Obali Slonovače i Arapskog proljeća u nekoliko država. Sam koncept R2P je nakon Svjetskog samita 2005. potvrđen od strane međunarodne zajednice 2009.

R2P je od samog početka bio meta brojnih kritičara, zbog radikalno suprotnih razloga. U slučajevima poput građanskog rata u Siriji, krize u Darfuru i građanskog rata u Južnom Sudanu, jasno je da međunarodna zajednica nije učinila dovoljno da zaustavi nasilje, što je za kritičare odraz nedovoljne primjene ovog koncepta (uz druge kritike). Sa druge strane, u sukobima poput Arapskog proljeća u Libiji i građanskog rata koji je nastupio kasnije, kritičari

smatraju da je međunarodna zajednica prekoračila mandat intervencije, ili čak da je sam mandat dozvolio stranim državama preveliku primjenu R2P (uz druge kritike). Nakon perioda široko-rasprostranjenog prihvatanja i navođenja u značajnim dokumentima između 2005. i 2011, entuzijazam međunarodne i akademske zajednice za R2P je značajno opao u periodu od 2012. do danas, kada se ovaj koncept rjeđe navodi u Ujedinjenim nacijama (UN) i kada neke države osporavaju dijelove koncepta ili čitav koncept. Ovaj rad razmatra efektivnost R2P u oružanim sukobima u kojima su se dešavali veliki zločini kako bi utvrdio da li je taj koncept pozitivno uticao na međunarodne odnose – prema namjeri njegovih stvaralaca, ili uopšte u međunarodnim odnosima. Ustanovljena efektivnost je upoređena sa očuvanjem principa UN u tim sukobima, jer su UN u dva navrata prihvatile R2P, te koncept podržan od strane organizacije treba da prati njene principe i doprinosi njenoj glavnoj misiji.

Svaki put kada se u ovom radu koriste navodnici („“), oni označavaju tekst koji je direktno citiran iz izvora, dok apostrofi (’ ’) označavaju tekst koji nije citiran iz izvora. Takođe, ovaj rad koristi određene termine u specifičnom obliku i značenju, te će ti termini biti definisani u ovom paragrafu. ’Intervencija’ se odnosi na djelovanje stranih država unutar granica neke države koje isključuje upotrebu vojnih snaga, dok se ’vojna intervencija’ odnosi na djelovanje vojnih snaga stranih država unutar granica neke države. Umjesto hladnoratovskih termina ’Zapad’ i ’Istok’, ovaj rad koristi termine ’globalni sjever’ i ’globalni jug’¹ kao odrednice za visoko razvijene i manje razvijene države, osim u citatima iz izvora. ’Veliki zločini’ su izraz koji se odnosi na četiri zločina protiv kojih R2P djeluje: genocid, ratni zločini, etničko čišćenje i zločini protiv čovječnosti. Imena osoba i lokacija su transkribovana, sa originalnim načinom pisanja u zagradi prvi put, osim u slučaju da je transkribovano ime identično originalnom. Konačno, R2P je uvijek napisan kao engleska skraćunica, kako bi postojala razlika između tog koncepta i uopštenog shvatanja odgovornosti. U naslovu rada, R2P je nazvan ’doktrinom’, što ga izjednačava sa drugim doktrinama o vojnoj intervenciji unutar okvira UN poput doktrine Capstone Doctrine (United Nations, 2008, 9–10), ali i reflektuje napore njegovih stvaralaca da R2P predstavlja prihvaćen presedan u međunarodnim odnosima – poput pravne doktrine u anglosaksonskom pravu (Cornell Law School, 2022).

¹ Prema Ujedinjenim nacijama, globalnom sjeveru („razvijenim državama“) pripadaju Angloamerika, Evropa sa Rusijom, Japan, Republika Koreja, Izrael, Australija i Novi Zeland, dok globalnom jugu („državama u razvoju“) pripadaju sve ostale države i regioni (United Nations, 2022, 4–5).

Ovaj rad je zasnovan na studijama slučaja sukoba u Sudanu (krize u Darfuru i građanskog rata u Južnom Sudanu), Keniji, Libiji i Siriji. Kriza u Darfuru je izabrana pošto je jedan od prvih slučajeva primjene R2P, do te mjere da je nazvana prvim testom R2P. Građanski rat u Sudanu je izabran pošto je geografski i vremenski blizak krizi u Darfuru, ali predstavlja gotovo potpuni kontrast Darfuru u aspektu angažovanja međunarodne zajednice u zaustavljanju nasilja. Post-izborno nasilje u Keniji je izabrano pošto predstavlja jedan od najvećih uspjeha R2P, i pošto je slučaj koji pokazuje da nije uvijek potrebna vojna intervencija da zaustavi nasilje. Vojna intervencija u Libiji je izabrana pošto je slučaj u kojem je R2P predstavljen kao rješenje za sukobe, ali koji je kasnije postao izrazito kontroverzan. Konačno, građanski rat u Siriji je izabran pošto je slučaj u kojem je nasilje nad stanovništvo bilo nesumnjivo jednako, ako ne i gore od nasilja u Libiji, ali u kojem nije došlo do kohezivnog djelovanja međunarodne zajednice prema R2P.

U svim navedenim državama su postojale stvarne ili predložene intervencije prema trećem stubu R2P, što je još jedan razlog zašto su ti slučajevi izabrani. Prvi stub R2P ne uključuje međunarodnu zajednicu, i postaje relevantan za R2P samo kada države ne uspiju u ispunjavanju te primarne odgovornosti. Drugi stub R2P sadrži ograničene i većinom dugoročne mjere za zaustavljanje nasilja nad stanovništvom, te je teško procijeniti efektivnost i uticaj R2P u slučajevima primjene drugog stuba. Sa druge strane, intervencije prema trećem stubu R2P su očite, (relativno) kratkotrajne i imaju najveći uticaj na percepciju R2P u javnosti i u međunarodnoj zajednici, te su samim tim najreprezentativnije za sveukupni uticaj R2P na savremene međunarodne odnose. Konačno, intervencije prema trećem stubu R2P predstavljaju najkompleksnije slučajeve za taj koncept, koji bi trebao biti koherentan i primjenjiv i u izrazito složenim scenarijima poput studija slučaja razmatranih u ovom radu.

Metodologija, hipoteze i literatura

Metode prikupljanja podataka korištene u ovom radu su analiza sadržaja dokumenata i studije slučaja četiri države. Osnovna metoda istraživanja za ovaj rad je komparacija djelovanja međunarodne zajednice unutar R2P u odabranim studijama slučaja, kao i kratka komparacija sveukupne efektivnosti UN i pojedinačnih država sa intervencijama prije 2005. Komparacija je sprovedena i kvalitativno (putem analize studija slučaja i utvrđivanja njihovih zajedničkih elemenata i relativne efektivnosti intervencija) i kvantitativno (poenskim vrijednovanjem mjera upotrebljenih u svakoj intervenciji i poređenjem procentualne

cjelovitosti intervencija pojedinačno i sveukupno). Kriterijumi za kvantitativnu komparaciju su formulisani na osnovu ranijih istraživanja, izvještaja ICISS i Završnog dokumenta Svjetskog samita. Konačno, R2P je evaluiran u odnosu na principe UN i proces nastanka normi u konstruktivističkoj teoriji međunarodnih odnosa.

Radna hipoteza ovog rada je 'Djelovanje Ujedinjenih nacija unutar okvira doktrine *Responsibility to Protect* (R2P) je efektivnije u ispunjavanju principa mira i samoopredjeljenja naroda nego što je rad ove organizacije bio prije 2005. godine'. Pomoćne hipoteze ovog rada su 'Djelovanje Ujedinjenih nacija unutar okvira doktrine *Responsibility to Protect* (R2P) uzrokuje relativizaciju principa suverene jednakosti država u većoj mjeri nego prije 2005. godine, što je rezultat korištenja *Responsibility to Protect* (R2P) kao opravdanja za intervencije svjetskih sila', i 'Djelovanje Ujedinjenih nacija u oružanim sukobima je po svojoj prirodi ograničeno i neefikasno, zbog postojanja suprotstavljenih principa u Povelji Ujedinjenih nacija: mira, samoopredjeljenja i suverene jednakosti država'. Obzirom na tip hipoteza u ovom radu, očekuje se da će se sve tri hipoteze pokazati barem djelimično potvrđenim kroz istraživanje.

Primarna literatura za ovaj rad su bili izvještaj ICISS i Završni dokument Svjetskog samita, kao i drugi zvanični dokumenti UN poput rezolucija, izjava Predsjednika SB i dokumenata i veb-stranica organizacionih jedinica UN. Sekundarna literatura za ovaj rad su bile akademske knjige, članci i završni radovi o R2P uopšte i u odabranim studijama slučaja, u čemu je prednost data izvorima koji su noviji ili su napisani istovremeno sa događajima o kojima pišu. Za studije slučaja u Sudanu (Darfur i Južni Sudan) u ovom radu najznačajniji izvori su napisani od strane Dejvida Lanca (David Lanz) i Bone Malvala (Bona Malwal). Za studiju slučaja Kenije u ovom radu najznačajniji izvor je napisan od strane Serene Šarme (Serena Sharma), dok su najznačajniji izvori za Libiju napisani od strane Pola Tang Aboma (Paul Tang Abomo) i Stefana Markucija (Stefano Marcuzzi). Za studiju slučaja Sirije u ovom radu najznačajniji izvor je napisan od strane Jasmin Nalavi (Yasmine Nahlawi). Svi izvori korišteni u ovom radu su akademski, ili predstavljaju zvanične objave nevladinih, vladinih ili međunarodnih organizacija (osim mapa, koje su licencirane prema Kreativnoj zajednici).

Ovaj rad je takođe koristio dva seta podataka: Projekat podataka o lokacijama i događajima oružanih sukoba (Armed Conflict Location & Event Data Project, ACLED) i Bertelsman transformacioni indeks (Bertelsmann Transformation Index, BTI). ACLED je

projekat prikupljanja i analize podataka, koji održava globalni tim naučnika (ACLEDE, 2023). Za ovaj rad, ACLEDE je bio značajan pošto omogućava kvantitativni pregled slučajeva nasilja nad stanovništvom i smrti odvojen od drugih ratnih dešavanja, kao i stvaranje grafičkog prikaza podataka u odnosu na proteklo vrijeme. Za neke od studija slučaja u ovom radu ACLEDE set nije pokrivaio čitav tok sukoba ili nije razdvajao podatke prema specifičnom uzroku nasilja, ali je ovaj set i pored te mane najbolja pronađena agregacija slučajeva nasilja nad stanovništvom i smrti civila. BTI je indeks koji predstavlja saradnju gotovo tri stotine stručnjaka iz akademskog i privatnog sektora u analiziranju transformacije prema demokratiji i tržišnoj ekonomiji u čitavom svijetu (Bertelsmann Stiftung, 2023). Za ovaj rad BTI je bio značajan zbog svoje klasifikacije država koja se objavljuje od 2006, putem koje je utvrđeno koje države u kojima se desila intervencija spadaju u neuspjele države. Najnovije verzije oba seta podataka su korištene.

Responsibility to Protect – nastanak i formulacija

Izveštaj Međunarodne komisije za intervencije i državni suverenitet (ICISS)

ICISS je bio tijelo osnovano i finansirano od strane Kanade, Ujedinjenog Kraljevstva, Švajcarske i grupe značajnih nevladinih fondacija nakon sastanka Generalne skupštine (GS) UN u septembru 2000, sa ciljem stvaranja zajedničkog stava o međudnosu intervencije međunarodne zajednice i državnog suvereniteta u XXI vijeku (Evans & Sahnoun, 2001, VII). Rad Komisije je bio motivisan potrebom da se principi državnog suvereniteta i humanitarizma usklade u međunarodnim odnosima, u svjetlu velikih zločina i vojnih intervencija devedesetih godina XX vijeka, uključujući Somaliju, Ruandu i prostor bivše Jugoslavije. U definisanju R2P, ICISS koristi koncept suvereniteta vrlo sličan onome koji je Francis Deng (Francis M. Deng) razmatrao u svojoj knjizi o upravljanju konfliktima u Africi iz 1996. Prema Dengu i njegovim koautorima, država koja jasno ne ispunjava svoju ulogu (obezbjeđivanje minimuma hrane, skloništa i generalno zaštite za svoje stanovništvo) primarno je odgovorna svom stanovništvu, ali i subjektima van svojih granica, jer je sama činjenica da vlast i dalje upravlja državom iako ne obezbjeđuje minimum zaštite građanima dokaz da ti građani ne mogu da utiču na vlast (Deng et al., 1996, xxi). Osnova za odgovornost države građanima nije samo univerzalnost ljudskih prava, individualizam i iskustvo država globalnog sjevera, već se slični koncepti mogu pronaći i u istoriji država globalnog juga. Na primjer, indijski car Ašoka je u

III vijeku prije nove ere urezao sljedeći edikt u kamen: „Ovo je moje pravilo: vladavina po pravu, upravljanje po pravu, zadovoljavanje mojih podanika po pravu, i zaštita kroz pravo“ (Thakur, 2013, 63), dok je u afričkim društvima pojedinac jezgro društvenog poretka i nalazi se u međuzavisnosti sa grupom (Deng et al., 1996, 5) koja obuhvata sve od porodice do, u konačnici, države.

Suverenitet države nije apsolutan, i dolazi iz tri stavke: poštovanja državnih institucija, kapaciteta za vladanje, i prepoznavanja da državni autoritet djeluje u ime i za korist stanovništva (Deng et al., 1996, 7). Svi ovi faktori i njihovo ispoljavanje zavise od načina na koji građani, kao nosioci sopstvenog suvereniteta (Evans & Sahnoun, 2001, 13), posmatraju državnu vlast, jer postojanje suvereniteta građana predstavlja unutrašnje ograničenje državnog suvereniteta. Sa druge strane, postoji i spoljno ograničenje državnog suvereniteta, koje nastupa kada država prihvati prava i obaveze u međunarodnoj zajednici. Osnovni oblik toga je pristupanje države različitim međunarodnim organizacijama, na primjer pristupanje UN čime država prihvata Povelju UN, kao i pristupanje međunarodnim sporazumima. Ipak, unutrašnje ograničenje suvereniteta nije gubitak suvereniteta, jer državni suverenitet ne može da postoji bez građanskog suvereniteta. Slično, spoljna ograničenja suvereniteta ne predstavljaju gubitak suvereniteta, već njegovu rekontekstualizaciju: razumijevanje suvereniteta se mijenja iz ranijeg značenja *kontrole* nad teritorijom i građanima u *odgovornost* prema njima i prema očuvanju svjetskog mira (Evans & Sahnoun, 2001, 13). Klasičan primjer je ponašanje Njemačke pod vlašću Nationalsocijalističke partije (NSDAP), koje ne može biti opravdano iako je bilo u skladu sa važećim zakonima te države, te je kršilo unutrašnje i spoljne obaveze Njemačke; uprkos činjenici da tridesetih godina XX vijeka ne postoje formalno definisane obaveze država, Fuller (Fuller) smatra da diktature koje zanemaruju minimalna ograničenja svojih zakona i koriste zakone da retroaktivno opravdaju svoje djelovanje (dok sprovode teror na ulicama) ne mogu da tvrde da imaju pravne sisteme, jer su se udaljile od moralnosti poretka i unutrašnje moralnosti prava uopšte (Fuller, 1958, 660). Drugim riječima, pravne norme države ne opravdavaju neetično ponašanje nosilaca vlasti u toj državi.

Jednako kao što je 1939. postojao raskorak između pravnih obaveza država i očekivanja o njihovom ponašanju, tako postoji raskorak između pravnih obaveza država i očekivanja o njihovom ponašanju 2001, uprkos napretku međunarodnog prava i osnivanju brojnih međunarodnih organizacija u proteklom vremenu (Evans & Sahnoun, 2001, 7).

Formulisanjem modela humanitarnog djelovanja u izvještaju ICISS članovi te Komisije pokušavaju da dovedu pravo i očekivanja na isti nivo. Rad Komisije se nastavlja na koncept 'pravde bez granica', koji je ranije podržan univerzalnom jurisdikcijom Ženevskih konvencija i njihovih protokola, i osnivanjem *ad-hoc* tribunala za ratne zločine i Međunarodnog krivičnog suda (International Criminal Court, ICC) (Evans & Sahnoun, 2001, 6–7).

R2P, prema izvještaju ICISS, nije samo koncept na koji se međunarodna zajednica može pozvati u slučaju velikih zločina, već predstavlja kontinualnu odgovornost svih država pojedinačno i čitave međunarodne zajednice. Kako tvrdi Lilič (Lillich), humanost je razlog postojanja svakog pravnog sistema, a međunarodni sistem od Vestfalskog mira ne ispunjava svoju funkciju maksimizacije dobrobiti za pojedince (Henkin, 1993, 19). Slično, Evans i Sanun navode da države posvećuju više sredstava i pažnje nepoznatim spoljnim neprijateljima, nego što troše na borbu protiv stvarnih prijetnji zdravlju i dobrobiti građana (Evans & Sahnoun, 2001, 15). Fokus ICISS na prijetnje pojedincima odražava shvatanje bezbjednosti kao holističke zaštite građana – što je koncept ljudske bezbjednosti. Takođe, R2P ne predstavlja samo motivaciju za vojnu intervenciju međunarodne zajednice, već zaštitu svih građana od svih masovnih oblika nasilja, čime odgovornost prema pojedincima postaje, efektivno, odgovornost prema čovječanstvu. Ova zaštita građana se može postići kroz tri oblika djelovanja, koji su svi obaveze međunarodne zajednice: prevenciju, reakciju i obnavljanje (Evans & Sahnoun, 2001, XI–XIII), takođe navedene kao 3P – protection, punishment, peacemaking (Lanz, 2019, 73–74).

Prevenција se odnosi na metode uklanjanja uzroka sukoba prije nego se dogodi nasilje, i može se primijeniti i na korjenite uzroke sukoba i na direktne povode nasilja. Metode prevencije se mogu podijeliti na političko-diplomatske, ekonomske, pravne i vojne, gdje se protiv korjenitih uzroka primjenjuju metode poput inicijativa za bolje upravljanje, razvojne pomoći, zaštite pravosuđa ili dodatne obuke za oružane snage, dok se protiv direktnih povoda primjenjuju metode poput dijaloga i posredovanja, prijetnji ekonomskim sankcijama, arbitraže ili preventivnog raspoređivanja oružanih snaga pod mandatom UN (Evans & Sahnoun, 2001, 22–24). Reakcija predstavlja mjere koje međunarodna zajednica može preduzeti u slučaju izbijanja nasilja, u svrhu okončanja sukoba i povratka miru. Po svojoj prirodi, sve mjere reakcije su prinudne, sa razlikom u stepenu prinude koju različite mjere predstavljaju. Potrebno je naglasiti da reakcija ne implicira isključivo vojnu intervenciju, već obuhvata niz

prinudnih mjera koje se kolektivno mogu nazvati ekonomskim, političkim i vojnim sankcijama. Takođe, bitna je činjenica da se ove sankcije ne primjenjuju jednako na čitavu državu, već trebaju biti uvedene na način da ne ugrožavaju samo stanovništvo kojem se pokušava pomoći; tako, već je 2001. bilo prihvaćeno da se sankcije ne odnose na medicinska sredstva i hranu (Evans & Sahnoun, 2001, 29–30).

U ekonomske sankcije spadaju mjere zamrzavanja sredstava u stranim bankama, ograničavanje pristupa nafti i naftnim derivatima, zabrane međunarodnog avio-saobraćaja, i ograničenja izvoza u svrhu umanjenja profita. U političke sankcije spadaju raskidi diplomatskih veza, zabrane putovanja pojedincima i njihovim porodicama, suspenzije iz međunarodnih organizacija i programa (primijenjeno protiv Južnoafričke Republike, koja je pod aparthejdom bila suspendovana iz GS UN), i zabrane pristupanja međunarodnim organizacijama (primijenjeno protiv Turske, kojoj je zbog podrške Sjevernom Kipru zaustavljen proces pristupanja Evropskoj uniji – EU). Konačno, u vojne sankcije spadaju mjere prekida vojne saradnje, kao i embargo na uvoz oružja i rezervnih dijelova za vojnu opremu (Evans & Sahnoun, 2001, 30–31). Vojna intervencija predstavlja mjeru reakcije koja se može primijeniti samo u ekstremnim slučajevima, kada sve druge mjere ne dovode do kraja sukoba.

Obnavljanje (rekonstrukcija) označava mjere pomoću kojih međunarodna zajednica otklanja štetu nastalu zbog sukoba i pomaže stanovništvu i nakon prestanka nasilja. Tako, obnavljanje je prevencija potencijalnog budućeg sukoba. Mjere sadržane u obnavljanju se odnose na građenje mira, osiguravanje bezbjednosti, pomirenje, pravdu i razvoj (Evans & Sahnoun, 2001, 39–43). Ključni zadaci koje vojna intervencija mora postići prije prenosa autoriteta su zaštita manjina, reforma bezbjednosnog sektora, demobilizacija i integracija, uklanjanje mina i progon ratnih zločinaca (Evans & Sahnoun, 2001, 64–66).

Izvještaj ICISS postavlja osnovnu i najveću odgovornost za zaštitu građana na njihovu državu; uprkos promjenama u shvatanju suvereniteta u proteklom vijeku, države su i dalje najbolji mehanizmi za poboljšavanje života ljudi i brzo reagovanje na zločine – pod uslovom da su njihovi organi nezavisni i dobro finansirani (Evans & Sahnoun, 2001, 14). Naredni korak u hijerarhiji odgovornosti predstavljaju državni organi u saradnji sa spoljnim subjektima. Samo u slučaju da država nema volju ili sposobnost da zaustavi nasilje, ili ako ga ona sprovodi, odgovornost potpuno pada na međunarodnu zajednicu da reaguje unutar granica

države. Evans i Sanun (2001, 49) smatraju da je bolje da se sukob spriječi sa učešćem države nego isključivo djelovanjem spoljnih subjekata međunarodnog prava. Ipak, iako je izvještaj ICISS prepoznat kao dobar okvir za intervencije, postalo je jasno da ne može biti sproveden u svom originalnom obliku (Hehir, 2011, 83), jer je taj originalni oblik u konačnici bio neprihvatljiv međunarodnoj zajednici, iz različitih razloga.

Završni dokument Svjetskog samita 2005. godine

Svjetski samit je održan u Njujorku od 14. do 16. septembra 2005, i predstavljao je najveći skup svjetskih šefova država do tada, koji je obilježio šezdeset godina postojanja UN (Hehir, 2011, 83). Završni dokument Svjetskog samita je rezolucija GS UN, putem koje su usvojeni zaključci o Milenijumskim ciljevima razvoja, reformi UN i, značajno za ovaj rad, R2P pod zasebnim podnaslovom „Odgovornost za zaštitu stanovništva od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti“ (United Nations General Assembly, 2005, 30). Iako ova Rezolucija nije pravno obavezujuća za države, korištenje izraza i fraza R2P iz ove Rezolucije u kasnijim rezolucijama SB UN je čini „pravno preporučljivom“ (Hoeling, 2015, 20). Zbog važnosti za R2P i ovaj rad, tri člana ove Rezolucije se daju u cjelini. Članovi 138, 139 i 140 Završnog dokumenta Svjetskog samita glase:

„138. Svaka pojedinačna Država ima odgovornost da zaštiti svoje stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti. Ova odgovornost sadrži prevenciju tih zločina, uključujući [zabranu] podsticanja na njih, kroz primjerene i neophodne mjere. Prihvatamo tu odgovornost i djelovaćemo u skladu sa njom. Međunarodna zajednica treba, kada je primjereno, podržavati i pomoći Državama da vrše ovu odgovornost i podrži UN u uspostavljanju kapaciteta za rano upozorenje.

139. Međunarodna zajednica, kroz UN, takođe ima odgovornost da koristi primjerene diplomatske, humanitarne i druge nenasilne mjere, u skladu sa Poglavljima VI i VIII Povelje, da pomogne u zaštiti stanovništva od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti. U ovom kontekstu, spremni smo da kolektivno djelujemo, na vrijeme i odlučno, kroz SB, u skladu sa Poveljom, uključujući Poglavlje VII, od slučaja do slučaja i u saradnji sa relevantnim regionalnim organizacijama kada je primjereno, kada nenasilne mjere budu neadekvatne i državne vlasti očigledno ne uspijevaju da zaštite svoje stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti. Naglašavamo potrebu da GS nastavi razmatranje odgovornosti za zaštitu stanovništva od

genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti i njene implikacije, imajući u vidu principe Povelje i međunarodnog prava. Takođe namjeravamo da se posvetimo, kada je neophodno i primjereno, pomaganju Državama da izgrade kapacitet za zaštitu stanovništva od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti i pomaganju onima [državama] koje su pod pritiskom prije izbijanja kriza i sukoba.

140. Potpuno podržavamo misiju Posebnog savjetnika Generalnog sekretara za prevenciju genocida.“ (United Nations General Assembly, 2005, 30)²

Samo uključenje R2P u Završni dokument Svjetskog samita, koji je u GS usvojen jednoglasno, predstavlja veliku pobjedu za ovaj koncept. Dvije države članice UN nisu bile članovi 2005. (Crna Gora i Južni Sudan, koje nisu još postojale te godine), ali obzirom da su prihvatile obaveze prema Povelji UN ove države su i prihvatile Završni dokument Svjetskog samita. Međutim, prilikom izrade Završnog dokumenta došlo je do dugotrajnih pregovora o tačnoj formulaciji R2P, većinom zbog predstavnika P5 članica (Hehir, 2011, 87). Problem Svjetskog samita je što je održan nakon kraja talasa optimizma o humanitarnom djelovanju koji je djelimično vodio i rad ICISS od 1999. do 2002. Atmosfera na sastancima SB između 2002. i 2005. nagovještavala je da neće postojati politička volja članica SB za djelovanje. Posebno su Sjedinjene Američke Države (SAD) „bile primjetno nezainteresovane za debatu“ o R2P i zaustavljanju zločina unutar okvira izvještaja ICISS (Hehir, 2011, 86–87).

U odnosu na izvještaj ICISS, Završni dokument Svjetskog samita sadrži velike izmjene u definisanju odgovornosti zaštite stanovništva i uloge međunarodne zajednice u njoj. Prvo, potpuno je isključen koncept legalizacije vojne intervencije bez saglasnosti SB (Bellamy, 2006, 151–155). Drugo, kriterijum pravednog povoda iz izvještaja ICISS je ograničen samo na genocid, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovječnosti, što je doprinijelo konkretizaciji R2P, ali je i rezultovalo činjenicom da neke akcije SB, poput vojne intervencije na Haitiju 1994, ne bi mogle biti odobrene nakon prihvatanja Završnog dokumenta (Hehir, 2011, 83). Konačno, zbog zahtjeva predstavnika SAD pri UN Džona Boltona (John Bolton), „dužnost SB da reaguje“ je relativizovana i umanjena na „odgovornost“, a SB ne prihvata „dužnost da reaguje“ već je „spreman da reaguje“ (Hehir, 2011, 84). Ove promjene su nastale zbog odbijanja SAD (kao i Francuske i Ujedinjenog

² Vlastiti prevod autora sa engleskog jezika, jer nije pronađen zvaničan prevod na srpski jezik.

Kraljevstva) da preuzmu obavezu intervenisanja u svakoj humanitarnoj krizi, dok su se Rusija i NR Kina protivile umanjuju moći i značaja SB u odobravanju vojnih intervencija (Hehir, 2011, 87). Iz Završnog dokumenta Svjetskog samita mogu se konkretizovati tri stuba R2P, koji su okvirno jednaki hijerarhiji odgovornosti u izvještaju ICISS. Prvi stub predstavlja odgovornost svake države za zaštitu svog stanovništva od navedenih velikih zločina, uključujući prevenciju (United Nations General Assembly, 2005, § 138). Drugi stub označava odgovornost međunarodne zajednice da pomogne državama u ispunjavanju prvog stuba (United Nations General Assembly, 2005, § 138). Treći stub je odgovornost međunarodne zajednice, u slučajevima očiglednog neuspjeha države, da kolektivno djeluje za zaštitu stanovništva, sa odobrenjem SB i putem svih mjera, uključujući vojnu intervenciju (United Nations General Assembly, 2005, § 139).

Pored već navedenih izmjena Završnog dokumenta Svjetskog samita, postoje i druge razlike ovog dokumenta u odnosu na izvještaj ICISS. Prvo, konzistentnost djelovanja R2P iz izvještaja ICISS je uklonjena i zamijenjena eksplicitnom izjavom da će se djelovanje UN dešavati 'od slučaja do slučaja', što je korijen dijela problema R2P u kasnijim decenijama. Takođe, šest kriterijuma vojnih intervencija koje su formulisali članovi ICISS nisu prisutni u Završnom dokumentu Svjetskog samita, što je ostavilo prostor za neregulisane i kontraproduktivne intervencije slične onima tokom XX vijeka. Ovi kriterijumi su povezani sa R2P u UN tek 2011. (Viotti, 2011, § 11), ali nisu prihvaćeni na nivou jednakom Završnom dokumentu Svjetskog samita.

Idealtipska primjena Responsibility to Protect

U svrhu komparacije izabranih studija slučaja, potrebno je definisati kako izgleda idealtipsko djelovanje međunarodne zajednice u slučaju očiglednog neuspjeha države da zaustavi genocid, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovječnosti. Glavni izvor za stvaranje idealtipskog modela je Završni dokument Svjetskog, jer njegovi članovi 138, 139 i 140 predstavljaju oblik R2P koji je prihvaćen od strane svih država članica UN kroz GS. Tako, prva karakteristika idealtipskog modela je zahtjev da je država čije stanovništvo trpi jedan od navedenih zločina pokazala da nema mogućnost ili volju da zaustavi nasilje, posebno u slučaju da je država uzrok tog nasilja. Ova karakteristika je praćena odbijanjem države da prihvati pomoć međunarodne zajednice u zaustavljanju sukoba, ili da međunarodna zajednica vjeruje da dalja pomoć državi neće na vrijeme zaustaviti nasilje. U slučaju da međunarodna

zajednica mora da koristi treći stub R2P, i bilateralne i multilateralne nenasilne aktivnosti su prihvatljive. Obzirom da Završni dokument Svjetskog samita ne navodi eksplicitno mjere koje su obuhvaćene u R2P, mjere za idealtipski model su odabrane putem pregleda literature o R2P, posebno autora Tang Abomo. Konačno, svako vojno djelovanje međunarodne zajednice u idealtipskom modelu mora biti odobreno od strane SB UN.

R2P u svojoj idealtipskoj primjeni ima značajne sličnosti sa konceptom mirovnih studija, jer fokusiranje R2P na mjere prevencije koje zaustavljaju sukobe prije početka nasilja predstavlja optimalno djelovanje međunarodne zajednice, što je vrlo slično sa fokusom mirovnih studija na kratkoročne i dugoročne mjere zaustavljanja nasilja (međudržavnog ili unutar države) prije eskalacije (Dugan, 1989, 74). Tako, postojanje elemenata iz Završnog dokumenta Svjetskog samita je ključno kako bi ponašanje međunarodne zajednice u svakoj studiji slučaja bilo opravdano, prema ovom idealtipskom modelu.

Studije slučaja Responsibility to Protect

Studije slučaja koje se obrađuju u ovom radu su kriza u Darfuru i građanski rat u Sudanu (od 2003. do 2015), izborna nasilje u Keniji i dugi period obnavljanja nakon sukoba (od 2007. do 2013), Arapsko proljeće u Libiji i promjena režima kao rezultat vojne intervencije (od 2011. do 2019), i Arapsko proljeće u Siriji uz građanski rat koji je nastao iz njega (od 2011. do danas). Ove studije slučaja su izabrane za obrađivanje u ovom radu iz značaja svake u široj debati o R2P, kao i zbog postojanja rezolucija SB koje se odnose na R2P u ovim državama i zbog velikog broja akademskih izvora o svakom od ovih sukoba. Generalno, smatra se da je djelovanje međunarodne zajednice u Keniji izrazito pozitivan primjer R2P, dok aktivnost vezane za sukobe u Sudanu i Libiji podržavaju neke od elemenata R2P iako sveukupno ne ispunjavaju kriterijume intervencije navedene u idealtipskom modelu. Konačno, građanski rat u Siriji se smatra neuspjehom R2P, pa se studija tog slučaja u ovom radu većinom zasniva na djelovanju UN kao cjeline i unilateralnim vojnim intervencijama koje se nisu specifično zasnivale na R2P.

U ukupnoj evaluaciji efektivnosti R2P u ispunjavanju principa UN najznačajniji faktori studije slučaja Kenije su efektivnost zaustavljanja nasilja bez vojne intervencije i visok nivo obnavljanja, dok su najznačajniji faktori studija slučaja Sudana pritisak javnosti država globalnog sjevera za početak humanitarnog djelovanja u Darfuru i gotovo potpuna

zanemarenost Južnog Sudana nakon kraja sukoba i nezavisnosti te države. U studiji slučaja Libije najznačajniji faktori su tumačenje mandata vojne intervencije SB, potreba da intervencija ne pogorša zločine protiv stanovništva i pojava 'crno-bijele moralnosti'³, a u studiji slučaja Sirije najznačajniji faktori su uticaj ranijih intervencija i državnih interesa na UN i nedostatak konzistentnosti u djelovanju protiv velikih zločina.

Sudan – Darfur i Južni Sudan

Sudan, kao i većina afričkih država, ima historiju etničkih sukoba zbog arbitrarno povučenih granica kolonijalnih posjeda. Sudanska uprava prije dekolonizacije je jedinstvena jer je Egipat, još jedan kolonijalni posjed, formalno imao jednako učešće u upravljanju Sudanom kao i Ujedinjeno Kraljevstvo. Pedesetih godina XX vijeka, kada je počela dekolonizacija, Egipat je vršio pritisak na Ujedinjeno Kraljevstvo da nezavisan Sudan ima iste granice kao i kolonijalni Anglo-Egipatski Sudan, kako bi lakše uticao na kontrolu rijeke Nil gotovo čitavim njenim tokom (Malwal, 2015, 16–18). Stanovnici današnjeg Južnog Sudana nisu željeli da dijele državu sa stanovnicima sjevernog Sudana, djelimično i zbog historije porobljavanja afričkih plemena južnog Sudana od strane predominantno muslimanskih Arapa sa sjevera. Međutim, kolonijalni organi Ujedinjenog Kraljevstva su smatrali da stanovnici južnog dijela Sudana ne mogu samostalno da razvijaju državu, te je Sudan 1956. dobio nezavisnost unutar svojih kolonijalnih granica (Malwal, 2015, 17–18).

Nezavisan Sudan je izgradio izuzetno uzak nacionalni identitet kao muslimanska i arapska država, i putem unitarne državne strukture taj identitet je nametnut stanovnicima južnog Sudana (Malwal, 2015, 18). Pored tog pojednostavljenog shvatanja, centralna vlast u Kartumu je takođe često zanemarivala razvoj perifernih dijelova i sjevera i juga Sudana, i stvorila je etnički i kulturni antagonizam (Arnold & LeRiche, 2013, 6) kao način usmjeravanja političkog djelovanja svojih građana. Zbog ovakvih dubokih tenzija, prvi konflikt u Sudanu je izbio čak i prije zvanične nezavisnosti države, 16. avgusta 1955, i ujedinjen Sudan je tokom svojih šest decenija postojanja bio u stanju rata gotovo pedeset godina (Malwal, 2015, 15 & 23). Rat koji je doveo do stvaranja Južnog Sudana je bio drugi građanski rat u ovoj državi, i

³ Crno-bijela moralnost je pojava u kojoj subjekti koji nisu dio konflikta isključivo pripisuju uloge 'počinioca' i 'žrtve' različitim stranama u sukobu, koje postaju dio jednostavnog narativa u kojem jedna strana čini sve zločine nad drugom, te zločini 'žrtava' budu zanemareni ili zaboravljeni. Crno-bijela moralnost može biti nenamjerna (na primjer, putem napora medija da kompleksan decenijski sukob objasne u kratkoj vijesti) ili namjerna (kao dio kampanje pridobijanja podrške za određenu grupu).

počeo je zbog Predsjednika Nimairija koji je efektivno poništio raniji mirovni sporazum 1983. kada je uklonio predstavnike južnih dijelova Sudana iz vlasti i promijenio administrativnu strukturu te regije, da bi tri mjeseca kasnije zvanično uveo šerijatski zakon kao osnovu pravnog sistema Sudana (Arnold & LeRiche, 2013, 30). Ključan faktor dugotrajnosti ovog građanskog rata je bio Hladni rat, jer su pobunjenici sa juga Sudana imali podršku drugih država, uključujući Etiopiju i Izrael, što je dovelo do zastoja koji nijedna strana nije mogla razbiti (Arnold & LeRiche, 2013, 77). Uprkos promjenama međunarodnog sistema nakon kraja Hladnog rata, drugi građanski rat u Sudanu je ponovo završio u zastoju, što je omogućilo međunarodnoj zajednici da utiče na stvaranje Sveobuhvatnog mirovnog sporazuma (Comprehensive Peace Agreement, CPA) 2005. (Arnold & LeRiche, 2013, 89).

Početak kraja drugog građanskog rata u Sudanu je bilo primirje u oblasti planina Nuba 2002, koje je postepeno prošireno na čitavu teritoriju ujedinjenog Sudana. Tokom pregovora 2003. i 2004. centralna vlast u Kartumu i Sudanska narodnooslobodilačka vojska (Sudan People's Liberation Army, SPLA – najveća vojna formacija u južnom Sudanu) složili su se o najznačajnijim dijelovima CPA vezanim za raspodjelu moći i prihoda od naftne industrije (Arnold & LeRiche, 2013, 109). Takođe, za regije koje su i Kartum i SPLA prisvajali određene su metode odlučivanja kojoj strani će se prikloniti, uključujući referendum, arbitražu i „konsultacije sa javnošću“ (Arnold & LeRiche, 2013, 109–110). Konačni oblik CPA je predviđao šest godina jedinstva Sudana, čiji cilj je bio promocija jedinstvene države javnostima Sudana, i potpisan je 9. januara 2005. (Arnold & LeRiche, 2013, 109–110). Tokom gotovo dvadeset i dvije godine građanskog rata, obe strane su koristile izrazito mlade vojnike, dok su čitave porodice sa juga Sudana stradale u sukobima ili zbog nedostatka osnovnih uslova za život, uprkos naporima međunarodne zajednice da okonča rat (Malwal, 2015, 1–2).

Iako je građanski rat već bio zaustavljen primirjem, druga humanitarna kriza je pogodila Sudan 2003. Dvije grupe pobunjenika sa različitih strana, Sudanska oslobodilačka vojska (Sudan Liberation Army, SLA, podržana tokom građanskog rata od strane SPLA) i Pokret za pravdu i jednakost (Justice and Equality Movement, JEM, sačinjen od islamista nezadovoljnih politikom Kartuma prema periferiji države), zajedno su podigle pobunu napadom na El Fašer (El Fasher) aerodrom u regiji Darfur 25. aprila 2003. (Lanz, 2019, 41–42). Pregovori koji su na kraju zaustavili građanski rat su rezultovali ustupcima Kartuma u korist SPLA, te je vlada Sudana smatrala da mora odlučno da zaustavi pobunu u Darfuru,

kako ona ne bi ojačala. Međutim, obzirom da je gotovo polovina pripadnika oružanih snaga Sudana dolazila iz Darfura, dok je ostatak bio daleko ili nedovoljno spreman, odlučeno je da će lokalne milicije Arapa iz sjevernog Darfura, nazvane *janjawid*, biti naoružane i korištene za većinu operacija protiv pobunjenika (Lanz, 2019, 42). Samo tokom prve godine sukoba u Darfuru uništeno je najmanje 395 sela (sa većinski ne-arapskim stanovništvom), ubijeno je više od 120 000 ljudi, a raseljeno je približno 1.2 milion ljudi iz Darfura (Lanz, 2019, 42), te je situacija rane 2004. sumirana: „Nije bilo netaknutih sela. Isti obrazac se stalno ponavljao: selo je spaljeno, a njegove česme i skladišta žita su uništeni“ (Lanz, 2019, 42).

Uprkos nasilju i znakovima čak 2002. da bi moglo doći do izbivanja sukoba zbog klimatskih razloga, većina nevladinih i državnih organizacija u Sudanu je bila fokusirana na širi sukob Kartuma sa SPLA, a one grupe i pojedinci koji su pokušali da prenesu informacije o nasilju svjetskoj javnosti nisu bili uspješni (Lanz, 2019, 43–45). Pažnja svjetskih medija usmjerena je na Darfur tek rane 2004, zahvaljujući naporima nevladinih organizacija i Sudanaca, kao i njihovim vezama sa aktivistima na Zapadu. Vijesti o Darfuru su predstavile sukob kao jednostavan narativ afričkih žrtava i *janjawid* arapskih počinitelja zločina, bez obzira na nasilje SLA i JEM koje je otpočelo sukob ili na arapske civile koji su bili žrtve nasilja (Lanz, 2019, 48–49). Ovaj narativ, kao i poređenja sa Ruandom od strane Mukeša Kapile (Mukesh Kapila, Humanitarni koordinator UN u Sudanu koji je bio prisutan tokom genocida u Ruandi 1994) i Romea Dalera (Roméo Dallaire, zapovjednik mirovne misije UN u Ruandi tokom genocida) stvorile u povezanost genocida u Ruandi sa krizom u Darfuru u kolektivnoj svijesti međunarodne zajednice, čime je Darfur postao fokus aktivizma u državama globalnog sjevera i test-slučaj za R2P (Lanz, 2019, 2 & 49).

Pozivanjem na R2P u (relativno) ranom stadijumu nasilja, narativ o krizi u Darfuru je pojednostavljen i kriza je postala moralno značajna za međunarodnu zajednicu (Lanz, 2019, 62). Posebno je bilo značajno predstavljanje nasilja u Darfuru kao test-slučaja R2P, jer se približavao Svjetski samit na kojem je ta doktrina prihvaćena, iako samo pozivanje na R2P nije pomoglo zaštititi stanovništva Darfura (Hehir, 2011, 87; Okeke, 2010, 67). Ipak, pritisak aktivista i poznatih ličnosti na domaćoj političkoj sceni tokom 2004. je primorao države globalnog sjevera da se aktivnije uključe u krizu u Darfuru (Lanz, 2019, 55), iako u tom trenutku one nisu imale značajne interese na tom području (Matthews, 2005, 1050). Prva reakcija međunarodne zajednice je bila fokusirana na humanitarnu pomoć stanovništvu

Darfura, što je dovelo stvaranja „najveće humanitarne operacije na svijetu“ (Weissman, 2008, 1), paralelno sa početkom mirovne misije AU u Sudanu (AMIS – African Mission in Sudan) nakon sklapanja kratkoročnog humanitarnog primirja. Od originalnih šezdeset vojnih posmatrača AU u AMIS 2004. broj raspoređenih ljudi je narastao na više od tri hiljade tokom naredne godine, sa dodatnom obukom (Barber, 2009, 296–297).

Uprkos tim i kasnijim povećanjima snage AMIS, kao i doprinosu finansiranju i opremanju misije od strane drugih država i organizacija (Lanz, 2019, 80–81), pripadnici AMIS su se susreli sa tri faktora mirovnih misija koja povećavaju šanse neuspjeha: mandat neprikladan kontekstu, mandat pogrešno protumačen od strane pripadnika misije, i nedostatak kapaciteta za ispunjavanje mandata (Barber, 2009, 298). U kontekstu sukoba za koji nije potpisan mirovni sporazum, već samo humanitarno primirje u trajanju od 45 dana, mandat AU koji nije eksplicitno dozvoljavao upotrebu smrtonosne sile za zaštitu stanovništva je ograničio djelovanje pripadnika misije i doveo do problema interpretacije mandata (Barber, 2009, 299). Pripadnici AMIS su razumjeli svoj mandat kao nadgledanje primirja i upotrebu smrtonosne sile isključivo za samoodbranu, čak i nakon što je taj mandat proširen, te su doveli do pada povjerenja u efektivnost misije svojim javnim izjavama stanovništvu Darfura i međunarodnoj zajednici da „ne možemo zaštititi [stanovništvo] zbog svog mandata. Naš mandat je da prijavimo incidente“ (Barber, 2009, 302–304). Konačno, nedostatak ljudskih i materijalnih vojnih resursa (koji većinom nisu bili pokriveni donacijama drugih država) značio je da je AMIS konstantno imao manje osoblja nego što je bilo predviđeno, te i da su imali jasniji, širi mandat misija nije bila sposobna da ga ispuni (Barber, 2009, 304–305). Uprkos svim problemima AMIS, zabilježen je pad u broju slučajeva nasilja i žrtava u Darfuru tokom trajanja te misije (Lanz, 2019, 81), ali povećanje osoblja misije nije dovelo do povećanja njene efektivnosti, a nasilje nad stanovništvom gotovo nije umanjeno (Barber, 2009, 297).

Iako većina država globalnog sjevera nije mogla da vojno doprinese misijama u Darfuru, zbog kontroverznih intervencija u Avganistanu 2001. i Iraku 2003, njihovi predstavnici su pokrenuli debatu o Darfuru u SB koja je dovela do Rezolucije 1556 30. jula 2004, u kojoj je navedeno da Sudan ima primarnu odgovornost za zaštitu ljudskih prava na svojoj teritoriji (United Nations Security Council, 2004a, § 1). Rezolucija 1564 18. septembra 2004. uspostavila je komisiju da ispita postojanje velikih zločina nad stanovništvom Darfura (United Nations Security Council, 2004b, § 12), poznatu kao Kasezi komisija prema

predsjedavajućem italijanskom pravniku (Lanz, 2019, 78). Kasezi komisija nije pronašla dokaze o genocidu u Darfuru, ali je pronašla zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, te je Kasezi dostavio spisak 51 osobe (uključujući predstavnike vlasti Sudana, *janjawid* milicija i pobunjenika) koji su bili uključeni u nasilje (Lanz, 2019, 78). SB je u Rezoluciji 1593 31. marta 2005. odlučio da referiše situaciju u Darfuru Tužilaštvu ICC i naredio svim stranama da sarađuju sa ICC (United Nations Security Council, 2005, § 1–2). Sve gore stanje AMIS, čiji pripadnici su kidnapovani i ubijani i čije finansiranje je umanjeno nakon nepravilnosti u finansijskim izvještajima (Lanz, 2019, 82), navelo je SB da usvoji Rezoluciju 1706 31. avgusta 2006. kojom je prošireno članstvo i mandat postojeće Misije UN u Sudanu (United Nations Mission in Sudan, UNMIS) (United Nations Security Council, 2006, § 1–3).

Vlada Sudana je odbila da prihvati Rezoluciju 1706, i bez političke volje za uspostavljanjem misije bez saglasnosti države domaćina AMIS je ostao jedina međunarodna misija u Darfuru još gotovo godinu dana. U tadašnjoj političkoj klimi u međunarodnoj zajednici Sudan je efektivno imao kontrolu nad međunarodnim misijama u Darfuru, što je djelimično posljedica članstva Sudana u Savjetu za mir i bezbjednost (Peace and Security Council, PSC) AU – koji je određivao mandat AMIS i njegovu efektivnost (Mills, 2015, 179). Jedina preostala opcija međunarodne zajednice je bila odobrenje AMIS pod mandatom UN, što je rezultovalo Hibridnom operacijom UN i AU u Darfuru (United Nations-African Union Hybrid Operation in Darfur, UNAMID) nakon usvajanja Rezolucije 1769 SB 31. jula 2007. (United Nations Security Council, 2007, § 1–2). Ipak, problem kontrole Sudana nad međunarodnim misijama se nastavio, jer je Kartum imao konačan veto nad lokacijama UNAMID baza, raspoređivanjem vojnika ne-afričkih država, noćnih letova i drugih ključnih operativnih elemenata UNAMID (Mills, 2015, 185). Problem nedostatka ljudskih i materijalnih vojnih resursa za AMIS se nastavio tokom UNAMID, čije članstvo nikada nije prešlo 50% od dozvoljenih 26 000 pripadnika i koji nisu imali potrebna vozila poput helikoptera (Mills, 2015, 185–186).

Od 2006. nedostatak saradnje i kohezivnosti UN, AU i ICC u slučaju sukoba u Darfuru je postao očigledan iz nekoliko upadljivih incidenata. Prvo, odvojeni napori AU i UN za sklapanje mira (Mirovni sporazum za Darfur 2006. i Sporazum dobre volje i građenja povjerenja za zaključenje problema u Darfuru 2009) rezultovali su samo kratkotrajnim, djelimično primijenjenim sporazumima koji nisu zaštitili stanovništvo Darfura (Lanz, 2019,

82–83; Mills, 2015, 186). Takođe, tužilac ICC Luis Moreno-Okampo (Luis Moreno-Ocampo) je 2007. otvorio pravni proces protiv *janjawid* vođe Alija Kušajba (Ali Kushayb) i bivšeg ministra unutrašnjih poslova Sudana Ahmeda Haruna (Ahmed Haroun), koje je vlada u Kartumu odbijala poštovati, nazivajući ICC „instrumentom neo-kolonijalizma“ (Lanz, 2019, 88). Moreno-Okampo je reagovao zahtjevom za izdavanje naloga za hapšenje predsjednika Sudana Omara al-Bašira (Omar al-Bashir) zbog ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, što je bio prvi međunarodni nalog za hapšenje tadašnjeg šefa države (Benjamin, 2010, 233) i izazvalo je negativne reakcije svijeta (i posebno Afrike) prema ICC kada je nalog izdat 4. marta 2009. (Lanz, 2019, 88–89). AU zajedno sa Arapskom ligom, Rusijom, NR Kinom i mnogim državama Pokreta nesvrstanih postavili su prekid procesa protiv al-Bašira kao dio uslova za produžetak mandata UNAMID još i prije izdavanja naloga (Mills, 2015, 187). Optužnica protiv al-Bašira je takođe navela vladu Sudana da ukine dozvole za rad tri domaće i trinaest međunarodnih nevladinih humanitarnih organizacija pod izgovorom da su dale lažne dokaze ICC (Mills, 2015, 189), što je uzrokovalo podjelu između organizacija koje su podržavale optužnicu kao pravdu za stanovništvo Darfura i organizacija koje su je smatrale prijetnjom humanitarnom radu (Lanz, 2019, 91–92). Dodatan problem uspješnom razrješenju krize u Darfuru su predstavljali interesi P5 članica koji su postepeno nadvladali humanitarne razloge za djelovanje, poput ekonomskih sankcija SAD Sudanu koje su izostavile kanadske naftne kompanije (Matthews, 2005, 1051 & 1055) i interesa NR Kine u pristupanju naftnim poljima Sudana (Benjamin, 2010, 240–241).

Kada je međunarodna javnost obratila pažnju na krizu u Darfuru i prihvatila značajniju ulogu u zaštiti stanovništva 2005, u istoj godini je počela primjena Sveobuhvatnog mirovnog sporazuma između vlade Sudana i SPLA. Prema Sveobuhvatnom mirovnom sporazumu, tranzicioni period od 2005. do 2011. je trebao da predstavlja promovisanje državnog jedinstva od strane zajedničke vlade SPLA i al-Bašira (Malwal, 2015, 198). Za SPLA, jedinstvo sa autonomijom za Južni Sudan i reformom centralne vlasti u Kartumu je predstavljalo bolju budućnost nego nezavisnost, ali obe opcije su ostale otvorene zakazivanjem referenduma o nezavisnosti Južnog Sudana 2011. (Arnold & LeRiche, 2013, 32–36). Međutim, stalna odlaganja u implementaciji Sveobuhvatnog mirovnog sporazuma i nedostatak efektivnih reformi u tranzicionom periodu su učinili jedinstvo neprivlačnim Južnom Sudanu (Arnold & LeRiche, 2013, 116–121), te je separatistički-nastrojen Salva Kir Majardit (Salva Kiir

Mayardit) osvojio više od 98% glasova na izborima za izvršnu vlast Južnog Sudana 2010. (Malwal, 2015, 204). Gotovo neizbježno, u januaru 2011. rezultati referenduma su pokazali da ogromna većina stanovnika podržava nezavisnost Južnog Sudana (Arnold & LeRiche, 2013, 56; Malwal, 2015, 187), koja je nastupila iste godine.

Već 2005. je bilo jasno da ne postoji saglasnost o tačnim granicama Južnog Sudana, posebno u slučaju oblasti Abjej (Abyei) i njene pripadnosti Sudanu ili Južnom Sudanu. Komisija granica Abjeja i Stalni arbitražni sud su 2009. donijeli odluku o tačnim granicama ove oblasti, koja je trebala biti praćena referendumom stanovnika Abjeja o priključivanju Sudanu ili Južnom Sudanu (Arnold & LeRiche, 2013, 123). Međutim, Abjej je od kraja građanskog rata u Sudanu iskusio konstantno i rasprostranjeno nasilje nad civilnim stanovništvom, koje je pogoršano invazijom oružanih snaga Sudana 2011. i kasnijim etničkim čišćenjem (Arnold & LeRiche, 2013, 191–192). Nasilje koje se desilo u Abjeju se može ponoviti u svakoj graničnoj oblasti čiji status nije potpuno razriješen, poput Kafija Kingi (Kafia Kingi), rijeke Bar al-Arab (Bahr al-Arab) i Heglig (Arnold & LeRiche, 2013, 124–125). Takođe, sukob oko raspodjele profita od nafte je doveo do zatvaranja naftovoda iz Južnog Sudana za Kartum, čime se Južni Sudan zatvorio za međunarodno tržište energenata i svoj jedini veliki izvor finansiranja (Malwal, 2015, 201–202).

Velika većina građanskog rata u Sudanu i sukoba o nastanku Južnog Sudana se desila prije formulacije R2P. Međutim, SB je 8. jula 2011. usvojio Rezoluciju 1996 kojom je uspostavio Misiju UN u Republici Južni Sudan (United Nations Mission in the Republic of South Sudan, UNMISS) na period od godinu dana, sa mandatom da „savjetuje i pomaže Vladi Republike Južni Sudan [...] u ispunjavanju njene odgovornosti za zaštitu civila, u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom, ljudskim pravima i međunarodnim pravom izbjeglica“ (United Nations Security Council, 2011c, § 1 & 3(b)(iv)). Mandat UNMISS je bio produžen do jula 2013. Rezolucijom 2057 (United Nations Security Council, 2012b, § 1). Obzirom da je 2013. general Rijek Mašar Teni (Riek Machar Teny) navodno pokušao izvesti državni udar protiv Salve Kir Majardita (Malwal, 2015, 204), koji je doveo do dugotrajnog građanskog rata u Južnom Sudanu, UNMISS je dobio povećanje osoblja i produžetak mandata (United Nations Security Council, 2013, § 3–4), koji nisu u potpunosti zaustavili nasilje u Južnom Sudanu.

Krize u Darfuru i Južnom Sudanu su postepeno prestale biti fokus međunarodne zajednice, zbog tri potencijalna razloga: kraja krize, promjene interesa velikih sila (primarno

SAD) i promjene u medijskom narativu. Za nasilje u Darfuru, kraj krize je bio argument UN i AU za drastično umanjenje osoblja i finansiranja za UNAMID 2011, podržan manjim brojem slučajeva nasilja nad stanovništvom Darfura i povratkom dijela raseljenih osoba (Lanz, 2019, 166–167). Iako pregled broja nasilnih događaja nad civilima (grafikon 1) pokazuje veliko povećanje u broju događaja istovremeno sa umanjnjem UNAMID, pregled broja civilnih smrti zbog nasilja u istom periodu (grafikon 2) pokazuje da je broj žrtava znatno manji nakon umanjenja UNAMID u poređenju sa početkom krize. Iz navedenih grafikona se može zaključiti da se akteri u Darfuru osjećaju slobodnije da djeluju protiv civila nego na početku krize, ali da su mnogo manje uspješni u stvaranju žrtava. Ipak, situacija u Darfuru nakon 2011. pokazuje veću efektivnost Kartuma, promjene u odnosima plemenskih milicija, zastoje u političkim procesima pomirenja i relativnu stabilizaciju civilnog života uprkos velikom broju raseljenih osoba (Lanz, 2019, 161–162).

Iako se argument promjene interesa velikih sila u Sudanu može vidjeti u saradnji SAD sa Sudanom u oblasti protivterorizma nakon 2011, taj argument zanemaruje postojanje interesa za saradnju sa Sudanom u toj oblasti i u periodu od 2003. do 2011. Interesovanje javnosti o Darfuru je onemogućilo normalizaciju odnosa mnogih država globalnog sjevera sa Sudanom prije 2005, što bi pomoglo u protivterorizmu, kao i u smanjenju migracija i ograničavanju uticaja NR Kine (Lanz, 2019, 167–168), što su sve značajni interesi država globalnog sjevera. Konačno, promjena jednostavnog narativa o Darfuru kao nasilju Arapa nad afričkim plemenima je jasna iz fokusa medijskih priča nakon 2011. na nasilje unutar etničkih grupa ili sukobe uzrokovane nedostatkom vode, kao i na neuspjehe UNAMID (Lanz, 2019, 168–169). Bez domaćeg pritiska aktivista i poznatih ličnosti, djelimično uzrokovanog medijskom pažnjom Darfuru, značaj tog sukoba kao test-slučaja za R2P je znatno umanjen. Takođe, Sudan je aktivno djelovao da delegitimiše R2P u Darfuru stvaranjem kontra-narativa o neo-kolonijalnoj zavjeri protiv Sudana, smanjivanjem broja stranaca u Darfuru (uključujući osoblje UNAMID) koji mogu prenijeti informacije javnosti, i preuzimanjem uloge partnera državama globalnog sjevera u svjetskoj politici (Lanz, 2019, 172–173). Istraga ICC protiv al-Bašira je suspendovana nakon što je veliki broj (većinom afričkih) država pokazao da ga neće uhapsiti tokom državnih posjeta. Ipak, optužnice ICC su stalne, i suspendovana istraga može biti ponovo pokrenuta nakon pada al-Bašira u aprilu 2019. (Lanz, 2019, 178–179).

Problemi Južnog Sudana su od 2004. većinom bili zaboravljeni u svjetlu krize u Darfuru, posebno nakon što su rezultati referenduma o nezavisnosti 2011. bili poštovani. Argument promjene interesa velikih sila je jednako neubjedljiv u slučaju Južnog Sudana kao i u slučaju Darfura, dok se argument promjene narativa ne odnosi potpuno na Južni Sudan zbog nedostatka dominantnog narativa o R2P tokom građanskog rata u Sudanu. U razmatranju argumenta kraja krize, vidljivo je iz broja nasilnih događaja nad civilima (grafikon 3) da rast broja nasilnih događaja prati tok građanskog rata u Južnom Sudanu, te da broj događaja opada nakon kraja rata 2020. Sa druge strane, broj civilnih smrti zbog nasilja u istom periodu (grafikon 4) gotovo konstantno opada od 2012. do danas.

U aspektu prevencije, jasno je da ni u Darfuru ni u Južnom Sudanu nije učinjeno dovoljno da se spriječi nasilje. Građanski rat u Sudanu je počeo 1983, kada su hladnoratovski interesi uzrokovali podjelu u međunarodnoj zajednici o podršci Kartumu i SPLA bez razmatranja bezbjednosti stanovništva Sudana. Čak i nakon kraja Hladnog rata, Sudan nije bio fokus međunarodne zajednice zbog događaja u Evropi, te države poput Kanade nisu smatrale Sudan prioritetom za stranu pomoć (Matthews, 2005, 1050). U Darfuru, uprkos izvještajima nevladinih organizacija iz 2002. da će doći do nasilja u toj regiji, međunarodna zajednica je bila fokusirana na širi proces sklapanja Sveobuhvatnog mirovnog sporazuma. Prevencija nije bila dovoljno značajna djelimično zbog brzine dešavanja u Sudanu, a djelimično zbog nedostatka političke volje međunarodne zajednice za djelovanje tokom Hladnog rata.

U oblasti reakcije, međunarodno djelovanje u Darfuru je došlo tek godinu dana nakon početka krize, u obliku malog broja pripadnika AMIS. Ipak, inicijative UN, AU i ICC su bile širokog opsega i makar djelimično su zaustavile nasilje u Darfuru. Pored njih, veliki broj nevladinih organizacija se fokusirao na Darfur ili su osnovane specifično zbog ove krize, te su humanitarni naponi u Darfuru postali najveća humanitarna operacija na svijetu. Iz analize stanja u Darfuru i Južnom Sudanu na osnovu baze podataka ACLED jasno je da je broj civilnih žrtava u obe teritorije opao nakon intervencije međunarodne zajednice; međutim, iz tih podataka nije jasno da li je taj pad rezultat intervencije ili prirodan tok tih sukoba. U međunarodnoj zajednici, nedostatak političke volje i efektivni veto Kartuma na misije UN i AU su usporili njihovo djelovanje i ograničili efektivnost misija. Takođe, i AMIS i UNAMID su imali hronične nedostatke ljudstva i opreme, čak i na vrhuncu interesovanja međunarodne zajednice za Darfur. Ti nedostaci su doveli do smrti pripadnika misija zbog nasilja ili bolesti.

Optužnica ICC protiv predsjednika al-Bašira je također dio reakcije međunarodne zajednice na krize, ali je rezultovala zabranom rada mnogih stranih humanitarnih organizacija i na kraju je suspendovana bez hapšenja al-Bašira. Ipak, druge organizacije su aktivirane da zamijene zabranjene grupe (poput CARE Švajcarska, koji su zamijenili zabranjeni CARE SAD), ali prijatna po humanitarne radnike je trajno povećana (Mills, 2015, 190). Takođe, teško je procijeniti efektivnost optužnice obzirom da je suspendovana, ali je nova vlast Sudana izjavila da će predati al-Bašira ICC nakon što sudanska suđenja za korupciju završe. Oslanjanje međunarodne zajednice na R2P u Darfuru je značilo da je politička volja za djelovanjem lako potkopana sudanskim kontra-narativom i očitim nedostatkom efektivnosti međunarodnih misija. Mills (Mills, 2015) na strani 203 ima tabelu koja pokazuje efektivnost mjera reakcije međunarodne zajednice, i jasno je da je uspjeh reakcije bio samo djelimičan. U Južnom Sudanu reakcija je bila gotovo nepostojeća, i većinom fokusirana na pogranične oblasti na sjeveru države poput Abjeja, zanemarujući nasilje nad civilima tokom građanskog rata u Južnom Sudanu od 2013. do 2020. Mandat UNMISS je eksplicitno dio R2P, ali je njegova efektivnost upitna, posebno tokom trajanja građanskog rata u Južnom Sudanu.

Kenija – izborna nasilje 2007. i 2008. godine

Na kenijskim izborima 2002. reformistička grupa Nacionalni savez dugina koalicija (National Alliance Rainbow Coalition, NARC) je porazio vladajuću Kenijsku afričku nacionalnu uniju (Kenyan African National Union, KANU) koja je vladala Kenijom od nezavisnosti te države gotovo četrdeset godina ranije (Sharma, 2016, 24). Mwai Kibaki (Mwai Kibaki) je postao predsjednik Kenije, sa podrškom Rajla Odinge (Raila Odinga) zbog Kibakine platforme ograničavanja izvršne vlasti putem donošenja novog ustava i stvaranja pozicije premijera. Međutim, nacrt novog ustava koji je Kibaki prezentovao 2005. je očuvao moći izvršne vlasti, dok Odinga nije dobio obećanu poziciju premijera u novoj vladi (Sharma, 2016, 25). Te iste godine nacrt ustava je odbijen na referendumu sa 58.1% glasača protiv predloženog nacrta. Iako je odbijanje nacrta ustava bilo praktično jednako izjavljivanju nepovjerenja Kibakiju, njegov odgovor je bio da raspusti svoj čitav kabinet zbog otpora nekih njegovih članova nacrtu ustava. NARC je iskusio duboke podjele zbog referenduma 2005, što je navelo Odingu da formira Narandžasti demokratski pokret (Orange Democratic Movement, ODM) i suprotstavi se Kibakiju i njegovoj Partiji nacionalnog jedinstva (Party of National Unity, PNU) na izborima 2007. (Sharma, 2016, 25).

Proces glasanja na izborima 27. decembra 2007. je prošao mirno, sa najvećim procentom izlaznosti u istoriji Kenije – približno 69%. Sukobi su počeli zbog ponašanja predstavnika Izborne komisije Kenije, koji su odložili objavljivanje rezultata predsjedničkih izbora sa izgovorom predsjedavajućeg Samjuela Kivuitua (Samuel Kivuitu) da su određeni predsjednici izbornih odbora isključili telefone i kasnili sa povratkom u Izbornu komisiju Kenije (Sharma, 2016, 26). Izborni posmatrači su naveli da su „razlike [u broju glasova objavljenih od strane komisije i broju glasova objavljenih na nivou izbornih jedinica] bile sistematski isplanirane [...] i uključivale su većinu članova komisije“ (KPTJ, 2008, 6), dok je član komisije Kipkemoj arap Kiruj (Kipkemoi arap Kirui) dao ostavku prije objavljivanja zvaničnih rezultata zbog činjenice da Izborna komisija Kenije nije pratila zakon (KPTJ, 2008, 6). Iako je Kiruj odbio da prihvati rezultate iz izbornih jedinica čiji odbori nisu dostavili potrebnu dokumentaciju zajedno sa brojem glasova, predsjednici tih odbora su javili rezultate Kivuituu koji ih je objavio putem zvaničnih kanala Izborne komisije Kenije (KPTJ, 2008, 5). Vijesti o nepravilnostima u Izornoj komisiji Kenije su dovele do sukoba predstavnika PNU i ODM sa članovima komisije, dok je javnost reagovala nasiljem, posebno u uporištima ODM poput Njanze (Nyanza) na zapadu države (Sharma, 2016, 26).

Rasprostranjeni sukobi su počeli 30. decembra 2007. zbog tri ključna razloga: izjava međunarodnih posmatrača, objava ODM i inauguracije Kibakija. Predstavnicima nadzorne grupe EU, koja je bila najveća grupa međunarodnih posmatrača, izjavili su da Izborna komisija Kenije nije uspjela da uspostavi kredibilitet svojih rezultata prihvatljiv svim kandidatima, dok je ODM isti dan objavio svoje rezultate prema kojima je Odinga pobijedio sa 5% glasova prednosti nad Kibakijem (Sharma, 2016, 26–27). Na isti dan, Izborna komisija Kenije je objavila zvanične rezultate predsjedničkih izbora prema kojima je Kibaki pobijedio sa približno 232 000 glasova prednosti (2.35%), te je Kibaki održao svoju inauguraciju samo sat vremena kasnije. Inauguracija je održana tri dana prije najavljenog vremena, i njen prenos uživo je doveo do nasilja i prije kraja ceremonije (Sharma, 2016, 26). Suprotstavljen prenos ODM konferencije za štampu, na kojoj je Odinga odbio da prihvati zvanične rezultate i pozvao na kolektivno djelovanje, prekinut je pošto je vlada zabranila prenos uživo nakon ceremonije inauguracije (Sharma, 2016, 26–27). Nasilje je vrlo brzo postalo etničko, zbog činjenice da je Kikuju (Kikuyu) etnička grupa podržavala PNU, a Luo, Luja (Luhya) i Kalendžin (Kalenjin) grupe su podržavale ODM.

Najraniji oblik nasilja je bilo spontano djelovanje podržavalaca ODM zbog vijesti o izbornim nepravilnostima, djelimično zbog opšte zabrane javnih skupova objavljene u ranom januaru 2008. Pošto su podržavaoci ODM „htjeli poslati jaku poruku Kibaki [ali] nisu mogli doći do njega, radili su na njegovoj etničkoj grupi, Kikuju“ (KNCHR, 2008, 67), tako što su pitali prolaznike na ulici za lične karte i napadali improvizovanim oružjem one koji su imali Kikuju imena, uz seksualno nasilje (Sharma, 2016, 28). Takođe, zabrane javnih skupova i prenosa uživo su uskratile mirne oblike protesta podržavaocima ODM i dovele ih u direktan sukob sa kenijskom policijom. Paralelno sa spontanom nasiljem došlo je i do organizovanog nasilja podržavalaca ODM protiv lokalnog Kikuju stanovništva u zapadnim provincijama Kenije, gdje su lokalne ličnosti i uvažene osobe i prije izbora pozivali na nasilje u slučaju pobjede Kibakija na izborima (Sharma, 2016, 28). Zajednice su prikupile sredstva za kupovinu benzina za paljenje kuća, dok su starješine blagosiljale mladiće prije napada na Kikuju osobe lukovima i strijelama. Lokalni mediji, posebno radio-stanice, pozivali su na nasilje putem kodiranih poruka poput „narod mlijeka (Kalendžin) treba da pokosi travu (Kikuju) u svojim zajednicama“ (Sharma, 2016, 29). U masakru u Kjambi (Kiambaa) trideset Kikujua je spaljeno živo kada su pobjegli u lokalnu crkvu i zatvorili se unutra, što je preneseno širom svijeta putem globalnih medija (Sharma, 2016, 29).

Napadi poput masakra u Kjambi su uzrokovali odmazde prema Luo, Luja, Kalendžin i Nandi etničkim grupama, posebno nakon dolaska izbjeglih i raseljenih Kikujua u provincije centralne Kenije. Odmazde su primarno sprovodile Kikuju milicije koje su bile dio kriminalnih organizacija vezanih za Kikuju političare, ali su dio nasilja (kao i za podržavaoce ODM) finansirale lokalne ugledne ličnosti, što je dovelo do ciklusa napada i odmazdi koji je trajao osam sedmica (Sharma, 2016, 30). Posebno značajni su bili Mugabe Vere (Mugabe Were) i Dejvid Kimutaj Tu (David Kimutai Too), novoizabrani poslanici ODM u parlamentu Kenije koji su ubijeni u posljednja tri dana januara 2008, jer je ODM proglasio njihova ubistva političkim djelovanjem PNU. Konačno, pretjerano korištenje sile i brutalnost od strane policije i bezbjednosnih agencija protiv protesta ODM je dovelo do velikog broja civilnih smrti, posebno u „kartonskim naseljima“ (slums) gdje su meci lako prolazili kroz drvene i platnene „zidove“ (Sharma, 2016, 30). Sveukupno, približno 1200 ljudi je izgubilo živote, dok je 300 000 ljudi izbjeglo ili raseljeno, a gotovo 42 000 kuća je uništeno (Sharma, 2016, 27 & 31).

Dodatna posljedica sukoba u Keniji je bila ekonomska i politička destabilizacija čitavog regiona, jer su okolne države i međunarodne organizacije navikle na stabilnost Kenije. Međutim, rane 2008. došlo je do usporavanja ili potpunog prekida svih značajnih ruta avio-transporta, željezničkog i drumskog saobraćaja zbog nasilja. Ti prekidi su doveli do ekonomskih kriza u okolnim državama, a sukob je imao posebno negativan spoljni uticaj na UN, pošto se iz Najrobija vode humanitarne operacije u velikom dijelu Afrike zbog jednog od tri svjetska sjedišta UN u tom gradu. Takođe, Kenija je domaćin velikog broja stranih ambasada akreditovanih za više država istočne Afrike, kao i ključan partner u oblasti protivterorizma, zajedničkog vojnog treninga i misija protiv pirata u Crvenom moru (Sharma, 2016, 31–32). Nasilje u Keniji je moglo prerasti u građanski rat koji bi značajno ugrozio čitav afrički kontinent i djelovanje međunarodne zajednice na njemu. Iz tih razloga međunarodna zajednica je vrlo brzo reagovala u Keniji, čemu je pomoglo imenovanje Edvarda Laka (Edward Luck) za prvog Specijalnog savjetnika UN za R2P, koje se slučajno desilo istovremeno sa post-izbornim sukobom (Sharma, 2016, 46–47).

Na početku nasilja u Keniji, 31. decembra 2007. Generalni sekretar UN Ban Ki-mun (Ban Ki-moon) je pozvao stanovništvo Kenije da se smiri i policiju da se suzdrži od brutalnosti, paralelno sa izjavama drugih zvaničnika UN i ličnostima van njih, poput Visokog komesara za ljudska prava Luize Arbur (Louise Arbour) i pape Benedikta XVI. SB se uključio u krizu u Keniji tek 6. februara 2008, kada je objavio Predsjedničku izjavu kojom su države članice izrazile zabrinutost (United Nations Security Council, 2008, 1), ali nije došlo do velikog djelovanja SB u zaustavljanju nasilja u Keniji. Takođe, veliki broj predstavnika različitih država i tijela je došao u Keniju sa namjerom posredovanja između Kibakija i Odinge, među kojima se ističu Afrička konferencija crkava i Forum bivših afričkih šefova država (Sharma, 2016, 48). Međutim, toliki broj potencijalnih posrednika je otežao zaustavljanje nasilja, pošto su i PNU i ODM mogli da uspore pregovore izgovorom da moraju da pričaju sa svim posrednicima. Predsjednik Gane Džon Kufuor (John Kufuor), tada predsjedavajući AU, je pokušao da nagovori obe strane da prihvate posredovanje AU kroz Panel eminentnih Afrikanaca, što je Kibaki pokušao da izbjegne pregovaranjem sa drugim posrednicima prije dolaska Panela u Keniju (Sharma, 2016, 48–49).

Panel eminentnih Afrikanaca su čini bivši Generalni sekretar UN Kofi Anan (Kofi Annan), mozambički političar Grasa Mašel (Graça Machel) i bivši predsjednik Tanzanije

Bendžamin Mkapa (Benjamin Mkapa). Najznačajniji član Panela je bio Kofi Anan, koji je prije dolaska u Keniju 22. januara 2008. uspio da osigura podršku UN, EU i ključnih afričkih država za posredovanje Panela, čime je opcija beskrajnih pregovora zatvorena (Sharma, 2016, 49). Takođe, nakon dolaska u Keniju Anan je organizovao javni susret Kibakija i Odinge, na kojem su se njih dvojica rukovali kao simbol saradnje u rješavanju sukoba. Međutim, Kibaki je potkopao simboliku susreta i rane pregovore kada je na susret doveo svoj čitav kabinet i izjavio da je „propisno izabrani predsjednik Kenije“ (Sharma, 2016, 50). Nakon što su PNU i ODM imenovali po četiri predstavnika, Panel eminentnih Afrikanaca je otpočeo Kenijski nacionalni dijalog i pomirenje (Kenyan National Dialogue and Reconciliation, KNDR), sa četiri koraka:

1. hitno zaustavljanje nasilja i povratak osnovnih sloboda;
2. hitne mjere zaustavljanja humanitarne krize, i promocija pomirenja i obnove;
3. prevazilaženje političke krize;
4. rješavanje dugotrajnih problema. (Sharma, 2016, 51)

Pregovori o prva dva koraka su završeni do 4. februara 2008, kada su ukinute zabrane javnih skupova i prenosa uživo, iako je Kibaki i dalje pokušavao da utiče na narativ o sukobu izjavama da je ODM kriv za svo nasilje i da sudovi Kenije mogu donijeti presudu o legalnosti izbora, što je odmah ispravljeno izjavom Generalnog sekretara Ban Ki-muna da je KNDR jedini pravi proces za Keniju (Sharma, 2016, 51). Međutim, prevazilaženje političke krize je predstavljalo veći problem, jer je za taj korak ključni problem bio rezultat izbora 2007. o kojem se PNU i ODM nisu htjeli usaglasiti. Bilo je nemoguće ustanoviti tačan broj glasova, čak i sa forenzičkom revizijom koju je predložila EU, dok bi ponavljanje izbora samo dovelo do povećanja nasilja i prijetnje po osoblje Izborne komisije Kenije (Sharma, 2016, 52). Nezavisni pregled izbornih rezultata i buduće stvaranje koalicione vlade PNU i ODM su usaglašeni 14. februara 2008, ali je oblik te vlade ostao nedefinisan, posebno zato što su pregovarači PNU i ODM imali lični interes u osiguravanju svojih karijera. Kompromis je postignut potpisivanjem akta o principima partnerstva koalicione vlade 28. februara 2008, kojim je stvorena pozicija premijera Kenije (Sharma, 2016, 54). Istovremeno sa naporima Panela eminentnih Afrikanaca, međunarodna zajednica je uticala na Keniju putem izjava SAD, Australije (koja je ograničila kontakt sa članovima Kibakijevog kabineta), Kanade (koja je raskinula direktnu saradnju sa Kenijom), Ujedinjenog Kraljevstva (u čijem parlamentu je

izjavljeno da Kibakijeva vlada nije prepoznata od strane Ujedinjenog Kraljevstva) i drugih država. Kada izjave nisu imale efekta na Kibakija, međunarodna zajednica je prešla na prijetnje, uključujući obustavljanje pomoći EU, zabrane putovanja za članove vlade i njihove porodice, i implicitnu prijetnju vojne intervencije (Sharma, 2016, 56–57). Ipak, nasilje u Keniji nije prestalo sve do kraja februara 2008.

Posljednji korak KNDR je predstavljao paket reformi sa ciljem zaustavljanja budućeg post-izbornog nasilja, ali one nisu uključivale ovlaštenja za nezavisno istraživanje izbornih prevara. Proces reformi je ugrožen sukobima unutar i između PNU i ODM, kao i činjenicom da je koaliciona vlada dobila puni petogodišnji mandat za reformisanje, što je stvorilo podsticaj za odlaganjem reformi. Samo je donošenje novog ustava bilo relativno brzo, jer se njegovo prihvatanje na referendumu desilo 4. avgusta 2010. (Sharma, 2016, 62 & 70). Koaliciona vlada je pretrpila brojne skandale, uključujući optužbe korupcije i odbijanje vlade da oformi tribunal za istraživanje zločina počinjenih u periodu nakon izbora 2007. Unutrašnji sukobi su otežali implementaciju četvrtog koraka KNDR, te je istraga UN 2009. našla dokaze sistematskog zlostavljanja humanitarnih grupa, policijskog nasilja i ubistava gotovo 200 ljudi u samo jednoj regiji i nedodirljivosti počinilaca tih zločina, a 70% ispitanika u jednoj studiji je izjavilo da koaliciona vlada nije postigla ništa tokom svoje prve godine (Sharma, 2016, 72–73). Komisija za istraživanje post-izbornog nasilja je preporučila stvaranje tribunala u Keniji za suđenje počinioćima i pripremila je spisak osumnjičenih za slanje ICC u slučaju da koaliciona vlada pokuša da spriječi suđenja, dok je Kenijska nacionalna komisija za ljudska prava (Kenya National Commission on Human Rights, KNCHR) objavila imena 219 osoba osumnjičenih za zločine, uključujući zamjenika premijera Uhuru Kenjatu (Uhuru Kenyatta) (Sharma, 2016, 79–80).

Pod pritiskom KNCHR i Komisije za istraživanje post-izbornog nasilja koaliciona vlada je prihvatila stvaranje tribunala u Keniji, ali je došlo do neslaganja u parlamentu između poslanika koji su htjeli da stvore kontrolisan tribunal i poslanika koji su htjeli stvarno nezavisne procese. Prvi pokušaj stvaranja tribunala je zaustavljen glasovima poslanika iz obe grupe (jer su jedni smatrali da je takav tribunal previše efektivan, dok su drugi smatrali da je nedovoljno efektivan), te je Kofi Anan prosljedio spisak osumnjičenih Komisije za istraživanje post-izbornog nasilja Luisu Morenu-Okampu u ICC (Sharma, 2016, 80–81). Drugi pokušaj stvaranja tribunala je zaustavljen kada je predsjednički kabinet neuspješno

pokušao da izmijeni poboljšani prijedlog parlamenta, te je Kibaki izjavio da je spreman da referiše osumnjičene za post-izborno nasilje ICC (Sharma, 2016, 82). Treći i posljednji pokušaj se sastojao iz dodatnih izmjena prijedloga parlamenta, ali su poslanici više puta propustili debate o tom prijedlogu uprkos izjavama da su spremni da stvore tribunal u Keniji, te parlament nije imao kvorum da usvoji izmijenjeni prijedlog. Umjesto uključivanja ICC, vlada Kenije je zatražila još jedno produženje roka za uspostavljanje tribunala, tvrdeći da „ICC treba biti rezervisan za neuspjele države, među koje Kenija ne pripada“ (Sharma, 2016, 83). Ipak, istraga ICC je otvorena u martu 2010, a Moreno-Okampo je 15. decembra iste godine imenovao po tri osobe iz PNU i ODM koje je smatrao najodgovornijim za nasilje, uključujući Kenjatu (Sharma, 2016, 85).

Vlada Kenije je pokušala da spriječi istragu ICC putem nekoliko diplomatskih metoda, koje su se sve završile neuspjehom. Prvo, Kenija je pokušala da povuče svoje potpisivanje Rimskog statuta, koji je osnivački dokument ICC i osnova za njegovu jurisdikciju. Obzirom da je potrebno najaviti povlačenje potpisa Rimskog statuta godinu dana unaprijed, povlačenje potpisa ne bi imalo efekta na već pokrenute slučajeve (ICC, 1998, § 127), te se ovaj pokušaj brzo pokazao neuspješnim. Nakon toga, Kenija je pokušala zahtijevati od UN da odloži suđenje šestorici optuženih, što je uzrokovalo proteste i peticije i u Keniji i ispred sjedišta UN u Njujorku. Taj zahtjev je konačno odbijen 30. avgusta 2011. (Sharma, 2016, 93–94). Optužnice ICC su imale neočekivane posljedice u unutrašnjoj politici Kenije, dovodeći do udruživanja Viljema Rutoa (William Ruto) iz ODM sa Kenjatom iz PNU u 'savez optuženih' prije predsjedničkih izbora u Keniji 2013. Takođe, nijedan pripadnik Odingine grupe Luo nije optužen pred ICC (Sharma, 2016, 95). Tako, kada su se izbori 2013. sveli na Kenjatu i Odingu, Kenjata je koristio narativ 'Zapadne zavjere' u korist Odinge u ICC da mobilizuje svoje glasače. Ovoj situaciji su doprinjele izjave Kofija Anana u Najrobiju da odnosi međunarodne zajednice i Kenije ne mogu ostati isti ako glasači izaberu kandidate koji su optuženi za zločine protiv čovječnosti, što je samo ohrabrilo Kenjatu i pomoglo mu da ubijedi glasače u napor međunarodne zajednice da ga spriječi u izbornoj pobjedi (Sharma, 2016, 95).

Izbori u Keniji 2013. su predstavljali test reformi koalicione vlade i djelovanja međunarodne zajednice u zaustavljanju zločina. Tenzije između etničkih grupa su i dalje bile visoke, posebno sa stvaranjem novih milicija i presudom Visokog suda Kenije da se Kenjata i Ruto mogu kandidovati i pored optužnica ICC (Sharma, 2016, 97). Uprkos naporima kenijjskih

medija da promovišu mir i nenasilno ponašanje, broj slučajeva nasilja prije samih izbora je bio veći 2013. nego 2007, a neke vijesti (poput smrti trinaest osoba u Mombasi) nisu prenesene unutar Kenije zbog straha da će dovesti do novih talasa nasilja. Takođe, problemi u izbornom procesu su se pojavili i 2013, sa neuobičajeno velikim brojem neprihvaćenih glasačkih listića i problemima sa glasačkim mašinama. Nezavisna izborna i granična komisija (Independent Electoral and Boundaries Commission) je, pored svih problema, 9. marta 2013. objavila rezultate prema kojima je Kenjata pobijedio sa 50.07% glasova, izbjegavši drugi krug izbora za samo osam hiljada glasova (Sharma, 2016, 98). Odinga je osporavao ove rezultate, zbog već navedenih problema, ali ovaj put nije došlo do rasprostranjenog post-izbornog nasilja već je Odinga pokrenuo slučaj pred Vrhovnim sudom Kenije. Vrhovni sud je 30. marta 2013. presudio da je Kenjatina pobjeda bila stvarna, i Odinga je priznao poraz, što je predstavljalo veliku razliku u odnosu na ponašanje ODM 2008. (Sharma, 2016, 98).

Nakon uspješnosti izbora 2013. Kenija je prestala biti fokus međunarodne javnosti. Međutim, obzirom da je Kenjata optužen pred ICC i da je postao predsjednik Kenije, mogao je da kontroliše saradnju vlade Kenije sa sudom. Iako je tokom kampanje prije izbora 2013. Kenjata obećao da će saradivati sa ICC i da njegova pozicija predsjednika neće uticati na slučajeve, gotovo odmah nakon izbora je nagovarao AU i UN da zaustave suđenje protiv njega (Sharma, 2016, 100–101). Kada je AU 12. oktobra 2013. donijela odluku da suđenja ICC neće početi ili se nastaviti protiv šefova država AU tokom njihovog mandata, ta odluka nije bila samo protivna Kenjatinim izjavama tokom kampanje već i Rimskom statutu, u kojem je navedeno da „se odnosi jednako na sve osobe [...] specifično, zvanična funkcija šefa države ili vlade, člana vlade ili parlamenta, izabranog predstavnika ili službenika ni u kom slučaju neće osloboditi osobu od krivične odgovornosti pod ovim Statutom“ (ICC, 1998, § 27). Parlament Kenije je takođe glasao za povlačenje potpisa Rimskog statuta, ali to nije učinjeno. Vlada Kenije takođe nije učinila dovoljno da zaštiti svjedoke protiv šest optuženih Kenijaca i spriječi njihovo zastrašivanje, što je dugogodišnji problem u Keniji i već je bilo dovelo do kolapsa slučaja protiv Frensis Mutaure (Francis Muthaura) kada je ključni svjedok naknadno promijenio svjedočenje (Sharma, 2016, 101–103).

Kenjata je posjetio ICC 7. i 8. oktobra 2014, gdje je njegov pravni tim zahtijevao da optužbe budu povučene zbog velikih odlaganja tužioca Fatu Bensude (Fatou Bensouda), koja je naslijedila Morena-Okampa. Bensuda je zahtijevala neograničeno odlaganje postupka zbog

činjenice da je ICC posljednja instanca koja može donijeti pravdu žrtvama nasilja 2008, kao i smrti i izmjene svjedočenja nekoliko svjedoka (Sharma, 2016, 105). Optužbe protiv Kenjate su povučene 5. decembra 2015, što je proslavljeno u dijelu Kenije i mnogim državama AU (Sharma, 2016, 106). Optužbe protiv ostalih pet optuženih su povučene između 2012. i 2016.

Prevenција nije bila dovoljno ispunjena prije izbivanja post-izbornog nasilja u Keniji. Uprkos činjenici da je Kenija ključna država regiona istočne Afrike i jedno od sjedišta UN, međunarodna zajednica nije posvetila dovoljno pažnje zaustavljanju nasilja prije 2007. Kenija je bila viđena kao izrazito stabilna država, što je dovelo do zanemarivanja uzroka sukoba koji su postojali godinama prije izbora 2007. Kenija ima istoriju nasilja od strane oružanih milicija, polarizacije i politizacije etničkih grupa, i nedostatka pravde za žrtve ranijih zločina (Sharma, 2016, 33–35), što je sve ohrabrilo počiniocе zločina 2008. Institucije Kenije koje su bile zadužene za osiguravanje poštenih i slobodnih izbora su bile ispunjene Kibakijevim ljudima, koji su radili na brojanju glasova u svojim rodnim oblastima i koji su odbili uvođenje glasačkih mašina. Kampanja je takođe dovela do polarizacije i verbalnih napada između Kikuju i Luo etničkih grupa, uz porast govora mržnje. Konačno, bilo je gotovo trideset slučajeva predizbornog nasilja, kao i slučajeva zastrašivanja žena koje su se kandidovale na izborima. Međunarodna zajednica nije upotrebila mjere prevencije nakon nijednog od ovih događaja, koji su svi doprinijeli nespremnosti organa Kenije za post-izborno nasilje.

Kada je došlo do nasilja u Keniji međunarodna zajednica je reagovala vrlo brzo, u čemu je pomogao broj stranih misija i međunarodnih organizacija u Najrobiju. Kada su se pozivi na smirenje pokazali nedovoljnim, pojedine države međunarodne zajednice su reagovalе prijetećim mjerama raskida bilateralnih veza i nepriznavanjem Kibakijeve vlade. Takođe, veliki broj posrednika je došao u Najrobi, što je na početku ugrozilo pregovore, ali su zamijenjeni Panelom eminentnih Afrikanaca. Sam Panel je imao podršku UN, kao i regionalnih organizacija poput EU i AU, što je omogućilo Kofiju Ananu da vrši pritisak na Kibakija i Odingu da zaustave nasilje i počnu reforme u Keniji. Međunarodna zajednica nije izvršila vojnu intervenciju u Keniji, iako su postojale takve prijetnje i zahtjevi, poput poziva Pola Kagamea (Paul Kagame, predsjednik Ruande tokom genocida u toj državi) za vojnu intervenciju AU. Ovo služi kao primjer primjene trećeg stuba R2P bez ekstremne mjere vojne intervencije. Sveukupno, naporі međunarodne zajednice su relativno brzo zaustavili nasilje i postavili temelje buduće normalizacije odnosa u Keniji.

Libija – Arapsko proljeće i promjena režima

Libija je od 1969. bila pod vlašću Muamera Gadafija (Muammar Gaddafi), koji je kao oficir oružanih snaga Libije vodio državni udar protiv libijskog kralja Idrisa I. Idris je prije nezavisnosti Libije 24. decembra 1951. bio emir Kirenaike (Cyrenaica) i Tripolitanije, dvije od tri provincije koje su kasnije činile nezavisnu Libiju uz Fezan (Fezzan) (Marcuzzi, 2021, 40). Unutrašnja podjela Libije na tri provincije dolazi iz italijanske kolonijalne podjele teritorija u sjevernoj Africi, i prilikom ujedinjenja provincija u Libiju 1934. nije postojao jedinstven nacionalni libijski identitet. Idris je bio rodom iz Kirenaike, i većina plemena te provincije ga je podržavala kao legitimnog vođu otpora protiv italijanske okupacije, te je Idris proveo približno dvadeset godina u izbjeglištvu u Egiptu (Marcuzzi, 2021, 39–40). Čitav proces dobijanja nezavisnosti su vodili izbjegli libijski intelektualci, većinom u Siriji i Egiptu. Nakon Drugog svjetskog rata, Idris se vratio u Kirenaiku i počeo kampanju za nezavisnu Kirenaiku, koja je kasnije prerasla u stvaranje nezavisne Libije kao kompromisa velikih sila (Marcuzzi, 2021, 39–40). Međutim, Libija je imala „unutar granica jedne države praktično sve prepreke razvoju koje postoje“ (Higgins, 1953, 37), što je tek djelimično izmijenjeno pronalaskom nafte unutar te države 1950. Idrisovu vladavinu karakteriše velika moć plemenskih starješina, što je odraz značaja tribalističke kulture Libije u nedostatku nacionalnog identiteta.

Stanovništvo Libije spada u 142 plemena, od kojih je četrdeset bilo posebno uticajno u istoriji te države. Svaki građanin Libije ima porodicu (*ayla*), klan (*lahma*) i pleme (*qabila*), koji nisu statični već se povećavaju putem brakova i dobrovoljnog pristupanja članova drugih plemena (Marcuzzi, 2021, 36). Istorijski, plemena Libije imaju tendenciju da se ujedine protiv spoljnog neprijatelja, da bi nakon pobjede ušli u međusobni sukob za moć ili ekonomsku korist. Pod Idrisom, plemenske starješine su dobili političku moć i pravo da prikupljaju poreze na teritoriji svog plemena, dok se država oslanjala na Beduinske paravojne organizacije za upotrebu sile (Marcuzzi, 2021, 43). Ovakva raspodjela moći je isključivala rastuće gradsko stanovništvo i oficire oružanih snaga, dok je ograničen pristup kralju i političkim funkcijama doveo do sukoba između plemena. Nakon državnog udara 1969. Gadafi je obećao ukidanje ranijeg sistema koji je favorizovao plemena, što je promovisao kroz svoju ideju jednog plemena kojem pripadaju stanovnici čitave Libije (Marcuzzi, 2021, 43–44).

Gadafi je u Libiji 1979. uspostavio džamahiriju (*jamahiriya*), 'državu masa' u kojoj je stvorio narodne komitete koji su *de jure* upravljali lokalnom i državnom politikom Libije. *De facto*, iako se Gadafi odrekao formalne funkcije u političkom aparatu Libije, donosio je odluke na koje se stanovništvo nije moglo žaliti, jer „pravo na protestovanje [...] implicira postojanje dvije strane, vladara i podanika. Ali kada se govori o jednoj grupi, za to nema potrebe“ (Marcuzzi, 2021, 43–44). Otpor njegovim odlukama od strane birokratije i saveznika iz državnog udara 1969. ga je naveo da se okrene plemenskim strukturama kao načinu očuvanja svoje moći, što je efektivno stvorilo isti sistem favorizacije kakav je postojao pod Idrisom. Jedine razlike su bile postojanje narodnih komiteta da utiču na lokalne zajednice, i što su na pozicijama moći plemena koja su bila moćna u monarhiji zamijenjena Gadafijevim plemenom i njegovim savezničkim plemenima Varfala (Warfalla) i Magara (Magarha) (Marcuzzi, 2021, 44). Gadafi je time namjerno oslabio državne institucije, stalno stvarajući i reorganizujući mrežu organa sa nejasnim i preklapajućim funkcijama, što je promovisalo njegov kult ličnosti iznad države. Takođe, stalne promjene u državnim institucijama su umanjile efikasnost i ekonomski prosperitet Libije i stvorile su netransparentan i autoritaran sistem vladavine, što je rezultovalo u 'nedržavnosti' – političkoj kulturi u kojoj su favoritizam vladara i plemenske strukture važnije od pravnog poretka države (Marcuzzi, 2021, 44).

Ipak, stanovništvo Libije se i dalje nije u potpunosti slagalo sa Gadafijem, što je pokazano pokušajem državnog udara 1993. Grupa mlađih članova plemena Varfala je držala ključne vojne pozicije i protivila se i Gadafiju i starijim članovima Varfale koji su radili sa njim. Reakcija režima je uključivala javna pogubljenja civilnih i vojnih protivnika na državnoj televiziji, uništavanje njihove imovine i uskraćivanje potreba (pitke vode, električne energije, osnovnog obrazovanja) njihovim porodicama, što je oslabilo Gadafijev savez sa plemenima Varfala i Magara (Marcuzzi, 2021, 44–45). Gadafi se počeo sve više oslanjati na sopstveno pleme, Gadafa (Qadhadhfa), kao i na zanemarene Tebu i Tuareg manjine u Fezanu. Takođe, stvorio je Socijalističke narodne komitete i Sertifikate časti, čija funkcija je bila da pretvore plemena u čuvare režima jer su šeici postali odgovorni za garantovanje lojalnosti svojih plemena i otkrivanje izdajnika. (Marcuzzi, 2021, 45). Oružane snage su takođe reformisane u sistem elitnih brigada kojima su komandovali Gadafijevi sinovi, ispod kojih su se nalazile lokalne jedinice čija svrha je bila da povežu lokalnu zajednicu sa režimom i koje su bile oslabljene kako ne bi mogle pokrenuti državni udar. Plemena su postala dio državnog sistema,

što je trebalo da ujedini podijeljenu odanost stanovništva između plemena i države (Marcuzzi, 2021, 45).

Glavni izvor bogatstva za Libiju je nafta, i Gadafi je koristio naftne profite da zadrži plaćenike i isplaćuje službenike u libijskim institucijama. Uloga nafte u Libiji je povećana zabranom privatnog poslovanja za stanovnike 1982, što je značilo da je Libija bila vrlo ranjiva za sankcije na izvoz nafte (Marcuzzi, 2021, 45). Gadafi je podržavao islamski terorizam, i Libija je bila uključena u izvršenje terorističkog napada na Pan Am let 103 iznad Lokerbija (Lockerbie), u Ujedinjenom Kraljevstvu, što je dovelo do međunarodnih sankcija Libiji 1992. Uprkos pokušajima modernizacije, liberalizacije i diversifikacije libijske privrede, decenije zabrane privatnog poslovanja su oslabile otpornost Libije na sankcije, i Libija je pristala da preda osumnjičene za napad na Pan Am let 103 i plati odštetu u zamjenu za ukidanje sankcija 2003. (Marcuzzi, 2021, 45–46). Sveukupno, čitava država je zavisila od Gadafija i njegove porodice.

Arapsko proljeće je ime za niz pro-demokratskih protesta koji su kasne 2010. i rane 2011. zahvatili većinski arapske države sjeverne Afrike i Bliskog istoka. Prvi protesti su počeli u Tunisu, odakle su se proširili ostatkom arapskog svijeta, posebno u Egiptu, Bahreinu i Siriji. Protesti u Libiji su počeli 15. februara 2011, kao protesti porodica žrtava masakra u zatvoru Abu Salim, u kojem su stražari 28. juna 1996. ubili više od hiljadu zatvorenika nakon što su zahtijevali bolje uslove. Porodice su godinama odbijale ponude države da im plati odštetu za ubijene zatvorenike umjesto sprovođenja pravnog procesa, i mladi advokat i aktivista Fati Terbil (Fathi Terbil) je zastupao porodice kada je okružni sud u Bengaziju konačno prihvatio njihovu tužbu 2008. (Tang Abomo, 2019, 134). Nakon početka Arapskog proljeća u Tunisu, libijska policija je uhapsila Terbila kako bi odvratila porodice ubijenih zatvorenika od protestovanja. Međutim, protesti 15. februara 2011. su postali protest protiv hapšenja Terbila, i do 17. februara iste godine su se proširili na veliki broj gradova u Kirenaici (Tang Abomo, 2019, 134). Do tog trenutka, predsjednik Tunisa Ben Ali i predsjednik Egipta Mubarak su već bili zbačeni zbog Arapskog proljeća, ali libijski protesti nisu bili jednako ujedinjeni u svom cilju. Različite grupe, poput stanovnika gradova, islamista i grupa građanskog društva, imale su različite ciljeve – ali sve su zahtijevale određen oblik reformi u Libiji (Marcuzzi, 2021, 46–47).

Do 24. februara 2011. protesti su zahvatili niz libijskih gradova, uključujući Tobruk, Bengazi, Misratu i Zuvaru. Protesti su se takođe desili i u Tripoliju, ali su brzo ugušeni (Tang Abomo, 2019, 134). Obzirom da su različite grupe protestovale sa različitim ciljevima, 27. februara 2011. je uspostavljen Nacionalni tranzicioni savjet (National Transitional Council, NTC) kao ujedinjenje lokalnih savjeta demonstranata koji su nastali u prethodnim danima. Značajni libijski zvaničnici su dali ostavke i pridružili se demonstrantima u prvih dvije sedmice protesta, uključujući ministra pravde, ministra unutrašnjih poslova, predstavnika u Arapskoj ligi, ambasadore u Indiji, Bangladešu i UN i nekoliko oficira u oružanim snagama (Tang Abomo, 2019, 140–141). Svi ovi zvaničnici su zahtijevali od Gadafija da zaustavi represiju nad protestima, a mnogi od njih su takođe izjavili da Gadafi mora napustiti poziciju šefa države. Takođe, plemena Varfala, Magara i Zuvaja (Zuwayya) su zahtijevala od Gadafija da napusti Libiju. Međutim, protesti nisu zahvatili sve gradove Libije; Tripoli, Sirta (Gadafijev rodni grad) i Bani Valid su ostali lojalni režimu, kao i Tuarezi koji su služili u bezbjednosnim organizacijama Libije (Marcuzzi, 2021, 47–48).

Oružane snage Libije su od samog početka protesta pucale na demonstrante. Međutim, postoje neslaganja o tome da li su protesti na početku bili mirni, da bi demonstranti počeli uzvraćati vatru kada je građanski rat u Libiji uveliko počeo, ili su se demonstranti naoružali na početku i time naveli oružane snage da pucaju na njih. Neki od autora citiranih u ovom radu tvrde da su oružane snage pucale na mirne proteste i da je Gadafi namjeravao masakrirati stanovništvo Libije (Burns, 2019, 173–174; Chivvis, 2014, 25; Lacher, 2020, 20; Marcuzzi, 2021, 54–55; Tang Abomo, 2019, 136–138), dok drugi izvori tvrde da je represija nad protestima posljedica naoružavanja demonstranata od strane prebjeglih oficira i putem zauzetih oružarnica, i da oružane snage nisu planirale masakre u Kirenaici (House of Commons, 2016, 14; Kuperman, 2013, 108–109). Dokazi u prvoj grupi izvora su izjave humanitarnih organizacija i doktora, koji su svjedočili da je većina umrlih imala rane na glavi i grudima (što implicira da su oružane snage pokušavale da ih ubiju), pucanje iz vatrenog oružja bez upozorenja ili korištenja mjera zaustavljanja protesta koje nisu smrtonosne, korištenje avijacije protiv protesta u Tripoliju, kao i oficiri i vojno osoblje koji su prebjegli ili bili ubijeni nakon što su odbili da pucaju na proteste. Za drugu grupu izvora, dokazi su svjedočenja doktora da su ranjenici imali rane na nogama (što implicira da su oružane snage pokušavale da zaustave demonstratore bez ubijanja), Gadafijevo ranije ponašanje prema

protestima (zauzimanje gradova bez masakriranja civila 2011. i raniji pregovori sa demonstratorima), i paljenje javnih institucija i naoružavanje u gradovima Kirenaike prije dolaska oružanih snaga. U svakom slučaju, prema tužiocu ICC Bensu, između pet i sedam stotina ljudi je umrlo samo u februaru 2011, a naoružani demonstranti i prebjeglo osoblje oružanih snaga su bili u sukobu sa oružanim snagama Libije (Tang Abomo, 2019, 136 & 141).

Pored korištenja oružanih snaga protiv podržavalaca NTC, Gadafi je takođe koristio libijske medije da najavi odmazde nad demonstrantima. Njegovi govori i izjave njegovih sinova su uključivali fraze poput „rijeka krvi“ koje će teći ulicama, poređenja demonstranata sa psima, pacovima i bubašvabama, obećanja da će „očistiti Libiju [...] kuću po kuću“ (Tang Abomo, 2019, 135 & 140), naređenja da oružane snage „razbij[u] te pse“ i „pucaj[u] na svakoga ko priđe“ (Marcuzzi, 2021, 54–55), i poređenje Bengazija sa trgom Tjananmen⁴ (Tiananmen Square), opsadom u Vejkou⁵ (Waco Siege) i Faludžom⁶ (Fallujah) u nastupima na državnoj televiziji (House of Commons, 2016, 13). Ovakve i slične izjave Gadafijevog režima su nazvane genocidnom retorikom od strane međunarodne zajednice, ali i bivših podržavalaca Gadafija koji su u međuvremenu pristupili NTC, što je bio još jedan dokaz za očekivani masakr demonstranata (Marcuzzi, 2021, 54; Tang Abomo, 2019, 139–140).

Nakon prvobitnih uspjeha demonstranata u većini primorskih gradova Libije, Gadafijeve snage su uspjele da povrate gradove u Tripolitaniji i djelimično stabilizuju situaciju u njima, prije napredovanja obalom i zauzimanja gradova pod kontrolom NTC u Kirenaici. Iako je NTC formalno predstavljao vođstvo različitih pobunjeničkih grupa, u praksi svaki grad i svaka grupa su imali autonomiju u ponašanju, što je značilo da se nisu mogli efektivno suprotstaviti oružanim snagama (Tang Abomo, 2019, 141). Tako, manji primorski gradovi su napušteni nakon samo nekoliko dana otpora, i pobunjenici bi se povukli prema istoku u naredni grad. Ovo postepeno povlačenje je zaustavljeno kada su Gadafijeve snage

⁴ U junu 1989. na trgu Tjananmen u Pekingu vojnici Narodnooslobodilačke armije NR Kine su otvorili vatru na studente i druge demonstrante koji su zahtijevali političke slobode, rezultat čega je bilo između nekoliko stotina i nekoliko hiljada smrti, zavisno od izvora.

⁵ U ranoj 1993. pripadnici FBI i nekoliko drugih federalnih i državnih agencija SAD su pokušali da pretraže kompleks kulta Loza Davidijanaca (Branch Davidians) u gradu Vejko u Teksasu zbog nepotvrđenih optužbi da je Loza Davidijanaca zlostavljala djecu i proizvodila oružje u njemu. Nakon gotovo dva mjeseca opsade, FBI je pokušao da nasilno zauzme kompleks, te je pod nerazjašnjenim okolnostima izbio požar u njemu u kojem je većina članova kulta umrla.

⁶ Faludža je grad u Iraku koji su u novembru 2004. napale snage Iraka i Multinacionalne koalicije zbog prisustva pobunjenika, što je rezultovalo brutalnom uličnom borbom i stotinama civilnih žrtava.

stigle u predgrađa Bengazija 16. marta 2011. pod vođstvom Gadafijevog sina Sejfa al-Islama (Saif al-Islam), koji je najavio da će „sve biti gotovo za 48 sati“ (Kuperman, 2013, 117).

Reakcije međunarodne zajednice na Arapsko proljeće u Libiji su bile brze, zbog pažnje svijeta posvećene sličnim događajima u ostatku sjeverne Afrike i zbog velikog broja ključnih osoba koje su napustile Gadafija tokom februara i marta 2011. Osude djelovanja oružanih snaga Libije protiv demonstranata su došle već u prvoj sedmici protesta (Tang Abomo, 2019, 142), dok je Francuska bila prva država koja je pozvala na uključenost međunarodne zajednice u Libiji i prepoznala NTC kao legitimnu vlast u toj državi 10. marta 2011. (Marcuzzi, 2021, 53). Gadafi je već bio u sukobu sa značajnim dijelom islamskog svijeta, pošto je promovisao svoju Zelenu knjigu kao alternativu Kuranu, što je uzrokovalo da ga Vijeće viših učenjaka (Council of Senior Scholars) Saudijske Arabije proglasi nevjernikom (Tang Abomo, 2019, 152). AU, Arapska liga, EU i Organizacija islamske saradnje su sve osudile Gadafijevu Libiju, a Katar je postao prva država koja je prepoznala NTC kao legitimnu vlast Libije (Marcuzzi, 2021, 54). Većina država globalnog sjevera je raskinula diplomatske veze sa Libijom i evakuisala većinu svojih građana kada je nasilje počelo, u čemu se ističu SAD čiji su svi građani napustili Libiju do 24. februara 2011. (Tang Abomo, 2019, 142–143).

U međunarodnoj zajednici, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo su bili najveći zagovornici vojne intervencije u Libiji, primarno u obliku zone zabrane letenja koja bi onemogućila Gadafiju korištenje vazdušnih snaga protiv gradova pod kontrolom NTC (Chivvis, 2014, 32). Međutim, mediji u Egiptu, Jordanu, Siriji i Kataru su svi takođe podržavali zonu zabrane letenja, a i NTC i ambasador Libije u UN su takođe pozvali međunarodnu zajednicu da interveniše (Marcuzzi, 2021, 51; Tang Abomo, 2019, 141). Rasprostranjene osude i zahtjevi za vojnom intervencijom, posebno od strane ambasadora Libije u UN značajno su umanjili legitimitet Gadafijevog režima. Sa podrškom Arapske lige i AU, članstvo Libije u Savjetu za ljudska prava UN je suspendovano 1. marta 2011, što je prvi put da je članstvo države suspendovano u tom tijelu od njegovog nastanka (Tang Abomo, 2019, 149). Ipak, samo SB UN je mogao da odobri vojnu intervenciju u Libiji.

SB je 26. februara 2011. jednoglasno usvojio Rezoluciju 1970, koja je referisala nasilje u Libiji ICC (United Nations Security Council, 2011a, § 4). Takođe, Rezolucija 1970 je uspostavila embargo na uvoz oružja u Libiju, kao i zabranu putovanja i zamrzavanje sredstava

u stranim bankama za ključne osobe na vlasti i njihove porodice (United Nations Security Council, 2011a, § 9–23). Konačno, Rezolucija 1970 je stvorila komitet za sankcije koji je sadržao sve članice SB i imao ulogu nadzora nad implementacijom sankcija (United Nations Security Council, 2011a, § 24–25). Međutim, nije bilo vidljivo da su sankcije navedene u Rezoluciji 1970 promijenile Gadafijevo odlučivanje ili umanjile nasilje u Libiji.

Tokom dvije sedmice nakon usvajanja Rezolucije 1970 bilo je jasno da se nasilje u Libiji neće zaustaviti uprkos djelovanju SB, te su Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska počeli stvarati narednu rezoluciju koja bi uključivala direktnu vojnu intervenciju u Libiji (Chivvis, 2014, 58). Ovaj nacrt rezolucije je bio dio pregovora 16. marta 2011. uz mnogo ograničeniju rezoluciju koju je predložila Rusija i uz mnogo snažniju rezoluciju koju su podržavale SAD (Chivvis, 2014, 59–60). Međutim, do narednog dana je prevladala rezolucija SAD za koju je glasalo deset država SB, dok je preostalih pet (Brazil, Indija, NR Kina, Njemačka i Rusija) bilo suzdržano. Čivis (Chivvis, 2014) smatra da je suzdržanost Rusije u slučaju rezolucije SAD bila rezultat poboljšanja odnosa Rusije i država globalnog sjevera u periodu od 2009, te da Rusija nije imala osjetnih interesa u Libiji koji bi je naveli da iskoristi veto protiv ove rezolucije.

Rezolucija 1973 SB je usvojena 17. marta 2011, i ponovila je odgovornost Libije da zaštiti svoju populaciju. Takođe, Rezolucija 1973 je proširila spisak fizičkih i pravnih lica pod sankcijama iz Rezolucije 1970 za 14 imena, i ponovila potrebu za embargom na oružje (United Nations Security Council, 2011b, § 22–23). Nakon zahtjeva za prekidom vatre u članu 1, Rezolucija 1973 u članu 4 eksplicitno ovlašćuje države članice UN da preduzmu sve potrebne mjere da osiguraju bezbjednost civila i njihovih prebivališta, osim dostavljanja oružja koje je zabranjeno embargom u Rezoluciji 1970 i „stranih okupacionih snaga bilo kojeg oblika na bilo kojem dijelu libijske teritorije“ (United Nations Security Council, 2011b, § 1 & 4). Konačno, Rezolucija 1973 je uspostavila zonu zabrane letenja iznad Libije, osim za humanitarne letove, te je zabranila avionima registrovanim u Libiji uzlijetanje, prelijetanje i slijetanje na teritorijama država članica UN (United Nations Security Council, 2011b, § 6–18).

Gadafijev odgovor na Rezoluciju 1973 je bilo prihvatanje prekida vatre, ali nije došlo do povlačenja njegovih snaga iz okoline Bengazija i drugih utočišta NTC (Chivvis, 2014, 67). Štaviše, izvještaji iz teritorija pod kontrolom NTC su pokazali da oružane snage Libije krše dogovoreni prekid vatre, što je rezultovalo civilnim žrtvama (Tang Abomo, 2019, 182). Bez

konkretnih akcija Libije koje bi pokazale njenu volju da zaustavi nasilje, i sa jasnim mandatom SB UN, u martu 2011. je počelo formiranje koalicije koja bi sprovodila mjere iz članova 4 i 6 Rezolucije 1973. Originalna namjera je bila da koalicija predstavlja primarno arapske države sa podrškom država van Bliskog Istoka i sjeverne Afrike, te su Katar i Ujedinjeni Arapski Emirati izabrali da vode koaliciju, dok su Jordan, Saudijska Arabija i Egipat postali članovi koalicije (Tang Abomo, 2019, 175 & 180). Jasno uključenje većinski arapskih država je umanjilo skepticizam prema učešću evropskih država i SAD, koje su bile neophodne zbog svog intervencijama je značajno narušen nakon Avganistana 2001. i Iraka 2003, posebno među arapskim i afričkim državama. EU je imala namjeru i legitimitet da učestvuje u humanitarnim operacijama, ali vojne snage većine njenih država članica su bile prenapregnute, nedovoljno finansirane i bez zajedničke vizije, dok je Organizacija Sjevernoatlantskog sporazuma (North Atlantic Treaty Organization, NATO) imala strukturu i kapacitet za intervenciju ali ne i legitimitet potreban za uspješno sprovođenje operacija u Libiji (Marcuzzi, 2021, 27–28). SAD su se i dalje suočavale sa izgradnjom nacija i posljedicama ratova u Avganistanu i Iraku, te je njihov uslov za intervenciju bilo vođstvo i većinsko učešće drugih država. Na kraju, intervencija u Libiji je stavljena pod kontrolu NATO.

Više država je počelo sa vojnim operacijama 18. i 19. marta 2011, kada je bilo vidljivo da Libija krši dogovoreni prekid vatre, iako intervencija protiv Libije još nije bila zvanično počela. Prva država koja je otpočela misije u Libiji je bila Francuska, praćena Kanadom, Ujedinjenim Kraljevstvom i Belgijom, i prve misije su se desile u okolini Bengazija kao fokusa NTC (Chivvis, 2014, 69–73). Sveukupno, 19 država je učestvovalo u vojnoj intervenciji u Libiji, sa više od osam hiljada ljudi i 250 letjelica koje su pogodile približno šest hiljada meta u Libiji (Chivvis, 2014, 3–4). Kako bi se stvorili uslovi za zonu zabrane letenja, bilo je neophodno da koalicija prvo eliminiše libijske komunikacije i sisteme protivvazdušne odbrane, kako bi se osigurala bezbjednost koalicionih letjelica. Prvi udari su sprovedeni projektilima lansiranim sa brodova i podmornica koji su već bili stacionirani blizu Libije kao dio takozvane diplomatije topovnjačama (gunboat diplomacy) (Tang Abomo, 2019, 187). Mete koalicije su na početku bili projektili zemlja-vazduh (surface-to-air missile, SAM) velikog dometa, koji su većinom bili grupisani na libijskoj obali, kao i avioni, radarske stanice, raketni lanseri, vojni aerodromi i komandni centri (Chivvis, 2014, 80–81).

Nepokretni sistemi protivvazdušne odbrane u Libiji su predstavljali prijetnju koalicionim snagama samo do 23. marta 2011, kada je procijenjeno da se ostatak intervencije može sprovesti u relativnoj sigurnosti (Marcuzzi, 2021, 60–61). Međutim, pokretni sistemi nisu mogli da budu jednostavno identifikovani zbog nedostatka posmatrača unutar Libije. Takođe, napadanje pokretnih meta je predstavljalo prekoračenje mandata koalicije za neke od njenih članova, što je usporilo operacije iznad Libije (Marcuzzi, 2021, 68). Pored toga, intenzitet operacija je pokazao nedostatke evropskih država u dopunjavanju goriva, zalihama municija i identifikovanju meta, što je zahtijevalo veće uključivanje SAD nakon prvih nekoliko dana intervencije (Marcuzzi, 2021, 61). Paralelno sa vazдушnim misijama, koalicija je obezbjeđivala protok humanitarne pomoći i sprječavala kršenje embarga na uvoz oružja, što je dovelo kombinovanu flotu u sukob sa oružanim snagama Libije u malim brodovima (Marcuzzi, 2021, 68; Tang Abomo, 2019, 187). Potpomognuti djelovanjem koalicije, NTC je povećao svoje snage i otpočeo kontraofanzivu u aprilu 2011.

U aprilu 2011. počelo je preispitivanje djelovanja koalicije protiv Libije jer su neke države smatrale da je koalicija prekoračila ili postepeno proširila svoj mandat. Djelovanje protiv vazдушnih i protivvazдушnih snaga Libije je bilo eksplicitno u Rezoluciji 1973, kao i osiguravanje embarga na uvoz oružja i obezbjeđivanje ulaska humanitarne pomoći u Libiju. Međutim, neke od akcija koalicije su dovele do protesta i unutar koalicije i od strane trećih država. Primarno, koalicija je od aprila 2011. koristila svoje vazdušne snage da napadne grupisane jedinice oružanih snaga Libije koje nisu predstavljale prijetnju za letjelice koalicije. Iako je ranije spomenuti prvi francuski napad (kao i mnoge kasnije misije tokom marta 2011) pogodio oklopna vozila i artiljeriju izvan Bengazija, te jedinice su predstavljale jasnu prijetnju za civilno stanovništvo Bengazija, te je napad na njih bio opravdan zahtjevom da se „preduzmu sve potrebne mjere [...] za zaštitu civila“ u članu 4 Rezolucije 1973. Sa početkom kontranapada NTC u aprilu 2011. neke države članice koalicije (poput Italije) su smatrale da je uklonjena direktna prijetnja stanovništvu Libije, posebno u Bengaziju i Misrati, te da koalicija treba zaustaviti vazdušne napade na oružane snage Libije. Sa druge strane, države poput Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske su smatrale da bi prekid vazдушnih napada samo doveo do povratka oružanih snaga Libije pred Bengazi i Misratu, čime bi ponovo bila stvorena prijetnja civilima (Marcuzzi, 2021, 69). Od posebnog značaja za UN su bile civilne žrtve koalicionih napada, koje, iako nisu bile visoke, su predstavljale neuspjeh u zaštiti

stanovništva, i značajno su umanjene nakon odluke da se počnu koristiti helikopteri za misije u urbanim sredinama.

Koaliciji se posebno zamjerao napad na Bab al Aziziju (Bab al-Azizia), vojni kompleks koji je predstavljao Gadafijevu rezidenciju. Namjera koalicije je bila da izvrši pritisak na Gadafija, ali je prijetnja po Gadafijev život za neke države (primarno Rusiju) predstavljala dokaz da je konačni cilj koalicije promjena režima u Libiji (Marcuzzi, 2021, 69). Sve države članice koalicije su na početku intervencije potvrdile da promjena režima nije cilj vojnih operacija, ali su njihove izjave postale više dvosmislene kako je intervencija napredovala (Tang Abomo, 2019, 197–198). Neke države, poput SAD, razdvojile su svoj strateški cilj promjene režima od ciljeva vojne intervencije pod mandatom SB, dok su druge, poput Francuske, opravdale svoj cilj kroz član 4 Rezolucije 1973 (Tang Abomo, 2019, 198). Takođe, prisustvo specijalnih jedinica Italije, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i Katara, koje su trenirale NTC snage, tražile mete za vazdušne napade i učestvovalе u ograničenim sukobima je protumačeno kao kršenje zabrane okupacije u Rezoluciji 1973 (Chivvis, 2014, 156–157), iako mali broj vojnika većinom u ulozi podrške nije nikako jednak vojnoj okupaciji Libije. Sveukupno, iako je Rezolucija 1973 bila jasno napisana za potrebe embarga na uvoz oružja i zone zabrane letenja, zahtjev za korištenjem svih potrebnih sredstava za zaštitu stanovništva je bio nedovoljno precizan i omogućio je sukobe o tačnim ograničenjima mandata datog koaliciji. Koalicija je 14. aprila 2011. definisala uslove pod kojima bi smatrala da je prijetnja stanovništvu završena:

„1. Svi napadi i prijetnje napada protiv civila i civilnih područja su prekinuti.

2. Režim je provjerljivo povukao u vojne baze sve vojne snage, uključujući snajperiste, plaćenike i druge paravojne snage, uključujući iz svih naseljenih mjesta u koja su nasilno ušli, okupirali ili stavili pod opsadu u čitavoj Libiji, uključujući Adždabiju (Ajdabiyah), Bregu, Džadu (Jadu), al Džebal al Garbiju (al Jebal al Gharbiyah), Kiklu, Misratu, Nalut, Raslanuf, Jefrin (Yefrin), Zaviju (Zawiyah), Zintan i Zuaru.

3. Režim mora dozvoliti neodložan, potpun, bezbjedan i nesmetan humanitarni pristup svim ljudima u Libiji koji trebaju pomoć.“ (NATO Press Office, 2011)⁷

Od kasnog proljeća do sredine ljeta 2011. bilo je više pokušaja da se uspostavi prekid vatre i otpočinu pregovori između Gadafija i NTC, ali svi su bili neuspješni zbog otpora obe

⁷ Tekst je vlastiti prevod autora sa engleskog jezika, jer nije pronađen zvaničan prevod na srpski jezik.

strane. Gadafi je izjavio da ne drži nijednu poziciju u Libiji za koju bi mogao dati ostavku, dok NTC nije htio da pregovara ako Gadafijev odlazak nije zagarantovan (Marcuzzi, 2021, 69). Vojni sukob između Gadafija i NTC se takođe našao u zastoju polovinom aprila 2011, što je pokazalo nedostatak oružja, iskustva i finansija u NTC jedinicama (Chivvis, 2014, 104–107). Ipak, neprestan pritisak vazdušnih napada koalicije je onemogućio oružanim snagama Libije da održavaju kontrolu nad gradovima i istovremeno rasporede jedinice po širokom i amorfnom frontu, te je NTC u junu i julu 2011. počeo da napreduje prema zapadu i Tripoliju, zauzimajući ključnu naftnu infrastrukturu (Marcuzzi, 2021, 73). Jedina velika smetnja NTC nakon ovog perioda je bio atentat na Abdula Fataha Junisa (Abdul Fatah Younis), bivšeg visokog oficira u oružanim snagama Libije i *de facto* vođe NTC čija smrt je objavljena 29. jula 2011, i za koju je gotovo svaka grupa u Libiji optužena od strane njenih rivala. Junisova smrt je otvorila razdor unutar NTC (primarno po podjelama između *qabila*) između grupa koje su željele da očuvaju moć koju su imale pod Gadafijem i grupa koje su u predratnoj Libiji bile zanemarene ili ugnjetavane (Marcuzzi, 2021, 73–75).

Kada su snage NTC prišle Tripoliju pokušale su da nađu saveznike unutar grada (Chivvis, 2014, 161), dok su istovremeno pripremljena dva plana za zauzimanje prestonice Libije – jedan koji je favorizovan od strane vođstva NTC, i jedan koji su podržavali islamisti i Katar (Marcuzzi, 2021, 75). Međutim, oba plana su sprovedena istovremeno, bez koordinacije sa lokalnim pobunjenicima koji su otpočeli stotine malih sukoba sa oružanim snagama Libije u gradu krajem jula 2011, što je dovelo do haotičnog pada Tripolija (Marcuzzi, 2021, 75). Koalicija je očekivala da će pad Tripolija trajati i do šest mjeseci, i da će potencijalno uključivati hemijsko oružje koje je Gadafi imao, te su svi planovi napravljeni za post-konfliktnu stabilizaciju odmah postali neupotrebljivi. Ponude za raspoređivanje stranih jedinica u sklopu mirovnih operacija (većinom neiskrene, zbog otpora početku još jedne dugogodišnje mirovne misije) su odbijene od strane NTC, što je doprinijelo haosu u Libiji (Chivvis, 2014, 162–163). Nakon pada Tripolija postalo je jasno da je Gadafi pobjegao u svoj rodni grad, Sirtu.

Sukob između frakcija unutar NTC je zaoštren nakon pada Tripolija (Marcuzzi, 2021, 75), te više nije bilo sigurno da će anti-Gadafi strane sarađivati u posljednjim fazama rata. Dok je Sejf al-Islam obećavao dug gerilski rat protiv NTC, različita plemena su iskoristila priliku da pljačkaju i istjeruju svoje dugogodišnje rivale i Gadafijeve lojaliste sa svojih

teritorija. Bani Valid i Sirta, posljednja dva Gadafijeva uporišta koja su se odupirala mjesecima nakon pada Tripolija, osvojena su 17. i 20. oktobra 2011, nakon rasprostranjenih artiljerijskih napada i brutalne ulične borbe (Marcuzzi, 2021, 79). Sam Gadafi, koji je od pada Tripolija neprestano najavljivao nastavak rata i skori pad nove NTC vlasti, pokušao je da pobjegne iz Sirte konvojem 20. oktobra 2011. Kada su koalicione letjelice napale i razbile konvoj, NTC pripadnici iz Misrate su uhvatili Gadafija na zemlji, istukli ga i ubili (Chivvis, 2014, 166–168), te se rat NTC protiv libijskih vlasti zvanično završio 23. oktobra 2011. (Kuperman, 2013, 122).

Gadafijeva smrt 20. oktobra 2011. je dala novu snagu argumentima da je cilj koalicije u Libiji od početka bio promjena režima. Međutim, ne postoje dokazi da su države članice koalicije od početka namjeravale da uklone Gadafija, te je mogućnost Gadafijevog pada ili smrti bila jasna svim državama članicama SB prije glasanja o Rezoluciji 1973 (Chivvis, 2014, 79). Takođe, ciljevi koalicije objavljeni 14. aprila 2011. nisu uključivali uklanjanje Gadafija, što bi formalno bilo nemoguće zbog činjenice da Gadafi od 1979. nije zvanično držao nijednu rukovodeću poziciju u Libiji, iako su predsjednici Francuske i SAD i premijer Ujedinjenog Kraljevstva već naredni dan objavili zajednički tekst u kojem su pozvali na uklanjanje Gadafija bez specifičnog poziva na vojno djelovanje koalicije prema tom cilju (Chivvis, 2014, 118). Veliki broj država koje su kritikovale koaliciju su takođe i tvrdile da podržavaju zaštitu libijskog stanovništva i odlazak Gadafija, iako nije jasno kako bi ta zaštita i odlazak bili garantovani bez djelovanja koalicije. Makar u slučaju Ujedinjenog Kraljevstva, istraga Predstavničkog doma Parlamenta je navela da se cilj intervencije do kraja rata transformisao u promjenu režima (House of Commons, 2016, 18). Glavni kritičar koalicije, i tokom intervencije i nakon nje, bila je Rusija, koja je podržavala ideju mirnog napuštanja Libije od strane Gadafija (Chivvis, 2014, 149), što je bilo nemoguće zbog konstantnog prekida pregovora između Gadafija i NTC.

Nakon rata, ispostavilo se da su neke od država članica koalicije (Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Katar) dostavljale oružje i drugu vojnu opremu za NTC (Tang Abomo, 2019, 216), što je kršenje embarga na uvoz oružja uspostavljenog i potvrđenog Rezolucijama 1970 i 1973. Posebno Katar je imao dobre odnose sa islamističkim grupama unutar NTC, i njihove vojne snage su dostavljale oružje i borile se uz pobunjenike i nakon što je NTC eksplicitno tražio da ne podržavaju islamiste, od kojih su se pokušali distancirati

(Tang Abomo, 2019, 224). Ovakva djela država članica koalicije su opravdano kritikovana od strane država članica SB koje su bile suzdržane na glasanju o Rezoluciji 1973. Iako su SAD jasno izjavile da je zahtjev za korištenjem svih potrebnih sredstava za zaštitu stanovništva u Rezoluciji 1973 iznad potrebe za uspostavljanjem embarga na uvoz oružja u Libiju, glavnokomandujući snaga SAD tokom intervencije u Libiji general Karter Hem (Carter Ham) je kasnije izjavio da SAD nisu dostavljale oružje i municiju za NTC prije kraja rata (Tang Abomo, 2019, 216).

Nakon Gadafijeve smrti, vlast u Libiji je u potpunosti prešla pod kontrolu NTC, ali posljedice rata i posebno haotičnog perioda nakon pada Tripolija su bile očite. Pljačke i nasilje nad osobama optuženim da su bile podržavaoci Gadafija su se nastavile nakon kraja rata, posebno u Tavergi (Tawerga) iz koje je protjerano trideset hiljada crnih radnika u naftnoj industriji i njihovih porodica pod optužbom da su bili plaćenici za Gadafija (Kuperman, 2013, 125), uzrokovano Gadafijevim korištenjem sub-saharskih plaćenika i naknadnim nepovjerenjem libijskih Arapa prema crnim ljudima. Nova NTC vlada nije mogla da uspostavi kontrolu nad čitavom teritorijom Libije zbog velike količine oružja i municije u rukama pobunjeničkih grupa nad kojima nisu imali kontrolu, koje su često bile bolje naoružane od zvaničnih oružanih snaga, te je u mjesecima nakon kraja rata došlo do čestih sukoba NTC sa drugim grupama i između ranije saradujućih grupa čak i u Tripoliju (Kuperman, 2013, 126). Program demobilizacije, razoružanja i reintegracije, kao i reforme fokusirane na bezbjednosni sektor su mogli zaustaviti ovu vrstu post-konfliktnog nasilja, te su i bili dio predloženog zajedničkog NATO-EU plana za stabilizaciju Libije koji su neki predstavnici država članica NATO i EU smatrali puno boljim od programa stabilizacije korištenih na Balkanu i u Avganistanu (Marcuzzi, 2021, 76–77). Međutim, NTC je odbio da zvanično pozove mirovne snage u Libiju, dok su najveće države NATO bile fokusirane na sukobe u Siriji i nevoljne da prihvate dugogodišnju misiju izgradnje nacije u Libiji (Marcuzzi, 2021, 77–78). Glavni post-konfliktni fokus koalicije je bilo osiguravanje da hemijsko oružje i prenosivi sistemi protivvazdušne odbrane (man-portable air defense systems, MANPADS) ne padnu u ruke terorističkih organizacija, i iako je hemijsko oružje većinom osigurano, hiljade MANPADS su nestale iz Libije i bile pronađene u Egiptu, Tunisu i Alžiru (Tang Abomo, 2019, 233).

Sa krajem rata u Libiji velika većina međunarodne pažnje je prenesena na sukobe u Siriji, u kojoj su protesti počeli u januaru 2011. a ustanci u martu 2011. Zamrznuta sredstva

Libije su postepeno odmrznuta i data na upravljanje NTC, dok su UN podigle sankcije sa Libije. NTC je već 16. septembra 2011. bio priznat kao jedina vlast u Libiji, ali i nakon kraja rata postojale su nesuglasice o raspodjeli moći u novoj vladi (Tang Abomo, 2019, 217–223). Demokratski izbori u julu 2012. su predstavljali poboljšanje i stabilizaciju političkog sistema, ali je sekularnom premijeru izabranom na tim izborima izglasano nepovjerenje samo jedan mjesec nakon izbora zbog regionalnih rivaliteta između Tripolitanije, Kirenaike i Fezana (Kuperman, 2013, 125). Pravosudni sistem Libije je takođe bio neuspješan, i posebno je kritikovan zbog nedostatka suđenja pobunjenicima koji su sumarno pogubili Gadafija i njegovog sina Mutasima (Motassim) 20. oktobra 2011, kao i zbog široko rasprostranjenih *ad hoc* 'sudskih komiteta', nedostatka poštovanja ljudskih prava, drakonskih zakona i nedostatka nezavisnosti od NTC i kasnijih vlasti (Tang Abomo, 2019, 226–227).

Na državnom nivou, novoizabrana zakonodavna vlast Libije je postao Opšti nacionalni kongres (General National Congress, GNC) koji je preuzeo vlast od NTC nakon izbora 2012. Međutim, GNC je gotovo odmah došao u zastoj zbog fragmentacije i velikog broja nezavisnih poslanika, uz probleme zbog sukoba na jugu Libije, krijumčarenje i posljedice terorističkog napada na Bengazi u septembru 2012. (Lacher, 2020, 28–29). Kako bi isključili bivše podržavaoce Gadafija iz vlasti, GNC je pokušao donijeti Zakon o političkoj izolaciji, što je značilo izolaciju od Gadafija u prethodnih pet decenija. Uspješno donošenje Zakona o političkoj izolaciji je značilo povećanje moći ekstremnih revolucionarnih grupa i konačni raspad kohezivnosti GNC (Lacher, 2020, 30–31). Na lokalnom nivou, problemi Libije su vidljivi na primjeru Misrate, koja je bila pod kontrolom ekstremnih revolucionarnih grupa. U očima javnosti Misrata je postala prepoznatljiva kao uporište islamista, posebno nakon što je šest stanovnika tog grada zarobljeno u Bani Validu, što je navelo Misratu da nasilno preuzme kontrolu nad tim gradom. Kada je više od dvadeset zarobljenika iz Bani Valida umrlo od mučenja u Misrati 2013. Misrata je postala dodatno izolovana od drugih mjesta u Libiji, čemu nije pomogla opsada lokalnih militantata nad GNC tokom pregovora o donošenju Zakona o političkoj izolaciji (Lacher, 2020, 116). Misrata je do 2014. dobila reputaciju kao islamistički grad sa militantnim grupama koje su vojno krilo Muslimanskog bratstva, čemu su doprinijeli mediji pod kontrolom gradova koji su bili politički rivali Misrati. Reakcija Misrate je bilo stvaranje mentaliteta 'mi protiv svih', te su njihove snage u novembru 2013. ubile približno četrdeset demonstranata ispred njihove baze u Tripoliju, nakon čega su vraćeni u Misratu

(Lacher, 2020, 117). Slične situacije su se dešavale u svim mjestima u kojima su islamisti (i druge ekstremne revolucionarne grupe) imali makar i umjerenu moć.

Tenzije unutar Libije 2014. su bile pojačane ekonomskim problemima i porastom nasilja na ulicama gradova, te su predstavnici Saveza nacionalnih sila (National Forces Alliance, NFA), koji se suprotstavljao revolucionarnim grupama, počeli da tvrde da je GNC nelegitimno tijelo koje odbija da preda vlast – prema njihovom upitnom tumačenju post-konfliktnih dokumenata koji su uspostavili GNC i mandate poslanika u njemu (Lacher, 2020, 34). Na izborima u junu 2014. manje od jedne petine biračkog tijela je glasalo, dok je nasilje između revolucionarnih grupa i njihovih protivnika eskaliralo, te su GNC pod revolucionarnom kontrolom i novoizabrani Poslanički dom Libije pod uticajem NFA otpočeli građanski rat na ljeto 2014. (Lacher, 2020, 36–37). Građanski rat je privremeno zaustavljen između 2016. i 2019, djelimično zbog posredovanja UN i uspostavljanja nove vlasti, ali je i dalje bilo periodičnog nasilja sve do ponovnog izbijanja rata 2019. (Lacher, 2020, 44–52).

Prije Arapskog proljeća, prevencija u okviru R2P u Libiji je bila nepostojeća, ali sa početkom protesta međunarodna zajednica je primijenila veliki broj mjera kako bi zaustavila početak i eskalaciju nasilja protiv stanovništva Libije. Rezolucija 1970 SB UN je uspostavila embargo na uvoz oružja, zamrzavanje sredstava Libije u stranim bankama i zabrane putovanja za ključne pojedince, koji nisu imali efekta na vlast Libije. Međunarodna zajednica je takođe isključila Libiju iz članstva u Savjetu za ljudska prava UN, i postojala je prijetnja UN da će Gadafi biti optužen u ICC. Pored ovih mjera, mnoge države globalnog sjevera i Arapske lige (primarno SAD i Francuska) su vodile preventivnu diplomatiju, prijetile dodatnim sankcijama, javno osuđivale akcije Libije i preventivno rasporedile brodove blizu obale Libije u sklopu diplomatije topovnjačama. Takođe, Gadafi je izgubio kontrolu nad predstavništvom Libije pri UN koje je nastavilo sa djelovanjem u ime Libije, te je međunarodna zajednica *de facto* priznavala da Gadafi nije legitiman vođa Libije. Do početka otvorenog sukoba u Libiji bilo je jasno da nijedna država svijeta nije voljna da podrži Gadafija u njegovom nasilju protiv demonstranata.

Kada su se mjere prevencije pokazale neuspješnim u zaustavljanju nasilja, međunarodna zajednica je brzo i odlučno reagovala protiv libijskog režima u okviru R2P. Rezolucija 1973 SB UN je uspostavila zonu zabrane letenja i ponovila potrebu za embargom na uvoz oružja u Libiju, kao i proširila spisak fizičkih i pravnih lica pod sankcijama. Takođe,

postojali su brojni naponi da se sukob završi putem diplomatskih pregovora, koje su odbili i novoformirani NTC i Gadafi. Vojne snage u sklopu intervencije u Libiji, pored osiguravanja zone zabrane letenja, sprovodile su i kampanje vazdušnih napada i prekida komunikacija oružanih snaga Libije, što je doprinijelo efektivnosti reakcije međunarodne zajednice na nasilje u Libiji. ICC je nakon otvaranja istrage protiv Gadafija nakon Rezolucije 1970 podigao optužnicu protiv njega, koja na kraju sukoba nije rezultovala u suđenju zbog Gadafijevog pogubljenja. Neke od država koalicije su imale i pripadnike specijalnih jedinica u Libiji, koji su trenirali pripadnike NTC i uočavali mete za vazdušne napade. Konačno, NTC je počeo sa uspostavljanjem pravosudnog sistema koji bi kasnije zakonski kaznio počinioce zločina.

Ipak, djelovanje koalicije je značajno testiralo granicu mandata koji im je dao SB, a u nekim slučajevima djela pojedinih država su otvoreno prekršila Rezolucije 1970 i 1973. Dostavljanje oružja, municije i druge vojne opreme pripadnicima NTC je jasan prekršaj embarga na uvoz oružja, posebno kada su države poput Katara birale koje jedinice NTC će dobiti njihovu pomoć što je imalo negativan efekat na stabilnost post-konfliktne Libije. Takođe, vazdušni napadi na Gadafijevu rezidenciju i prisustvo specijalnih jedinica stranih država u Libiji je bilo kritikovano od strane država članica SB koje su bile suzdržane na glasanju o Rezoluciji 1973, što je potkopalo legitimitet i kredibilitet intervencije, bez stvaranja značajnog pozitivnog efekta na spasavanje civilnih života i djelovanje koalicije koji bi opravdao izloženost kritikama. Iznad svega, prisustvo civilnih žrtava vazdušne kampanje koalicije, kojih je prema Human Rights Watch bilo 72 (Human Rights Watch, 2012), posebno je poražavajuće obzirom da je glavni cilj koalicije bio zaustavljanje nasilja nad civilima, ali je mnogo niže nego u uporedivim vazdušnim kampanjama između 1990. i 2010. Konačno, sve mjere reakcije koalicije i međunarodne zajednice su bile usmjerene protiv Gadafija, često zanemarujući nasilje NTC nad civilima, posebno u posljednja dva mjeseca rata.

Na grafikonu 7 je vidljivo da je broj slučajeva nasilja nad civilima u Libiji 2011. neuporediv sa porastom broja slučajeva koji se dešavao prije i tokom početka građanskog rata 2014. Nakon početka građanskog rata, broj slučajeva nasilja nad civilima se vraća na nivo 2011. i 2012, ali se do danas nije vratio na nivo prije Arapskog proljeća (podaci za 2024. samo pokrivaju period do 23. februara 2024, u kojem nije bilo slučajeva nasilja nad civilima). Međutim, prema grafikonu 8 je vidljivo da je broj civilnih smrti zbog nasilja 2011. bilo nešto veći nego 2014, što pokazuje da su slučajevi nasilja 2014. bili mnogo nižeg intenziteta nego

početak Arapskog proljeća i rat NTC protiv Gadafija – u prosjeku, svaki slučaj nasilja nad civilima u 2014. je izazvao približno 1.16 civilnih smrti. Takođe, broj civilnih smrti zbog nasilja u Libiji ostaje relativno visok tokom trajanja građanskog rata, prije primirja 2020, nakon čega pada na gotovo nulu 2021. i 2023, što pokazuje da u posljednjih pet godina nasilje nad civilima postaje sve manje uspješno u izazivanju smrti.

Sirija – Arapsko proljeće i građanski rat

Prije raspada Osmanskog carstva nakon Prvog svjetskog rata Sirija nikada nije bila zasebna država u savremenom smislu. Nakon ideološki pan-arapske pobune protiv Osmanskog carstva Sirija je postala dio mandatnog sistema Lige naroda pod kontrolom Francuske, što je za stanovništvo Sirije predstavljalo imperijalističku izdaju ratnih dogovora sa Ujedinjenim Kraljevstvom (Burns, 2019, 192–193). Zajedno sa ekonomskom nejednakošću centra i periferije države, kao i činjenicom da je većina zemlje bila u vlasništvu tri hiljade uticajnih porodica, ovaj faktor je uticao da panarabizam postane dominantna ideologija u periodu prije Drugog svjetskog rata (Hinnesbusch, 2001, 18–20). Ipak, i nakon nezavisnosti Sirije 1946. očuvan je predratni sistem dominacije urbanog stanovništva i zemljoposjednika nad ostatkom društva, koji su pokušali da suzbiju separatističke težnje Alavita (Alawites) i Druza (Druze) uzrokovane francuskom kolonijalnom politikom. Do pedesetih godina XX vijeka privredni razvoj je uzrokovao formiranje radničke i (brojčano male) srednje klase i porast obrazovanja ruralnog stanovništva, što je dovelo do stvaranja grupa koje su se protivile oligarhijskim elitama Sirije (Hinnesbusch, 2001, 25–26).

Primarna anti-elitna grupa u Siriji je bila vojska, čija većina članova su bili pripadnici nižih klasa i etničkih manjina koji su bili najizloženiji neuspješnoj politici vlasti. Paralelno sa povećanjem broja radikalizovanih oficira u vojsci tokom pedesetih godina XX vijeka, došlo je do stvaranja i radikalnih političkih partija, od kojih je najznačajnija bila Baas (Ba'ath), koja je spojila srednju klasu i ruralno stanovništvo (Hinnesbusch, 2001, 26–28). Baas ideologija je bila zasnovana na nacionalnoj renesansi u kojoj bi bili zbačeni postojeći sistem i dekadencija, a Baas partija je zagovarala veliku ulogu države i regulacija u razvoju Sirije, zemljoposjedništvo za poljoprivrednike koji su obrađivali tuđu zemlju, i „srednji put“ između kapitalizma i komunizma (Burns, 2019, 196). Prvi slobodni izbori u Siriji 1954. su pokazali da Baas partija ima značajan uticaj u društvu, a uspjeh pan-arapskog Gamala Abdela Nasera u Sueckoj krizi 1956. dao je podršku panarabizmu i otporu Zapadu Baas partije. U sukobu sa

otvoreno socijalističkim partijama u Narodnoj skupštini Sirije, Baas partija je podržala Naserovu ideju Ujedinjene Arapske Republike, očekujući sistem podjele moći između Sirije i Egipta u novoj državi. Socijalisti su također podržali ideju Ujedinjene Arapske Republike, misleći da će Naser odbiti ujedinjenje (Hinnesbusch, 2001, 38–40). Međutim, Naser je prisvojio veliku većinu izvršne moći u novoj državi, dok su sve političke partije morale biti ugašene, uključujući i Baas partiju.

Naserovi napori da konsoliduje Ujedinjenu Arapsku Republiku su rezultovali u napuštanju pozicija većine ministara iz Baas partije, kao i u uklanjanu 'progressivnih' oficira iz Sirijske vojske. Tako, mala grupa konzervativnih oficira iz Damaska je 1961. uspješno izvršila državni udar i osvojila vlast nad Sirijom, što je podijelilo sirijsko društvo i samu Baas partiju. Ogranak Baas partije koji su većinom činili uklonjeni oficiri sirijske vojske se udružio sa podržavaocima Nasera da 8. marta 1963. izvrši državni udar i time okonča prvu Sirijsku republiku (Burns, 2019, 197). Prvi korak nove vlasti je bio uklanjanje ranijih oficira i masovno uključivanje podržavalaca Baas partije u vojsku, što je značilo da je sirijska vojska sadržala dominantno pripadnike etničkih manjina. Međutim, unutrašnje podjele su oslabile Baas partiju, što je dovelo do uspona mnogo otvorenije socijalističke grupe unutar partije, koja je redefinisala ciljeve partije kao borbu protiv Izraela u ime Palestine, suprotstavljanje pro-Zapadnim monarhijama na Bliskom Istoku i nacionalizaciju ključnih dijelova privrede. Poraz Sirije na Golanskoj visoravni 1967. je oslabio najradikalniju granu Baas partije i omogućio ministru odbrane Hafizu al-Asadu (Hafez al-Assad) da u narednoj godini ukine kontrolu partije nad vojskom i njenom obnovom, što je od tada pod njegovom kontrolom (Hinnesbusch, 2001, 46 & 56). Podjela moći između radikala i Asada je okončana 1970, kada je Asad uspio da izvrši državni udar nakon što su ga radikali pokušali smijeniti sa pozicije ministra odbrane.

Asadov prioritet za Siriju je bio povratak teritorija izgubljenih pod prethodnom vlašću, u čemu su ga podržavali vojska i srednja klasa. Sirijski politički sistem pod Asadom je bio „predsjednička monarhija“, u kojoj je on imao dominaciju nad sve tri grane vlasti, dok su Alaviti bili dominantni u vladajućim strukturama (Burns, 2019, 199–200). Iako su Alaviti na pozicijama moći, uključujući Asadovu porodicu, stvorili poslovne i političke veze sa ne-Alavitima, dominacija Alavita u vlasti Sirije je decenijama najveća prijetnja legitimitetu režima (Hinnesbusch, 2001, 68). Druga velika podjela u Siriji je nastala zbog Asadovog

nasljednika, koji je originalno bio njegov brat Rifat koji je napustio Siriju nakon pokušaja državnog udara 1984, jer je bilo jasno da Asadov nasljednik neće imati nikakvu sopstvenu moć kojom bi opravdao dinastičko nasljeđivanje pozicije predsjednika. Međutim, devedesetih godina XX vijeka Asad je svom sinu Bašaru (Bashar) dao brojne bitne uloge, dok je na druge pozicije u vlasti doveo Alavite lojalne njemu lično, čime je pripremio Siriju za Bašarov dolazak na mjesto predsjednika 2000. (Hinnesbusch, 2001, 109).

Bašar al-Asad se predstavio sirijskoj javnosti kao reformator i modernizator (Hinnesbusch, 2001, 160), ali je velika većina njegovih reformi bila usmjerena na otvaranje sirijskog tržišta i nije doprinijela poboljšanju političke i ekonomske situacije za većinu stanovništva Sirije (Hoeling, 2015, 27). Bašar al-Asad je takođe nastavio vladati pod vanrednim stanjem koje je trajalo od dolaska njegovog oca na mjesto predsjednika 1970. (Nahlawi, 2019, 119). Kada je Arapsko proljeće počelo, Siriju je zahvatio nenasilni ustanak i demonstracije koji su počeli u ruralnom, većinski sunitском gradu Dari (Daraa) u martu 2011. Iz Dare, ustanci su se proširili na druge, većinom ne-alavitske gradove sa malom populacijom (Hoeling, 2015, 27–28), što je potvrdilo Hinesbušovu (Hinnesbusch, 2001) tezu da je dominacija Alavita na pozicijama moći u Siriji najveća prijetnja legitimitetu sirijskih vlasti. Glavni zahtjevi demonstiranata u Siriji bili su zaustavljanje policijskog nasilja, kleptokratije i dinastičke vladavine porodice Asad, što su problemi koji su decenijama ograničavali Siriju. Kao i u drugim državama zahvaćenim Arapskim proljećem, Turska i veliki broj država Arapskog zaliva su odmah podržali zahtjeve demonstiranata (Asseburg et al., 2018, 28).

Prva reakcija režima na proteste je bila da obećaju implementaciju reformi i transformaciju Sirije u demokratsku državu (Nahlawi, 2019, 119), što bi ispunilo najveći dio zahtjeva demonstiranata. Međutim, uprkos Asadovim izjavama da (makar djelimično) prihvata zahtjeve protesta, sirijska policija i vojska su izvedene da se suprotstave protestima, što je rezultovalo u više od tri hiljade smrti i hiljade zatvorenika (većina kojih su bili maloljetnici) u prvih nekoliko mjeseci protesta (Hoeling, 2015, 28). Za razliku od Egipta, Tunisa i (djelimično) Libije, gdje su se čitave vojne jedinice svrstavale sa demonstrantima, vodeći ljudi sirijske vojske su lično bili ključni članovi vlasti i imali su istoriju ubijanja desetina hiljada ljudi tokom gušenja sunitских ustanaka, te su vojnici prebjegavali u malim grupama (Burns, 2019, 191). Sa podrškom vojske, nakon zatvaranja granica Sirije i ograničavanja uticaja medija, Asad je sproveo djelimične reforme poput ukidanja vanrednog stanja iz 1970. i

pomilovanja za male grupe političkih zatvorenika (Hoeling, 2015, 28). Ipak, nasilje počinjeno protiv prvih demonstranata je dovelo do širenja protesta na veće gradove, radikalizacije sunitskih vojnika protiv Sirije i zahtjeva za promjenom režima u Siriji. Naoružane opozicione grupe su se pojavile već u julu 2011. (Nahlawi, 2019, 120), što je označilo početak građanskog rata u Siriji.

Kao i u drugim državama zahvaćenim Arapskim proljećem, osude Asada su došle iz država globalnog sjevera i Arapske lige. Sa druge strane, države poput Rusije, NR Kine i Irana su podržale akcije Sirije i Asada (Thakur, 2013, 70–71). Međutim, za razliku od libijskog slučaja, UN su vrlo sporo reagovala na nasilje u Siriji, te je prvi nacrt rezolucije u SB UN koji se fokusirao na nasilje u Siriji debatovan tek 4. oktobra 2011. (Nahlawi, 2019, 122), pred kraj rata u Libiji. Iako je ovaj nacrt sadržao samo poziv na prvi stub R2P (odgovornost države za zaštitu svog stanovništva), ova rezolucija nije usvojena zbog korištenja veta od strane NR Kine i Rusije, dok je devet država glasalo za usvajanje rezolucije a četiri (Indija, Brazil, Liban i Južnoafrička Republika) su bile suzdržane (Nahlawi, 2019, 122–123). Još dva relativno rana pokušaja donošenja rezolucije u SB UN (u februaru i u julu 2012) bila su neuspješna zbog korištenja veta NR Kine i Rusije, dok su Indija, Brazil i Južnoafrička Republika podržale ova dva pokušaja. Prva tri nacrta rezolucija u SB su zahtijevala embargo na uvoz oružja u Siriju, stvaranje vlade nacionalnog jedinstva, održavanje slobodnih predsjedničkih i parlamentarnih izbora, i da Asad prepusti ključne moći nekom od svojih zamjenika (Thakur, 2013, 71).

Djelovanje koalicije protiv Libije 2011. je bilo jasan, ali ne i jedini uzrok za veto NR Kine i Rusije u SB UN na početku rata u Siriji. Ove dvije države su od usvajanja Rezolucije 1973 konstantno kritikovale koaliciju zbog njenog tumačenja mandata za intervenciju u Libiji. Međutim, koalicija je bila jednako kritikovana u slučajevima jasnog kršenja mandata (prilikom dostavljanja oružja NTC i zanemarivanju njihovog nasilja nad civilima) kao i u slučajevima u kojima je postojao raskorak u interpretaciji Rezolucije 1973 između kritičara i koalicije (prisustvo specijalnih jedinica stranih država u Libiji) i u slučajevima u kojima su države-kritičari bile svjesne mogućih posljedica intervencije (svrgavanje Gadafija). U svakom slučaju, NR Kina i Rusija (i djelimično Brazil i Južnoafrička Republika) osjećali su se prevarenim prilikom glasanja za Rezoluciju 1973, te su na početku rata u Siriji odbijale da usvoje nacrt rezolucija koji su u bilo kojem kontekstu navodili R2P.

Prema Takuru (2013, 71) Rusija i NR Kina su navele pet argumenata za odbijanje prva tri nacrti rezolucija o Siriji u SB. Jedan od njih („opozicione grupe moraju takođe biti osuđivane za nasilje [...] i moraju biti podsticane da konstruktivno komuniciraju sa vladom“) je jasna i opravdana kritika djelovanja koalicije u Libiji, i razuman zahtjev za rezoluciju SB UN. Jedan argument („takva rezolucija bi dovela Siriju na put prema građanskom ratu“) je do polovine 2012. bio neprimjenjiv na Siriju, jer su između šezdeset i stotinu hiljada vojnika i više od 50 visokih oficira (Burns, 2019, 213) prebjegli na stranu opozicije i ojačali naoružane demonstrante, te je građanski rat otpočeo mjesecima prije prvog nacrti rezolucije u SB. Posljednja tri argumenta („SB ne smije diktirati unutrašnju politiku i nasljeđivanje“, „nacrt rezolucije bi dodatno pogoršao, a ne smirio situaciju“ i „jedino rješenje za sirijsku krizu je kroz inkluzivan, sirijski-vođen proces za ispunjavanje legitimnih aspiracija naroda u okruženju slobodnom od nasilja i kršenja ljudskih prava“) su primjenjiva u Siriji, ali u retrospektivi nije jasno koliko bi doprinijela bržem kraju nasilja nad stanovništvom. Iako su strateški i ekonomski interesi Rusije u Siriji mnogo veći nego njihovi interesi u Libiji, što može objasniti primjenu veta u slučaju Sirije kada nije bilo primjene veta u slučaju Libije, ovi argumenti pokazuju da postoje i validni politički razlozi za suprotstavljanje nacrtima rezolucija u SB (Thakur, 2013, 71).

Predstavnici Rusije u SB su izjavili da „situaciju u Siriji Savjet [bezbjednosti] ne može posmatrati odvojeno od libijskog iskustva [...] Uzbunjeni smo izjavama da je saglasnost sa Rezolucijama SB o Libiji u interpretaciji NATO model za buduće akcije NATO u implementaciji R2P“ (Nahlawi, 2019, 123), ali i „nasilje u Siriji je neprihvatljivo, i osuđujemo represiju protesta mirnih demonstranata [...] Vlade Država uključenih u konflikte imaju primarnu odgovornost za zaštitu stanovništva na svojim teritorijama“ (Nahlawi, 2019, 123), što je afirmacija prvog stuba R2P uz odbacivanje trećeg stuba. Takođe, predstavnici NR Kine u SB su izjavili da predložene međunarodne mjere za Siriju trebaju „biti u skladu sa Poveljom UN i principom nemiješanja u unutrašnje poslove Država“ (Nahlawi, 2019, 123–124), i da su posvećeni očuvanju „punog poštovanja za suverenitet, nezavisnost i teritorijalni integritet Sirije“ (Nahlawi, 2019, 124), ali da „odgovornost za zaštitu civila pada prvo i osnovno na Vladi države“ (Nahlawi, 2019, 124). Tako, i NR Kina afirmiše prvi stub R2P, i odbacuje treći stub, iako su i Rusija i NR Kina prihvatile Završni dokument Svjetskog samita.

SB UN je iz različitih razloga izgubio kredibilitet kada nasilje u Siriji nije dovelo do brze i odlučne reakcije koja je pratila nasilje u Libiji, posebno u većinski arapskim državama. Jedina mjera koju su UN mogle primijeniti bez SB je bilo slanje Kofija Anana kao specijalnog izaslanika u Siriju u februaru 2012, koji je prezentovao mirovni plan koji je Asad originalno prihvatio (Hoeling, 2015, 31–32). Prva rezolucija SB o Siriji je bila Rezolucija 2042, usvojena 14. aprila 2012, koja je pozvala Siriju da ispuni svoje obaveze prema mirovnom planu Kofija Anana, otpočne tranziciju prema demokratskom društvu, povuče vojne snage iz populacionih centara, i da sve strane (uključujući opozicione snage) zaustave oružano nasilje u svim oblicima (United Nations Security Council, 2012a, § 1–4). Primjetan je nedostatak pozivanja na R2P u Rezoluciji 2042, jer bi uključivanje čak i prvog stuba R2P dovelo do korištenja veta Rusije i/ili NR Kine, kako je vidljivo iz prva tri nacrti rezolucija u oktobru 2011. i februaru i julu 2012. Štavište, Rusija je iskoristila veto u SB protiv ukupno dvanaest nacrti rezolucija o Siriji između 2011. i 2019, dok je NR Kina iskoristila veto protiv šest nacrti rezolucija i složila se sa ili bila suzdržana o šest nacrti (Nahlawi, 2019, 127). Mirovni plan Kofija Anana se kasnije pokazao neuspješnim, te je Anan dao ostavku na mjesto specijalnog izaslanika u Siriji tokom 2012. (Hoeling, 2015, 32).

U nedostatku efektivnog djelovanja SB UN, drugi organi, međunarodne organizacije i pojedinačne države su reagovala na nasilje u Siriji. Kao što je već navedeno, Generalni sekretar UN Ban Ki-mun je poslao specijalnog izaslanika u Siriju, dok je GS UN osudila sirijsku vladu 16. februara 2012. u Rezoluciji 66/253 (United Nations General Assembly, 2012, § 2). Arapska liga, kao osnovna regionalna organizacija Bliskog Istoka, suspendovala je članstvo Sirije u organizaciji, zabranila putovanje sirijskim zvaničnicima, zamrzla sredstva Sirije i poslala posmatračku misiju u Siriju (Mohamed, 2012, 225). Takođe, SAD, brojne evropske države i EU su uvele različite ekonomske i diplomatske sankcije Asadu i drugim osobama na vladajućim pozicijama, kao i Siriji kao državi (Mohamed, 2012, 225). SB UN je tek 22. februara 2014. usvojio Rezoluciju 2139 kao prvu rezoluciju koja je naglasila da Sirija ima primarnu odgovornost da zaštiti svoje stanovništvo (United Nations Security Council, 2014, § 9), nakon Rezolucija 2042, 2043 i 2118 o Siriji koje nisu navodile R2P.

Dok je međunarodna zajednica djelovala protiv ili u podršci Sirije bez SB UN, sukob u Siriji je postajao sve sličniji građanskom ratu, uprkos izbjegavanju te etikete u međunarodnim organizacijama. Već u junu 2011. islamističke grupe su napale vladine zgrade u Homsu, Hami

i Idlibu (Zakiyah, 2019, 290), dok su u julu iste godine prebjegli vojnici formirali Slobodnu sirijsku vojsku (Free Syrian Army, FSA) kao krovnu organizaciju opozicionih grupa u Siriji, koja je do oktobra 2011. privukla deset hiljada članova (Burns, 2019, 214). U 2012. FSA i njeni saveznici su zauzeli velike dijelove Homsa i Alepa (Aleppo) i predstavljali su prijetnju vladi u Damasku. Sirijska vojska inicijalno nije mogla da koristi više od tri divizije za gušenje ustanaka, što je značajno pomoglo FSA i njenim saveznicima u njihovim ranim uspjesima. Obzirom na uspjehe FSA i neselektivne kampanje vazdušnih napada sirijske vlasti, veliki broj civila je napustio gradove i otišao u ruralna područja, u kojima su se podijelili po etničkoj osnovi (Burns, 2019, 214).

Tokom 2012. strane države su počele da mnogo više podržavaju i FSA i sirijsku vlast, što je uzrokovalo porast civilnih žrtava i relativnu stabilizaciju sukoba u narednim godinama. Berns (Burns, 2019, 216) navodi da je primarno finansijska podrška Irana i vojna pomoć Hezbolaha (Hezbollah) pomogla Asadu da ostane na vlasti tokom 2012, uz materijalnu podršku Rusije. Sa druge strane, većinski sunitske države Bliskog Istoka su finansirale i podržavale pojedinačne (često islamističke) grupe unutar Sirije, dok su države globalnog sjevera na početku rata primarno pomagale FSA i novoformiranoj 'vladi u egzilu', koju su činili izbjegli intelektualci. Asadova strategija je od 2012. bila očuvanje vlasti nad Damaskom i okolnim mjestima, koji su postali njegova nova osnova moći, u čemu su sirijskoj vojsci pomagale paravojne jedinice trenirane u Iranu ili od strane Hezbolaha (Burns, 2019, 216–217). Postalo je sve jasnije da FSA nema efektivnu kontrolu nad različitim opozicionim grupama, kojih je krajem 2012. bilo približno hiljadu (Burns, 2019, 217), od kojih je samo polovina prihvatila članstvo u FSA (Hokayem, 2013, 185).

Tokom 2013. ogranak Al Kaide u Iraku je prešao granicu Sirije i pokušao da uspostavi sopstvenu teritoriju, koja će kasnije prerasti u Islamsku Državu u Iraku i Siriji (Islamic State in Iraq and Syria, ISIS). Asadova Sirija je u tom periodu počela da napada samo FSA snage, istovremeno oslobađajući islamske ekstremiste iz zatvora, koji su se priključili ISIS (Burns, 2019, 218). ISIS nije imao namjeru da se bori protiv Asada, već su teritoriju za svoj novi kalifat tražili u područjima pod kontrolom FSA i drugih opozicionih grupa, što je pretvorilo građanski rat u Siriji u trostrani rat režima, opozicionih grupa i ISIS. Tokom 2014. ISIS se vratio u Irak, čime je postao prijetnja međunarodnom miru (Burns, 2019, 218).

Korijen intervencije država globalnog sjevera u Siriji je bila intervencija protiv ISIS u Iraku 2014. SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo su otpočele kampanju protiv ISIS u Iraku na poziv iračke vlade, ali se kampanja proširila na ISIS teritorije u Siriji tokom 2014. i 2015. (Edelson & Starr-Deelen, 2015, 596). Intervencija protiv ISIS u Siriji je djelimično podržana Rezolucijom 2249 SB UN 20. novembra 2015, koja je pozvala države da „preduzmu sve potrebne mjere, u skladu sa međunarodnim pravom“ u borbi protiv ISIS (United Nations Security Council, 2015b, § 5). Međutim, obzirom da SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo nisu bili pozvani od strane sirijske vlade da interveniše unutar Sirije, nije vidljivo da su ispunjeni svi uslovi pod kojima bi se Rezolucija 2249 mogla primijeniti na ovu intervenciju unutar Sirije. Sa druge strane, Rusija je bila pozvana od strane sirijske vlade da se priključi borbi protiv ISIS, što značajno legitimizuje njenu intervenciju (Ali & Omar, 2016, 135), koju je činilo pet hiljada vojnika i nekoliko desetina letjelica (Alterman & Todman, 2018, A2). Intervencije spoljnih država su u borbi protiv ISIS imale podršku Sirijskog odbrambenog fronta (Syrian Defense Front, SDF), koji su većinom činili Kurdi iz sjeverne Sirije i koji je najefektivnija grupa unutar FSA (Asseburg et al., 2018, 29).

Sveukupno, SAD su potrošile više od četrnaest milijardi dolara na gotovo 25 hiljada vazdušnih napada na ISIS (U.S. Department of Defense, 2017), dok su oružane snage Iraka i SDF postepeno vratile teritoriju pod kontrolom ISIS. Međutim, civilne žrtve u napadima država globalnog sjevera su bile visoke, sa približno 250 civilnih smrti u napadima do 2016. (Nimmo, 2016, 88). SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo su takođe koristili svoje snage u Siriji da napadaju oružane snage Sirije, često bez odobrenja svojih zakonodavnih tijela (Strong, 2018, 375). Takođe, civilne žrtve u napadima Rusije na ISIS su do 2019. dostigle više od osamnaest hiljada smrti, što je posljedica prioritizovanja napada na opozicione snage iznad napada na ISIS od strane ruskih oružanih snaga (The Syrian Observatory for Human Rights, 2019). Ipak, do danas je prisustvo ISIS u Siriji i Iraku svedeno na male gerilske grupe, te je ISIS gotovo potpuno uklonjen iz ovog regiona (Carter et al., 2023).

Značajna pojava u građanskom ratu u Siriji je bilo korištenje hemijskog oružja protiv civilnog stanovništva. Nakon perioda konsolidovanja zaliha hemijskog oružja u većinski alavitskim teritorijama, sirijska vlada je upotrebila hemijsko oružje u projektilima u predgrađu Damaska pod imenom Guta (Ghouta) u ranim jutarnjim časovima 21. avgusta 2013, te su sirijske oružane snage nekoliko sati kasnije zauzele Gutu (Civil Rights Defenders et al., 2021,

2–3). Ukupan broj smrti zbog ovog napada je bio više od hiljadu, od čega 989 civila (Civil Rights Defenders et al., 2021, 3), koji su napadnuti nervnim gasom sarinom čije prisustvo na mjestu napada je potvrđeno od strane misije UN (United Nations Human Rights Council, 2014, 19). I nakon napada na Gutu sirijske oružane snage su koristile hemijsko oružje protiv civila, poput sarina lansiranog putem Suhoj SU-22 aviona u Kan Šejkunu (Khan Shaikhun) i Idlibu i osam različitih napada hlorom iz helikoptera prilikom zauzimanja Alepa (Zakiah, 2019, 290). Kao odgovor na ove napade, SB UN je usvojio Rezoluciju 2235 7. avgusta 2015, u kojoj je ovlašteno stvaranje zajedničkog istražnog mehanizma kojim bi bilo utvrđena upotreba hemijskog oružja (United Nations Security Council, 2015a, § 5). Prema izvještaju Organizacije za zabranu hemijskog oružja (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW) iz 2023. Sirija je kasnije uništila svih 27 postrojenja za proizvodnju hemijskog oružja i sve deklarirane zalihe hemijskog oružja (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, 2023, 8–9).

Najdugoročnija posljedica rata u Siriji u pažnji međunarodne javnosti je bila izbjeglička kriza u Evropi. Ukupno dvanaest miliona ljudi je raseljeno (Yacoubian, 2023), od čega pet miliona van granica Sirije (Zakiah, 2019, 283), većinom u Evropi. Najveći talas izbjeglica je došao u Evropu 2014. i 2015, te se broj izbjeglica koje dolaze u Evropu smanjio do polovine 2017. (Eurostat, 2017, 1). Ipak, državljani Sirije su i dalje bili najveća pojedinačna grupa izbjeglica u 2017, uz državljane Avganistana i Iraka (Eurostat, 2017, 3). Jasno je zašto je veliki broj Sirijaca odlučio da napusti svoju državu, obzirom da više od devedeset procenata stanovnika Sirije živi ispod granice siromaštva, sa vrlo visokom nesigurnošću hrane (Yacoubian, 2023).

Nakon zauzimanja teritorija ISIS rat u Siriji je većinom stagnirao, osim na sjeverozapadu države. Tamo, prisustvo oružanih snaga SAD je štitilo SDF protiv sirijskih i turskih snaga sve do decembra 2018, kada je tadašnji predsjednik SAD Donald Tramp (Donald Trump) iznenadno naredio povlačenje oružanih snaga iz Sirije. Turska, koja je i ranije najavila napad na SDF, je otpočela kampanju na sjeverozapadu Sirije koji je do tog trenutka većinom bio pošteđen rata (Alterman & Todman, 2018, A4). Rusija je nastupila kao medijator između SDF i vlade Sirije, te su, ironično, oružane snage Sirije postale novi zaštitnik SDF. Naravno, ovaj sporazum je ugrozio proglašenu nezavisnost teritorija većinski naseljenih Kurdima (van Wilgenburg, 2020). Vojna situacija u Siriji se od 2019. gotovo nije mijenjala, te

je sukob ponovo stagnirao do 2023. (United Nations, 2023a). Kako je vidljivo u Dodatku 1, vlada Sirije kontroliše približno dvije trećine teritorije Sirije, dok je ostatak podijeljen između SDF i snaga sirijske opozicije koju podržava Turska. Ukupno, do 2023. rat u Siriji je uzrokovao pola miliona smrti (Yacoubian, 2023).

Međunarodna zajednica, posebno na Bliskom Istoku, postepeno je prihvatila povratak Sirije u međunarodne organizacije. Od 2018. većinski arapske države su ponovo uspostavile bilateralne odnose sa Sirijom, u čemu su prvi bili Ujedinjeni Arapski Emirati, praćeni Egiptom, Jordanom, Bahreinom i Omanom (Yacoubian, 2023). Značajan znak normalizacije odnosa na Bliskom Istoku je bila Asadova posjeta Ujedinjenim Arapskim Emiratima na godišnjicu početka protesta u Siriji 2022. Među državama koje su se opirale normalizaciji odnosa sa Sirijom prednjače Saudijska Arabija i Turska, koje su tek djelimično uspostavile odnose sa Sirijom nakon zemljotresa koji je pogodio Siriju u ranoj 2023. (Yacoubian, 2023). Danas, od regionalnih i globalnih sila samo SAD i Turska nisu ponovo uspostavile potpune bilateralne odnose sa Sirijom (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2024; U.S. State Department, 2023). Sirijsko članstvo u Arapskoj ligi je ponovo uspostavljeno 2023.

Nakon 5 godina zamrznutog sukoba u Siriji, 8. decembra 2024. godine, snage Hajat Tarir al-Šam (Hayat Tahrir al-Sham, HTS) su zauzele Damask nakon zauzimanja Alepa nekoliko dana ranije, bez značajnog otpora oružanih snaga Sirije. Obzirom da je Asad napustio Siriju nakon pada Damaska, rat u Siriji kao rat protiv Asadove vlade je efektivno gotov (Al Jazeera, 2024), te je HTS *de facto* preuzeo kontrolu nad državom, dok SDF i dalje kontroliše teritoriju koju je imao 2019. godine. Sada, nova vlast u Siriji počinje veliki poduhvat obnove države nakon 14 godina rata, uz pomoć specijalnog izaslanika UN (Guterres, 2024). Ovaj zadatak je dodatno otežan podijeljenošću države između HTS i SDF, kao i činjenicom da je HTS ogranak Al-Kaide u Siriji, koji se (nominalno) odvojio od te organizacije 2016. godine (Al Jazeera, 2024).

U aspektu prevencije u okviru R2P međunarodna zajednica nije učinila dovoljno u Siriji, zbog pažnje posvećene drugim državama zahvaćenim Arapskim proljećem. Nedostatak rezolucija SB je značajno umanjio mogućnost za odlučnu kolektivnu akciju, što je umanjilo efektivnost mjera i kada su sprovedene. Većinski arapske države Bliskog Istoka, uz EU i SAD, uspostavile su ekonomske i političke sankcije Siriji – poput zamrzavanja sredstava i zabrane putovanja za pojedince na visokim pozicijama u režimu i njihove porodice. EU je takođe

uspostavila embargo na uvoz oružja, što je imalo minimalan efekat na oružane snage Sirije pošto one nisu ni nabavljale vojnu opremu iz EU prije rata. Arapska liga je suspendovala članstvo Sirije, dok su države globalnog sjevera vodile preventivnu diplomatiju i prijetile dodatnim sankcijama i istragom ICC. UN su takođe osudile Siriju u GS i poslale specijalnog izaslanika u Siriju da radi na stvaranju mirovnog plana. Međutim, bez rezolucije SB koja bi podržala sve ove mjere, one nisu implementirane u dovoljnoj mjeri da utiču na Siriju.

Kada je građanski rat u Siriji eskalirao 2012. međunarodna zajednica nije mogla da sprovede mnogo mjera reakcije prema R2P, zbog već navedene podijeljenosti SB UN. Bez odobrenja za vojnu intervenciju, međunarodna zajednica nije mogla da koristi prinudne mjere i oružane snage da zaustavi nasilje nad civilima, što je omogućilo povećanje broja žrtava u sukobu. Ranije mjere sankcija su periodično pooštrevane, ali nisu imale efekta na sukob. Pojedine države EU su pokušale da ukinu zajednički embargo na uvoz oružja u Siriju, što nije uspjelo zbog otpora država suprotstavljenih svrstavanju na bilo koju stranu u sukobu (primarno Njemačke i skandinavskih država). Strane države su nastavile da traže diplomatski kraj sukobu, ali su se i napori UN i pojedinih država pokazali neodrživim više od nekoliko sedmica. Kada je došlo do vojne intervencije protiv ISIS države koje su sprovodile intervenciju su periodično napadale sirijske grupe, ali ovi napadi su bili nepovezani i nisu uzrokovali dovoljan pritisak na donosiocima odluka kako bi rat bio zaustavljen.

Od posebnog značaja za razumijevanje neuspjeha reakcije tokom rata u Siriji je činjenica da je međunarodna zajednica bila podijeljena između podržavanja i protivljenja sirijskim vlastima, što je umanjilo efektivnost svih preduzetih mjera. Putem primarno Irana i Rusije sirijske vlasti su nastavile da primaju finansijsku i materijalnu pomoć, kao i ljude da treniraju vojnike ili da se lično bore u ratu. Sirija je mogla i da koristi Rusiju i njen veto da zaustavi bilo kakvo koordinisano obavezujuće djelovanje u UN, što je glavni uzrok nedostatka rezolucije SB koja spominje R2P prije Rezolucije 2139. Kada su države globalnog sjevera počele intervenciju protiv ISIS na teritoriji Sirije 2014, sirijska vlada je pozvala Rusiju da takođe interveniše protiv ISIS, što je dovelo do vazdušnih napada stranih država na oružane snage Sirije i SDF, pa i do incidenata međusobnog sukoba stranih država. Poseban faktor destabilizacije u Siriji je Turska, koja je podržavala opoziciju Asadu ali se protivila protiv SDF zbog velikog broja Kurda u njenim redovima, kao i ISIS koji je većinom napadao teritoriju grupa pod FSA.

ACLEED ima podatke za Siriju samo od 2017, ali i ti podaci pokazuju koliko su sirijski civili bili pod prijetnjom sukoba. Pregledom broja slučajeva nasilja nad civilima u Siriji (grafikon 9) vidljivo je da u proteklih šest godina nijedne godine nije bilo manje od hiljadu slučajeva nasilja nad civilima, te da se broj slučajeva nasilja nad civilima povećava od 2018. do 2023. bez obzira na stagnirajući rat. Sa druge strane, broj civilnih smrti u Siriji (grafikon 10) pada od gotovo 2500 smrti 2017. na oko hiljadu smrti godišnje u periodu u kojem je građanski rat stagnirao. Iako ovi brojevi prate opadanje vidljivo na grafikonima 2, 4, 6 i 8, broj smrti u Siriji je i dalje mnogo viši nego broj smrti u drugim studijama slučaja u ovom radu.

Evaluacija Responsibility to Protect i principa Ujedinjenih nacija

Kriterijumi za evaluaciju uspjeha R2P u ovom radu su prilagođeni iz izvora korištenih za studije slučaja svakog sukoba. Za prevenciju, mjere koje su odabrane su prijetnje (posebno prijetnje istragom ICC), preventivnu diplomatiju, povlačenje priznanja i raskidanje bilateralnih odnosa, zamrzavanje sredstava, ciljane ekonomske sankcije, embargo na uvoz oružja, zabrane putovanja uticajnim pojedincima, suspenzija iz međunarodnih organizacija, javne osude, traženje pravnog lijeka za sukob, i preventivno raspoređivanje vojnih snaga (diplomacija topovnjačama). Ove mjere ne uključuju mjere rješavanja korjenitih uzroka sukoba, jer su one bile zanemarene u svakom od slučajeva razmatranih u ovom radu, te se ne može utvrditi njihova efektivnost u studijama slučajeva u ovom radu. Mjere reakcije koje su razmatrane u ovom radu su stalni pokušaji mirovnih pregovora, ekonomske sankcije, prekid saradnje, efektivni i pravedni pravosudni postupci protiv počinitelja zločina, efektivno korištenje kopnenih snaga, kampanje vazdušnih napada, zone zabrane letenja, embargo na uvoz oružja, prekid komunikacija unutar snaga koje sprovode nasilje, i mirovne misije za zaštitu civila. Mjere embarga na uvoz oružja i sankcija se nalaze i u prevenciji i u reakciji jer mogu biti primijenjene u oba koraka, a u slučaju da je prevencija uključivala embargo na uvoz oružja ili sankcije ponavljanje mjere u reakciji označava povećanje, pooštavanje ili ponovno uspostavljanje mjere.

U tabeli 1 ispod ćelije su osjenčene prema rasprostranjenosti upotrebe mjere u svakom slučaju razmatranom u ovom radu, gdje narandžasta boja označava da mjera nije upotrebljena, žuta boja označava da je mjera upotrebljena djelimično (što je objašnjeno za svaki slučaj u

tekstualnom pregledu ispod tabele), a plava boja označava potpunu upotrebu mjere. Za potrebe kvantitativnog posmatranja djelovanja međunarodne zajednice u ovom radu, svaka mjera koja je iskorištena u potpunosti je vrijednovana sa jednim poenom, dok je svaka mjera koja je djelimično implementirana vrijednovana sa pola poena.

Tabela 1

Sumarni pregled mjera prevencije i reakcije korištenih u odabranim slučajevima

	Sudan		Kenija	Libija	Sirija
	Darfur	Južni Sudan			
Prevenција					
Prijetnje	Upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno
Preventivna diplomatija	Djelimično upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno
Povlačenje priznanja	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno
Zamrzavanje sredstava	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno
Ekonomске sankcije	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno
Embargo na uvoz oružja	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno
Zabrane putovanja	Djelimično upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno
Suspenzija iz organizacija	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno
Javne osude	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno	Upotrebljeno
Pravni lijek za sukob	Nije upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno	Djelimično upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno
Diplomatija topovnjačama	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Nije upotrebljeno	Upotrebljeno	Nije upotrebljeno

Reakcija					
Stalni mirovni pregovori	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno	Upotrebjeno
Ekonomске sankcije	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno	Upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Prekid saradnje	Djelimično upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno	Upotrebjeno	Upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Pravosudni postupci	Upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno	Nije upotrebjeno
Kopnene snage	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Djelimično upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Vazdušni napadi	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Zone zabrane letenja	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Upotrebjeno	Nije upotrebjeno
Embargo na uvoz oružja	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Djelimično upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Prekid komunikacija	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Upotrebjeno	Djelimično upotrebjeno
Mirovne misije	Upotrebjeno	Upotrebjeno	Nije upotrebjeno ^a	Nije upotrebjeno	Nije upotrebjeno
Kvantitativni rezultat	10/21 (47.6%)	4.5/21 (21.4%)	14/15 ^b (93.3%)	20.5/21 (97.6%)	11.5/21 (54.8%)

^a Vojne mjere uklonjene iz kvalitativnog rezultata Kenije jer nisu bile potrebne u tom slučaju.

^b Ukupan broj mjera za Keniju je niži nego za druge slučajeve zbog uklanjanja vojnih mjera iz mjera reakcije. Ako se procenat Kenije računa uključujući te mjere, rezultat te intervencije je 14/21 (66.7%).

U slučaju nasilja u Darfuru iz tabele 1 je vidljivo da je mali broj mjera R2P upotrebjen u potpunosti. Ovakva distribucija mjera je posljedica velike, ali zakašnjele uključenosti

međunarodne zajednice u Darfuru. Sveukupno, djelovanje međunarodne zajednice tokom krize u Darfuru je u ovom radu vrijednovano sa deset od 21 mogućeg poena, ili 47.6%. Tabela 1 za sukobe u Južnom Sudanu pokazuje da je međunarodna zajednica primijenila samo tri mjere R2P u potpunosti. Rezultat djelovanja međunarodne zajednice u Južnom Sudanu je najniži od svih slučajeva razmatranih u ovom radu, što je posljedica značajnog umanjena međunarodne pažnje nakon nezavisnosti Južnog Sudana 2011. Kvantitativno, djelovanje u Južnom Sudanu je vrijednovano sa 4.5 od 21 mogućeg poena, ili 21.4%. Mjere preduzete od strane međunarodne zajednice nakon izbornog nasilja u Keniji većinom pripadaju prevenciji, obzirom da se kategorija reakcije fokusira na vojnu intervenciju koja se u Keniji nije desila. U kvantitativnom rezultatu Kenije vojne mjere reakcije su izuzete iz procenta upotrebljenosti, te je rezultat Kenije četrnaest od 15 mogućih poena, ili 93.3%. Prema tabeli 1, u ratu u Libiji su primijenjene sve mjere prevencije osim traženja pravnog lijeka za sukob. Ukupan rezultat djelovanja međunarodne zajednice u Libiji je vrijednovan sa 20.5 od 21 mogućeg poena, ili 97.6%.

Pregledom mjera preduzetih u tabeli 1 u slučaju rata u Siriji vidljivo je da je samo pet mjera primijenjeno u cjelosti, od čega su četiri mjere prevencije. Mjere zamrzavanja sredstava, ekonomskih sankcija (i u prevenciji i u reakciji), embarga na uvoz oružja (i u prevenciji i u reakciji), zabrana putovanja i prekida saradnje su primijenjene protiv Sirije, ali samo od strane dijela regionalnih i svjetskih sila, što je ograničilo njihovu efektivnost. Mjera suspenzije iz međunarodnih organizacija je sprovedena samo djelimično, pošto je Sirija suspendovana iz Arapske lige ali ne i bilo kojeg tijela UN. Vojne mjere kopnenih snaga, vazdušnih napada i prekida komunikacija su korištene protiv ISIS i, bez opravdanja i mandata, djelimično protiv vlade Sirije i SDF. Kvantitativni rezultat djelovanja u Siriji je 11.5 od mogućeg 21 poena, ili 54.8%.

Mjere prevencije R2P u tabeli 1 su samo vrijednovane po tome da li su upotrebljene, ne da li su bile uspješne. Takođe, sve mjere su postavljene na jednak nivo, iako je jasno da su neke mjere mnogo efektivnije od drugih. Međutim, podaci iz tabele 1 mogu dati uvid u djelovanje međunarodne zajednice od prihvatanja R2P 2005. Tako, jedina mjera koja je upotrebljena u svim razmatranim slučajevima je javno osuđivanje, koje je najjednostavnije i najlakše za primjenu od strane međunarodne zajednice. Takođe, samo jedna mjera je upotrebljena u četiri razmatrana slučaja – mjera prijetnji, koja je samo marginalno teža za

međunarodnu zajednicu, i koja nije upotrebljena za prevenciju nasilja u Južnom Sudanu samo zbog uticaja Hladnog rata na međunarodne odnose. Djelimična upotreba mjera embarga na uvoz oružja i kopnenih snaga je bila vrlo kontroverzna i u Libiji i u Siriji, bez značajnog efekta po sukob koji bi opravdao izvršenu primjenu tih mjera, posebno u slučaju kršenja embarga na uvoz oružja u Libiju.

Ukupno, mjere prevencije su u razmatranim slučajevima vrijednovane sa 25.5 poena od mogućih 55, ili 46.4%. Mjere reakcije su u razmatranim slučajevima ukupno vrijednovane sa osamnaest poena od mogućih 44, ili 40.9%⁸. Mjere prevencije, koje su generalno jednostavnije za međunarodnu zajednicu, su najčešće primjenjivane u razmatranim slučajevima, praćene mjerama reakcije (sa zanemarivanjem nepotrebnih vojnih mjera u slučaju Kenije). Sveukupno, od 99 moguća poena u mjerama prevencije i reakcije, međunarodna zajednica je u razmatranim slučajevima vrijednovana sa 43.5 poena, ili 43.9%⁹, što je nizak rezultat obzirom na dugoročan uticaj primjene R2P na stanovništvo država zahvaćenih sukobima.

Ako se razmotre kriterijumi za vojnu intervenciju navedeni u izvještaju ICISS (pravedan povod, prava namjera, posljednje sredstvo, proporcionalnost, razumne šanse uspjeha i autoritet), vidljivo je da su u velikoj mjeri ispunjeni u razmatranim slučajevima. Ovi kriterijumi su samo primjenjivi na slučajeve Libije i Sirije, pošto u preostalim slučajevima nije bilo vojne intervencije prema R2P. U oba slučaja postoji pravedan povod za intervenciju, veliki broj smrti koje su u slučaju Libije očekivane, a u slučaju Sirije se dešavaju. Kriterijum prave namjere je ispunjen u slučaju Libije, dok je u Siriji samo ispunjen za intervenciju protiv ISIS, ne i napade na oružane snage Sirije ili SDF. U slučaju Libije kriterijum posljednjeg sredstva je ispunjen već kroz prevenciju, i dodatno nakon što su Gadafi i NTC pokazali da ne žele pregovarati, dok u Siriji vojna intervencija nikako nije bila posljednje moguće sredstvo stranih država – iako nije jasno koliko mjere prevencije i reakcije uopšte mogu biti primijenjeno protiv ISIS.

Kriterijum proporcionalnosti je u ispunjen i u Libiji i u Siriji, sa ograničenom upotrebom vojnih snaga protiv jasno definisanih meta. Pravila međunarodnog humanitarnog

⁸ Ovaj procenat ne uključuje šest vojnih mjera koje nisu bile potrebne u Keniji. Ako se one uključe u rezultat, reakcija ima osamnaest od mogućih pedeset poena, ili 36%.

⁹ Ovaj procenat ne uključuje šest vojnih mjera koje nisu bile potrebne u Keniji. Ako se one uključe u rezultat, sveukupni rezultat je 43.5 od mogućih 105 poena, ili 41.4%.

prava su praćena iako jeste bilo civilnih žrtava intervencije, koje su nezaobilazne prilikom kampanja vazdušnih napada i mogu biti samo umanjene, ne uklonjene (Nimmo, 2016, 87). U razmatranju razumnih šansi uspjeha, u intervenciji u Siriji ovaj kriterijum je u potpunosti ispunjen, gdje intervencija protiv ISIS nije dovela do većeg nasilja protiv stanovništva, iako je to rezultat činjenice da je građanski rat još uvijek trajao. U slučaju Libije, teško je odrediti da li je intervencija uzrokovala veći sukob, pošto nije moguće precizno predvidjeti kako bi se protesti i rat odvijali bez djelovanja koalicije. Konačno, intervencija u Libiji je imala pravi autoritet, dok su različite države u Siriji imale različit nivo odobrenja i pravne snage.

Evaluacija Responsibility to Protect

Kada se posmatraju posljedice razmatranih slučajeva jasan je zaključak da je, makar kratkoročno, primjena R2P u odabranim sukobima uzrokovala nestabilnost čitavog koncepta. Kriza u Darfuru je počela prije nego što je R2P usvojen 2005, ali je ovaj slučaj bio savršena prilika da međunarodna zajednica pokaže posvećenost konceptu koji su upravo usvojili, čak i ako nisu bili u prilici da koriste mjere prevencije. Međutim, zamorenost građanskim ratom u Sudanu i druge obaveze subjekata koji mogu efektivno da primijene R2P (poput SAD, koje su bile zauzete ratovima u Iraku i Avganistanu) su uzrokovale da Darfur, pored sve pažnje nevladinih humanitarnih organizacija, ne dobije dovoljno pomoći. Slično, nasilje u Južnom Sudanu se desilo paralelno sa Arapskim proljećem, te ograničena pažnja međunarodne zajednice nije mogla da prati svaki sukob u tom periodu. I Sudan i Južni Sudan su bili neuspjele države prema BTI tokom 2022, iako je Sudan postao neuspjela država tek nakon 2020. a Južni Sudan je to dostigao 2018. (Bertelsmann Stiftung, 2022).

Intervencija u Libiji je formalno ispunila sve zahtjeve za R2P prema Završnom dokumentu Svjetskog samita. Takođe, ispunila je pet od šest kriterijuma za vojne intervencije prema izvještaju ICISS, dok je u ispunjavanju kriterijuma razumnih šansi uspjeha nejasno da li je djelovanje koalicije dovelo do većeg sukoba, posebno nakon Gadafija. Autori poput Kupermana (2013) smatraju da bi bez vojne intervencije u Libiji broj žrtava bio ograničen na nešto više od hiljadu smrti, dok je intervencija povećala broj smrti između sedam i deset puta. Međutim, drugi poput Petisona (Pattison, 2017) ukazuju da bi Libija bila u građanskom ratu kao rezultat Arapskog proljeća, ne intervencije, te da bi situacija u Libiji bila jednaka ratu u Siriji bez djelovanja koalicije. Štaviše, obzirom da su libijski vojnici prebjegavali sa čitavim

jedinicama i teškim naoružanjem, građanski rat u Libiji bi mogao biti još i razorniji nego što je rat u Siriji bio. Libija je od 2016. neuspjela država prema BTI (Bertelsmann Stiftung, 2022).

U Siriji nije došlo do intervencije prema R2P zbog posljedica nedovoljnog obnavljanja i protivpravnih akcija nekih država članica koalicije tokom intervencije u Libiji, ali i zbog većih interesa i podrške značajnih država sa Siriju nego za Libiju, koja je bila praktično napuštena u međunarodnoj zajednici i prije početka Arapskog proljeća. Iako je nasilje nad civilima u Siriji bilo jednako (ili i gore) nego nasilje u Libiji, sve mjere primijenjene od strane međunarodne zajednice su bile ograničene neaktivnošću SB u razrješavanju sukoba. Intervencija protiv ISIS tri godine nakon početka sukoba u Siriji je ispunila zahtjeve iz Završnog dokumenta Svjetskog samita, a prema kriterijumima za vojnu intervenciju djelovanje protiv ISIS ispunjava sve kriterijume osim pravog autoriteta u slučaju država globalnog sjevera, koje nisu pozvane od strane Sirije da intervenišu na njenoj teritoriji. Vojno djelovanje u Siriji odvojeno od intervencije protiv ISIS apsolutno ne ispunjava zahtjeve Završnog dokumenta Svjetskog samita, dok je vojno djelovanje Rusije i država globalnog sjevera protiv oružanih snaga Sirije i SDF bilo *ad hoc* i van odobrenih misija, te u većini ne ispunjava vojne kriterijume iz izvještaja ICISS. Sirija je takođe neuspjela država prema BTI, od 2014. (Bertelsmann Stiftung, 2022).

Djelovanje međunarodne zajednice nakon izbornog nasilja u Keniji je jedini od razmatranih slučajeva koji je i djelimično pokazao kako uspješna implementacija R2P treba da izgleda prema Završnom dokumentu Svjetskog samita. Reakcija međunarodne zajednice je bila brza i zaustavila je potencijalno izbijanje građanskog rata, te su reforme sprovedene u narednih pet godina umnogome umanjile nepovjerenje u pravosudni sistem i zaustavile izbornu nasilje kao 2007. Obzirom da nije bilo vojne intervencije u Keniji, kriterijumi vojne intervencije nisu vrijednovani za ovaj slučaj. Kenija je takođe jedina država u odabranim slučajevima koja nije svrstana u neuspjele države prema BTI od 2006. do 2022. (Bertelsmann Stiftung, 2022).

Zajedno, djelovanje međunarodne zajednice u Libiji i nedostatak reakcije na iste događaje u Siriji umnogome su umanjili povjerenje u R2P kao djelotvoran mehanizam intervencije u slučaju velikih zločina nad civilima. Jasno je da sve države u razmatranim slučajevima nisu zaštitile svoje stanovništvo od zločina, dok Sirija to nije učinila u dva navrata – prvo napadima na demonstrante, i onda ignorisanjem prijetnje ISIS do intervencije Rusije na

njenoj teritoriji. Uprkos optimizmu za R2P nakon efektivnog djelovanja međunarodne zajednice u Keniji 2008, kasnije intervencije su pokazale da djelovanje međunarodne zajednice u humanitarne svrhe zahtijeva posvećenost velikog broja država, i da je R2P kao (relativno) nov koncept u međunarodnim odnosima ranjiv na kritike i zloupotrebu od strane pojedinih država. Iz kvantitativnog i kvalitativnog pregleda slučajeva razmatranih u ovom radu jasno je da nijedna intervencija nije ni približno ispunila idealtipski model, dok je intervencija u Libiji, koja je najviše rangirana u kvantitativnom pregledu, takođe bila i najkontroverznija.

Međutim, potrebno je uporediti slučajeve razmatrane u ovom radu i sa ranijim intervencijama koje su (makar deklarativno) bile sprovedene iz humanitarnih razloga. Kako je već navedeno ranije, ICISS je zasnovala svoj izvještaj na intervencijama (i nedostatku intervencije) tokom devedesetih godina XX vijeka u Ruandi, Somaliji i na Balkanu. Intervencije i mirovne misije u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj su imale odobrenje SB UN, dok je NATO intervencija na Kosovu sprovedena unilateralno. Intervencija u Somaliji je takođe bila odobrena od strane UN. Sa druge strane, rat u Ruandi je rezultovao u mirovnoj misiji UN, koja ipak nije zaustavila genocid u Ruandi, dok krize poput Haitija nisu rezultovale u značajnom djelovanju međunarodne zajednice. Ono što je jasno iz ovih ranijih slučajeva je da nije postojala konzistentnost u humanitarnom djelovanju, te da mirovne misije UN u velikom broju slučajeva nisu imale odobrenje koja im je bila neophodna da zaustave civilne smrti. Takođe, nedostatak međunarodnih sudskih organa je uslovio stvaranje *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, čiji način rada je povremeno bio kritikovan zbog nejednakog tretmana optuženih.

Stvaranje ICC 2002. je omogućilo konzistentne postupke protiv osoba optuženih za zločine protiv civilnog stanovništva, dok je prihvatanje R2P u Završnom dokumentu Svjetskog samita predstavljano formalno prepoznavanje odgovornosti koju države imaju prema stanovništvu unutar svojih granica. Same intervencije u slučajevima razmatranim u ovom radu su odobrene mnogo brže nego operacije tokom devedesetih godina XX vijeka. Takođe, broj civilnih žrtava nastalih zbog djelovanja međunarodne zajednice u slučajevima razmatranim u ovom radu je mnogo niži nego u intervencijama devedesetih godina XX vijeka, što je vidljivo na primjeru poređenja intervencije u Libiji sa NATO intervencijom na Kosovu, jer je broj civilnih žrtava uzrokovanih od strane koalicije u Libiji mnogo niži od procijenjenih

približno pet stotina civilnih smrti tokom intervencije na Kosovu (Wehrey, 2015, 122). Međutim, problem nekonzistentnosti u donošenju odluke za djelovanje je ostao, posebno nakon intervencije u Libiji 2011, što je vidljivo u slučaju Sirije razmatranom u ovom radu. Još jedan problem koji je vidljiv i u XX i u XXI vijeku je nedostatak djelovanja protiv zločina jedne od strana u sukobu, koji je ponovo vidljiv na primjeru intervencije u Libiji 2011. i na Kosovu, gdje su zločini NTC protiv civila ostali zanemareni jednako kao zločini Oslobođilačke vojske Kosova (Kosovo Liberation Army, KLA) u XX vijeku (Kerton-Johnson, 2011, 72). R2P je međunarodnoj zajednici dao okvir djelovanja protiv velikih zločina nad civilima, ali je vezanost djelovanja za SB UN dovela do ponavljanja nekih od ključnih problema intervencija u devedesetim godinama XX vijeka. Ipak, ne može se reći da su intervencije u XXI vijeku jednake ili gore od intervencija u XX vijeku.

Potrebno je razmotriti da li je R2P norma u međunarodnim odnosima, i ako jeste, da li predstavlja pravni ili politički (ili moralni) princip u savremenim međunarodnim odnosima. Član 38(1) Statuta Međunarodnog suda pravde (International Court of Justice, ICJ) sadrži listu izvora prava koje sud može primjenjivati u svom odlučivanju, što se smatra listom načina na koji države mogu stvoriti novu pravnu normu u međunarodnom pravu (Kolb, 2018, 59). Prema članu 38(1), ti načini su usvajanje međunarodnih konvencija, opšta praksa koja prerasta u običajno pravo, postajanje opšteg pravnog principa koji „prepoznaju civilizovane države“ i, kao pomoćni izvor, prisustvo u ranijim sudskim slučajevima ili u mišljenju vodećih svjetskih pravnika (Statute of the International Court of Justice, 1945, § 38(1)). Za R2P ne postoji međunarodna konvencija, niti ovaj princip postoji dovoljno dugo ili dovoljno rasprostranjeno da bi bio dio međunarodnog običajnog prava. Takođe, R2P nije opšti pravni princip koji 'prepoznaju civilizovane države' – posebno, kako je već navedeno, jer se pet stalnih država članica SB protivilo umanjenju moći SB kroz R2P i odbijalo da bude pod obligacijom da interveniše. Konačno, ne postoje raniji sudski slučajevi ili značajno mišljenje vodećih svjetskih pravnika koje postavlja R2P kao pravnu normu. Samim tim, prema članu 38(1) Statuta ICJ R2P danas nije pravna norma.

Sa druge strane, sigurno je da je R2P postao politička ili moralna norma usvajanjem Završnog dokumenta Svjetskog samita u GS UN (Bellamy & Dunne, 2016, 913; Dunford & Neu, 2019, 24–25; Thakur, 2013, 67; Welsh, 2019, 54). Tako, prihvatanjem R2P 2005. i ponovo 2009. međunarodna zajednica je postavila R2P kao moralni standard za ponašanje

država. Iako su neke države 2005. navodile „pravnu i moralnu odgovornost“ u R2P, sadašnji oblik tog principa ne prepoznaje pravnu odgovornost međunarodne zajednice za djelovanje (Gözen Ercan, 2016, 83). Čak i sa prihvatanjem samo političke ili moralne norme, iz slučajeva razmatranih u ovom radu je jasno da postoji raskorak između prepoznavanja da standard ponašanja postoji i implementacije tog ponašanja u međunarodnim odnosima. Samo prihvatanje R2P 2005. je značajno kao uključivanje te norme u djelovanje UN, ali ograničenost R2P u odnosu na izvještaj ICISS, iako neophodna za jednoglasno prihvatanje Završnog dokumenta Svjetskog samita, značajno je umanjila uticaj R2P u međunarodnim odnosima (Gözen Ercan, 2016, 83–84).

Iako R2P nije pravna norma u savremenim međunarodnim odnosima, iz izjave koju je dao Tomo Monte (Tommo Monthé), tadašnji potpredsjednik GS UN, jasno je da je namjera barem nekih država 2009. bila da R2P postane „održiva i konzistentna pravna norma“ (United Nations General Assembly, 2009, 20). Zato, korisno je posmatrati R2P u okviru konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa, jer kroz nju R2P danas može imati najveću moć. Prema konstruktivizmu, države u međunarodnim odnosima čine društvo u kojem su norme standard prihvatljivog ponašanja, te nematerijalni faktori (poput ideja) imaju značajan uticaj na međunarodne odnose. Ako je norma usvojena u međunarodnoj zajednici, može da utiče na ponašanje država – u ekstremu, može da određeno ponašanje učini nezamislivim kroz promjenu računice međunarodnih odnosa (Dunford & Neu, 2019, 27). Nove norme nastaju putem procesa koji uključuje pojavu norme, kaskadu norme i internalizaciju norme. U pojavi norme, nedržavni subjekti međunarodnih odnosa stvaraju novu normu i promovišu je državama (Shawki, 2011, 175). Kada određen broj država prihvati normu, dolazi do kaskade u kojoj i preostale države relativno brzo prihvate istu normu, koja se često dešava nakon institucionalizacije norme. Konačno, norma je internalizovana kada ne postoji preispitivanje, i ponašanje u skladu sa normom je gotovo automatsko, iako ne moraju sve norme potpuno završiti ovaj proces (Shawki, 2011, 175–176). Danford i Nu (Dunford & Neu, 2019, 28) dodatno razdvajaju verbalno prihvatanje norme od uticaja norme na djelovanje država, i navode retorički pristanak, promjenu u ponašanju i promjenu identiteta kao markere potpunog prihvatanja norme. R2P se pojavio 2001. u izvještaju ICISS, dok se kaskada desila nakon institucionalizacije 2005. Takođe, kako je pokazano u argumentima Rusije i NR Kine tokom

krize u Siriji, postoji retorički pristanak na R2P. Međutim, nije vidljiva velika promjena u ponašanju ili identitetu država u odnosu na period prije R2P.

Budućnost R2P je predmet debate već od 2008, nakon intervencije međunarodne zajednice u Keniji (Shawki, 2011, 174). Šoki (Shawki, 2011) navodi da je vojna komponenta R2P previše naglašena u debatama, te da je zbog tog teško sagledati R2P u cjelosti, kao dio većeg sistema preklapajućih i međusobno podržavajućih pravila i normi. Prihvatanje R2P se desilo mnogo brže nego što se očekivalo, ali je nakon intervencije u Libiji došlo do usporavanja prihvatanja. Ipak, 2015. velika većina država prisutnih na debati u GS UN je podržavala sve osnovne principe R2P (Bellamy & Dunne, 2016, 914), što ukazuje da R2P nije zaboravljen nakon Arapskog proljeća. Da bi u budućnosti R2P postao dio međunarodnog običajnog prava potrebno je da se njegova tri stuba primjenjuju konzistentno i u velikom broju slučajeva, kako bi se stvarno moglo govoriti o običaju. Od posebnog značaja za to je umanjivanje ili uklanjanje razlika u shvatanju R2P u različitim državama, koje djelimično dolaze iz formulacije upotrebene u Završnom dokumentu Svjetskog samita. Potrebno je naglasiti da neuspjesi u Libiji i Siriji nisu potpuno okrenuli države poput Rusije i NR Kine protiv R2P, što je jasno iz njihovih izjava u SB tokom krize u Siriji, ali i iz robusne podrške mirovnim misijama u Africi i nakon 2011. (Bellamy & Dunne, 2016, 916). Takođe, shvatanje je da ako regionalne organizacije podržavaju intervenciju, NR Kina i Rusija će biti mnogo vjerovatnije da je prihvate u SB (Fung, 2015, 35).

Obzirom da su velike sile svijeta (barem u principu) prihvatile R2P, naredni korak je prihvatanje od strane novih ili regionalnih sila (Thakur, 2013, 61–62), koje će u budućnosti vjerovatno snositi većinu tereta intervencije u svojim regionima. Države poput Indije i Brazila su dovoljno ekonomski razvijene da u nekim aspektima budu sile, u čemu su svjesne svojih odgovornosti prema pravnim i moralnim normama, ali i dalje pokušavaju da ostanu vodeće države u svojim regionima, što dovodi do protivrječnosti u njihovim spoljnim politikama (Bellamy & Dunne, 2016, 919–920). Za ove, i slične države vrlo je značajno da R2P sadrži i prevenciju (koju je lakše sprovesti nego reakciju, posebno za manje države) i obnavljanje (koje osigurava da njihovi regioni neće imati decenijske posljedice nasilja), jer u praksi intervencija prema R2P nikada neće biti sprovedena protiv bogate ili moćne države – već upravo u okolini država poput Indije.

Konačno, bitno je definisati da li je dalji razvoj R2P zavisi više od retorike država ili njihovog djelovanja. Naravno, glavna funkcija R2P je da utiče na države da djeluju protiv velikog nasilja nad civilima. Međutim, jasno je da R2P danas nema normativnu snagu potrebnu da direktno utiče na države, te da je 'popularnost' ovog koncepta mnogo niža nego u danima odmah nakon Svjetskog samita 2005. godine. Mora se postaviti pitanje: koja je svrha R2P ako neće dovesti do konkretnog povećanja bezbjednosti civila? Da bi se ova dilema razriješila, potrebno je zaključiti da li je R2P novi koncept, ili samo novi oblik formulisanja postojećih normi.

Odnos principa Ujedinjenih nacija i Responsibility to Protect

Prema prvom poglavlju Povelje UN, principi na kojima je ova organizacija zasnovana su suverena jednakost svih država članica, ispunjavanje svih obligacija prema Povelji u dobroj namjeri, mirno razrješenje sporova, suzdržavanje od korištenja sile ili prijetnje silom protiv integriteta i političke nezavisnosti drugih država, pomoći UN i odbijanja pomoći državama protiv kojih UN djeluju, uticaj na države koje nisu članice radi očuvanja mira u svijetu, i zabrana djelovanja UN u suštinski unutrašnjim poslovima država osim u slučaju djelovanja SB (United Nations Charter, 1945, § 2). Za ovaj rad svaki od navedenih principa je značajan, osim uticaja na države koje nisu članice, jer ih gotovo i nema u današnjem svijetu. Princip suverene jednakosti država je osnovni princip UN, koji sve države bez obzira na njihove karakteristike postavlja u jednaku poziciju u radu UN. Princip ispunjavanja obligacija u dobroj namjeri postoji da bi omogućio rad UN kao opšteg foruma za različita pitanja u međunarodnim odnosima, i pošto obligacije prema Povelji imaju primat nad obligacijama iz drugih sporazuma (United Nations Charter, 1945, § 103).

Princip mirnog razrješenja sporova je, pored suverene jednakosti država, glavni princip koji uređuje odnose država, jer definiše mirno razrješenje sporova kao jedini legitiman metod za rješavanje sukoba u UN. Princip suzdržavanja od korištenja sile ili prijetnje silom je saglasan sa prethodnim principom, jer afirmiše miroljubivo djelovanje država na međunarodnoj sceni. Princip pomoći UN i odbijanja pomoći državama protiv kojih UN djeluju služi da predstavi djelovanje UN kao kolektivnu volju međunarodne zajednice. Zabrana djelovanja UN u suštinski unutrašnjim poslovima država je princip koji služi da spriječi umanjivanje suvereniteta države u skladu sa prvim principom; jedini izuzetak je

djelovanje SB, koji u interesu svjetskog mira može da djeluje i u suštinski unutrašnjim poslovima država članica.

Princip mira se ne pojavljuje u članu 2 Povelje UN, ali je značajan za razumijevanje rada UN. Osiguravanje međunarodnog mira i bezbjednosti je navedeno u Povelji UN kao osnovna svrha čitave organizacije, uz promociju prijateljskih odnosa između država kao mjere koja promoviše univerzalan mir (United Nations Charter, 1945, § 1). Takođe, dva od sedam principa u članu 2 Povelje UN spominju mir direktno (mirno razrješenje sukoba i uticaj na nečlanice radi očuvanja mira), dok svi principi UN u suštini predstavljaju osnovu svjetskog poretka nakon 1945. zasnovanog (deklarativno) na miru. Samim tim, mir se može smatrati osnovnom vrijednošću UN i, donekle, principom rada organizacije iako nije eksplicitno naveden u članu 2 Povelje UN.

Takođe, postoji još jedan princip koji nije eksplicitno naveden u UN, ali može biti formulisan na osnovu principa zabrane djelovanja UN u suštinski unutrašnjim poslovima države i principa suzdržavanja od korištenja sile ili prijetnje silom protiv integriteta i političke nezavisnosti država – princip samoopredjeljenja. Samoopredjeljenje je pravo stanovništva na određenoj teritoriji da slobodno izabere svoj sistem upravljanja državom i privredom (Alexander & Friedlander, 2019, 8). Iako samoopredjeljenje nije navedeno zajedno sa principima UN, drugi članovi Povelje navode samoopredjeljenje kao vrijednost (poput jednakih prava) u osnovi prijateljskih odnosa između država i kao princip na kojem se zasniva svrha postojanja organizacije (United Nations Charter, 1945, § 1 & 55). Tako, samoopredjeljenje je vrijednost UN i princip u njihovom radu, isto kao i mir.

R2P, kada se primjenjuje pravilno, nije u sukobu ni sa jednim od principa navedenih u članu 2 Povelje UN, ni vrijednostima mira i samoopredjeljenja. Suverena jednakost država je izražena u jednakoj obavezi svake države da zaštiti svoje stanovništvo, ali i u (teoretski) jednakoj obavezi čitave međunarodne zajednice da pomogne državama da ispune obavezu zaštite i da, u slučaju očiglednog neuspjeha države da zaštiti stanovništvo, preuzmu obavezu zaštite na sebe. Naravno, u stvarnim slučajevima nasilja nikada neće biti potrebni resursi svake druge države na planeti da se zaštiti stanovništvo, ali je potrebno da države koje djeluju u ime međunarodne zajednice predstavljaju i velike sile i države regiona u kojem se dešava nasilje. Kriterijum prave namjere u vojnoj intervenciji je komplementaran principu ispunjavanja obligacija prema Povelji UN u dobroj namjeri, jer kada je vojna intervencija

odobrena od strane SB UN potrebno je da jedina (ili, više realistično, glavna) namjera država koje intervenišu bude zaštita stanovništva. Princip mirnog razrješenja sporova je vidljiv u naglašavanju prevencije i nenasilnih mjera unutar R2P prije razmatranja vojne intervencije. Takođe, država u kojoj se dešava nasilje i države koje intervenišu nemaju direktan međusobni spor, i R2P nije metoda razrješavanja sporova između država.

R2P, kroz naglašavanje prevencije i diplomatskog kraja nasilja, saglasan je sa principom suzdržavanja od korištenja sile ili prijetnje silom protiv integriteta i političke nezavisnosti drugih država. U svojoj osnovi, sila u R2P nije prijetnja integritetu države u kojoj se dešava nasilje, a zaustavljanje nasilja silom nije prijetnja političkoj nezavisnosti države jednako kao što sprovođenje međunarodnog dokumenta poput Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida nije prijetnja političkoj nezavisnosti države – svakako, kako je već navedeno, država koja ne može da zaštiti svoje stanovništvo na svojoj teritoriji ne može da polaže pravo na vlast nad tim stanovništvom ili teritorijom. Princip pomoći UN i odbijanja pomoći državama protiv kojih UN djeluju je prisutan u primjeni R2P jer, kako je vidljivo iz studije slučaja Sirije, mjere međunarodne zajednice su mnogo manje efektivne ako, na primjer, država može da izbjegne sankcije putem trećih država. Princip uticaja na države koje nisu članice je neprimjenjiv, a princip zabrane djelovanja u suštinski unutrašnjim poslovima države nije prekršen jer pravilno primijenjena intervencija prema R2P ima odobrenje UN.

U aspektu principa mira, na prvi pogled R2P umanjuje mir u svijetu kroz intervencije. Međutim, mir u širem značenju ne označava samo nedostatak rata između država, već nedostatak sistematskog nasilja uopšte, i dugoročnu održivost mirnog društva (Institute for Economics and Peace, 2018). Jasno je da se u slučajevima poput Darfura ne može reći da postoji mir u toj regiji, iako nije došlo do rata. R2P je saglasan sa širom definicijom mira, pošto služi za djelovanje protiv sistematskog nasilja nad civilima bez obzira da li su počinioci državni ili nedržavni subjekti. Takođe, kriterijumi posljednjeg sredstva, proporcionalnosti i razumnih šansi uspjeha u vojnim intervencijama pokazuju da vojna intervencija kao dio R2P mora biti fokusirana na umanjivanje nasilja i brži povratak miru.

U aspektu principa samoopredjeljenja, on nikada ne može uključivati nasilje protiv drugih grupa (socijalnih, etničkih, političkih) koje naseljavaju istu teritoriju, zato što je takvo nasilje protivno samoopredjeljenju tih grupa. Samim tim, kako samoopredjeljenje ne dozvoljava nasilje protiv drugih, ako međunarodna zajednica djeluje da zaustavi nasilje ne

djeluje protiv principa samoopredjeljenja. U slučajevima kada dolazi do nasilja kao dijela borbe za samoopredjeljenje, to nasilje ne bi bilo potrebno da je princip samoopredjeljenja u potpunosti sproveden, te je taj originalni čin zabrane samoopredjeljenja za neku grupu uzrok kasnijeg nasilja.

Prethodne stranice su napisane iz perspektive konstruktivizma, gdje principi UN i R2P imaju inherentnu snagu kao ideje u međunarodnim odnosima. Međutim, i iz perspektive realizma R2P se ne kosi sa UN. Ako prihvatimo da je SB „realističko jezgro unutar idealističke organizacije“ UN (Hehir, 2011, 89), onda svaka intervencija odobrena od strane SB (što intervencije u R2P trebaju biti) je prihvaćena od realističkog poretka moći u međunarodnim odnosima, i ne kosi se sa UN. Slično, ako prihvatimo da je međunarodno pravo samo pravo jačeg nad slabijim, kao što recimo smatra Bul (Bull, 2002, 53), onda dok god se vrijednosti jačeg poklapaju sa vrijednostima R2P ne postoji sukob između postojećih normi i pravilno sprovedenog R2P.

Obzirom da se R2P ne kosi sa ranijim principima i normama, neki autori smatraju da je R2P samo nova formulacija postojećih normi, a ne nova norma u međunarodnim odnosima. Jedan od njih je Hehir, koji smatra da praktična zaštita ljudskih prava nije drugačija danas u odnosu na period devedesetih godina XX vijeka, dok Takur navodi da princip zabrane intervencije nikada nije bio apsolutan, jer su se intervenišuće države prije R2P opravdavale samoodbranom, ideologijom ili (stvarnim ili fiktivnim) pozivom države u kojoj se dešavala intervencija (Thakur, 2006, 253). SB UN je i prije 2005. mogao da djeluje bez obaveze da to učini, a četiri zločina koja se navode u Završnom dokumentu Svjetskog samita bila su zabranjena i ranije putem međunarodnih dokumenata poput Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (Hehir, 2011, 87).

Sa druge strane, autori poput Velš (Welsh, 2019) navode da je R2P, barem za neke države, stvoren sa namjerom da prisili države na više od ponavljanja postojećeg *status quo* i državnih interesa. Nesumnjivo je da je R2P formulisan u izvještaju ICISS daleko iznad postojećih međunarodnih odnosa, ali taj oblik R2P nije usvojen. Tako, za neke autore, R2P je dodatna kodifikacija postojećih normi, koji čine tri grupe uputa prema kojima se subjekti međunarodnih odnosa moraju različito postaviti (Welsh, 2019, 68). Ipak, objedinjavanje i ponavljanje normi je značajan dio njihovog prihvatanja u međunarodnim odnosima, a R2P je

već moralna ili politička norma, kako je navedeno ranije u ovom radu. Ako se osvrnemo na već navedenu dilemu o značaju retorike i akcija za R2P, možemo zaključiti da je kratkoročno značajno da R2P dovede do stvarne zaštite stanovništva, ali da dugoročno prihvatanje retorike R2P može dovesti do zaštite stanovništva u budućim slučajevima velikih zločina.

Prijedlozi za izmjenu Responsibility to Protect

Iz pregleda teorije i razmatranja studija slučaja u ovom radu jasno je da R2P ne ispunjava potpuno ciljeve kojima su težili njegovi stvaraoci. Iz tog razloga, posljednji dio ovog rada će navesti prijedloge za izmjenu R2P u budućnosti. Prijedlozi koji su navedeni u ovom dijelu rada su većinom zasnovani na preporukama ICISS, jer je ta Komisija u svom izvještaju stvorila većinom jasan i čvrst okvir za R2P. Obzirom da ti elementi R2P nisu navedeni u formulaciji iz 2005, jasno je da nisu bili prihvatljivi međunarodnoj zajednici, ali oni i dalje predstavljaju najočitije izmjene za R2P. Prijedlozi za izmjene su navedeni od najjednostavnijeg do najkompleksnijeg, čime se pokazuje koliko je širok spektar mogućih popravki za R2P.

Prvi korak u popravljaju R2P bio bi veći fokus međunarodne zajednice na prevenciju i (posebno) obnavljanje, što su elementi koji su zanemareni u razmatranim studijama slučaja. Već 2011. stalni predstavnik Brazila pri UN, Marija Lujza Ribeiro Vijoći (Maria Luiza Ribeiro Viotti), poslala je javno pismo Generalnom sekretaru UN, u kojem su navedene osnove koncepta Responsibility while Protecting (odgovornost tokom zaštite). Ovo pismo većinom navodi elemente izvještaja ICISS koji 2005. nisu bili uključeni u R2P, poput kriterijuma vojne intervencije. Međutim, navedeno je i da tri stuba R2P moraju pratiti red „političke podređenosti i hronološkog poretka“ (Viotti, 2011, § 6), što znači da mjere reakcije mogu biti preduzete samo nakon iscrpljivanja mjera prevencije, dok je konsenzus ICISS da mjera prevencije ne mora biti preduzeta ako je jasno da će biti neuspješna. Takođe, Vijoći navodi da države koje imaju odobrenje za intervenciju moraju imati mehanizme odgovornosti tokom čitavog trajanja vojne intervencije, posebno za tumačenje mandata koji su dobile (Viotti, 2011, § 11). Sveukupno, ovo pismo predstavlja jedan od pravaca kojim bi prevencija i obnavljanje u R2P bili ojačani – uključivanjem više zaključaka izvještaja ICISS, uz izmjenu drugih elemenata izvještaja koji nisu efektivni u praktičnoj primjeni R2P. Ove izmjene su već privukle veliki broj država (Welsh, 2019, 60), i teško je zamisliti buduću intervenciju pod R2P koja ne sadrži mehanizme odgovornosti, te je ovo i najrealističnija izmjena R2P.

Naredni korak po kompleksnosti je postavljanje obaveznog reagovanja na velike zločine kao suštinskog elementa R2P. Kako je već navedeno, osnovni cilj formulisanja R2P od strane ICISS bio je uklanjanje razlika u pristupu međunarodne zajednice zločinima u različitim dijelovima svijeta. Jedan od ključnih elemenata izjednačavanja pristupa je obaveznost reagovanja u slučaju velikih zločina, bez obzira na rasprostranjenost, lokaciju i interese drugih država. Iz razmatranih studija slučaja je jasno da ovaj element nije postignut u prethodne dvije decenije, te bi obavezno reagovanje moglo biti jedno od poboljšanja R2P. Međutim, postoje i političke i logističke prepreke obaveznosti reagovanja u savremenim međunarodnim odnosima. Sa političke strane, stalne članice SB UN su jasno odbile obaveznost reagovanja 2005, i politička volja za uključivanjem u potencijalno dugačak sukob je u današnjoj međunarodnoj zajednici čak i niža nego što je bila tokom Svjetskog samita. Čak i da postoji politička volja, spremanje i održavanje resursa potrebnih za blagovremenu vojnu intervenciju u svakom slučaju velikih zločina nosi finansijsku i ljudsku cijenu koju nijedna pojedinačna država, možda ni većina država zajedno, ne može da podnese. Ipak, mjere prevencije mogu biti i trebaju biti primijenjene u svakom sukobu.

Prethodni korak vodi u naredni prijedlog, koji je postizanje konzistentnosti u djelovanju međunarodne zajednice u slučaju genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti. Kako je navedeno u prethodnom paragrafu, stalne članice SB odbijaju da budu obavezane na reagovanje, što po svojoj prirodi znači da nije postignuta jednakost djelovanja, jer i da su sve ostale države obavezne da djeluju postojala bi grupa država koja nije obavezana. Međutim, čak i da postoji konsenzus o obavezivanju međunarodne zajednice na djelovanje, u praksi je vrlo vjerovatno da ne bi došlo do efektivnog djelovanja međunarodne zajednice u svakom slučaju genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovječnosti, iz tri razloga. Prvo, obzirom da odobrenje za vojno djelovanje protiv počinitelaca zločina mora doći od SB UN, dovoljno je da jedna od stalnih članica SB iskoristi svoj veto da zaustavi legitimnu intervenciju koju podržava 99 procenata stanovnika planete Zemlje, posebno ako je intervencija planirana protiv te države. Drugo, država optužena da ne ispunjava svoje obaveze prema R2P može odložiti ili izbjeći intervenciju tvrdnjama da se događaji unutar njenih granica ne mogu svrstati u velike zločine protiv kojih je intervencija opravdana, jer u mnogim sukobima na početku ne postoji prepoznanje da dolazi do tih zločina. Konačno, treći razlog je što međunarodno pravo nema

sankciju kojom bi primoralo države da mu se povinuju, te efektivnost međunarodnog prava zavisi od prihvatanja međunarodne zajednice. Lako je zamisliti R2P koji zahtijeva reakciju na sve velike zločine, ali da je taj zahtjev 'mrtvo slovo na papiru' zbog navedenih razloga. Postizanje konzistentnosti u R2P nije realistično u savremenim međunarodnim odnosima, osim, eventualno, u slučaju konzistentne primjene prevencije, koja sadrži najjednostavnije mjere R2P.

Naredno, još kompleksnije poboljšanje je reformisanje SB UN, kao organa koji odobrava intervencije prema R2P, što je često-razmatrana tema u XXI vijeku. Najčešći prijedlog reforme SB je davanje statusa stalne članice (i, samim time, prava veta) novim državama, bilo trajno ili na bazi rotacije unutar regiona. Geopolitičke okolnosti savremenog svijeta su drugačije, u ekonomskom, političkom i vojnom smislu, od okolnosti kada je SB formiran 1945, ne samo u kontekstu R2P (Köchler, 1996). Države G4¹⁰ već decenijama rade zajedno na dobijanju statusa stalne članice SB i podržavaju rad UN putem finansijskih i ljudskih resursa, čak i više nego neke stalne članice SB. Međutim, ove države još nisu prepoznate kao značajni članovi međunarodne zajednice, a Japan i Njemačka su i dalje navedeni u Povelji UN kao „neprijateljske države“ (Tharoor, 2011, 398). Sa druge strane, grupa Ujedinjeni za konsenzus (Uniting for Consensus, 'Kafe klub') okuplja države koje se protive proširivanju prava veta na G4 ili druge države. Neke od država u Ujedinjeni za konsenzus su suprotstavljaju G4 zbog regionalnih rivaliteta (poput Republike Koreje i Italije), dok druge (poput Kanade ili Španije) smatraju da je pravo veta po svojoj prirodi pogrešno u organizaciji poput UN (Tharoor, 2011, 399). Iz dosadašnjeg djelovanja SB UN je jasno da je davanje prava veta novim državama (stalnim ili rotirajućim) pogrešan korak, jer je u sukobima poput rata u Vijetnamu, invazije Avganistana od strane Sovjetskog Saveza i građanskog rata u Angoli prepreka SB bilo korištenje prava veta, a ne njegov nedostatak. SB može samo postati još neefikasnije tijelo u slučaju da veći broj država može koristiti veto da zaštiti svoje interese u suprotnosti sa principom očuvanja mira u svijetu. Postoji mala šansa proširenja prava veta u doglednoj budućnosti, a ako dođe do njega Indija će najvjerojatnije postati stalna članica SB.

Obzirom da proširenje prava veta neće doprinijeti boljem radu SB UN, potrebno je razmotriti da li bi potpuno uklanjanje prava veta stalnih članica SB postiglo taj cilj. Takva reforma bi uklonila značajan dio podjele između stalnih i privremenih članica SB, i osigurala

¹⁰ G4 čine Brazil, Njemačka, Japan i Indija.

da SB donosi odluke koje su u skladu sa stavovima većine država članica. Međutim, ovakva reforma je gotovo nemoguća, zbog načina na koji svaka potencijalna reforma SB mora biti sprovedena. Pošto je broj članica SB i pravo veta propisano Poveljom UN, svaka reforma uključuje izmjenu Povelje, za koju je potrebna saglasnost svih pet stalnih članica SB i dvije trećine država članica UN, putem ratifikacije amandmana na Povelju (Tharoor, 2011, 399). Stalne članice SB bi se morale dobrovoljno odreći prava veta. Obzirom da je SB postepeno prisvajao sve šira ovlaštenja, posebno nakon kraja Hladnog rata, i da organizacija UN nema sistem kočnica i ravnoteža koji bi ograničio SB (Köchler, 1996), nijednoj od stalnih članica se ne može uskratiti pravo veta, a one ne bi prihvatile to uskraćivanje dobrovoljno.

Naredno moguće poboljšanje R2P je davanje mogućnosti odobravanja intervencija tijelima osim SB, što je navedeno i u izvještaju ICISS. Iako su brojne međunarodne organizacije bile predlagane kao alternativa SB za R2P, većina ima probleme zbog ograničenog mandata (poput ICC ili ICJ), nedostatka volje za preuzimanjem vodeće uloge (NATO, AU), ili nedostatka kapaciteta za djelovanje u mjerama reakcije (EU i, opet, AU). Jedina iole realistična alternativa SB su drugi organi UN, primarno GS. Formalno, GS već ima mehanizam djelovanja u slučaju da je SB paralisiran u slučaju velikih kriza zbog upotrebe veta, kroz Rezoluciju 377 (V) „Ujedinjeni za mir“ (Uniting for Peace), koja je usvojena 1950. Međutim, ova Rezolucija samo dozvoljava GS da daje preporuke SB, i osniva dvije komisije za nadgledanje mira i kolektivnih mjera (United Nations General Assembly, 1950). Iako je u slučaju rata u Koreji GS mogla da efektivno djeluje protiv agresora, Rezolucija 377 (V) u svim drugim slučajevima nije dovela do prekida sukoba putem hitnih posebnih sjednica (Emergency special sessions). Štaviše, Deseta hitna posebna sjednica (na temu ilegalnog djelovanja Izraela u okupiranim palestinskim teritorijama) traje od 1997. do danas, bez naznaka da će doprinijeti razrješenju sukoba i zaustavljanju smrti civila (United Nations, 2023b). Bilo kakvo konkretnije ojačavanje uloge drugih tijela u R2P zahtijeva izmjenu Povelje UN, te je jednako nerealistično kao i prethodno predloženo poboljšanje.

Konačno, suočeni sa R2P koji nije postigao očekivane rezultate, i bez stvarnog načina da se ovaj princip formalno ili institucionalno poboljša, mora se postaviti pitanje napuštanja R2P u savremenim međunarodnim odnosima. Za autore koji smatraju da R2P ne uvodi nova pravila u međunarodne odnose, napuštanje R2P ne bi dovelo do bilo kakve praktične promjene u savremenim međunarodnim odnosima, jer se stubovi R2P nalaze i u drugim međunarodnim

dokumentima. Za neke autore i države, koji smatraju da je R2P prijetnja principima poput suvereniteta, napuštanje R2P bi ojačalo međunarodni pravni poredak.

Ipak, postojanje R2P predstavlja jasan i jedinstven zahtjev za zaštitom civilnog stanovništva na koji se države mogu pozvati u kriznim periodima, čak i ako su isti principi navedeni u drugim dokumentima. Veći broj rezolucija o velikim zločinima bude usvojen u različitim organima UN kada se koriste izrazi i fraze asocirane sa R2P, nego kada tih izraza nema. U SB UN, odnos usvojenih rezolucija koje navode R2P prema usvojenim rezolucijama koje ga ne navode je 63% prema 33%, ili gotovo dva prema jedan (Bellamy, 2015, 68). Naravno, upotreba retorike R2P ne označava uvijek stvarnu zaštitu stanovništva od zločina. Sa druge strane, obzirom na diskreditovanje R2P zbog (stvarnih ili percipiranih) problema intervencije u Libiji i manjih intervencija u Siriji, možda je za zaštitu stanovništva od velikih zločina bolje da R2P bude napušten. To napuštanje je pozitivno samo ako će umjesto R2P biti usvojen konkretniji i razvijeniji princip koji stvarno može da zaštiti civilno stanovništvo, sa većim stepenom primjene u odnosu na savremeni R2P. Ako do tog hipotetičkog boljeg principa međunarodna zajednica ne može doći, onda očuvanje R2P predstavlja najbolju moguću budućnost zaštite stanovništva od njihovih vlada u savremenim međunarodnim odnosima.

Zaključak

Problem koji je istraživao u ovom radu je efektivnost R2P od njegovog usvajanja 2005. R2P je koncept koji je bio kritikovan od strane različitih ličnosti i država zbog nedovoljne ili prevelike primjene u oružanim sukobima koji rezultuju u nekom od četiri velika zločina: genocidu, ratnim zločinima, etničkom čišćenju i zločinima protiv čovječnosti. Čak i kada su intervencije međunarodne zajednice zaustavile nasilje nad stanovništvom, neki kritičari su smatrali da R2P nije značajno povećao efektivnost i efikasnost djelovanja UN, te da samim time predstavlja neuspješan koncept. U periodu od 2012. do danas, značajne države su pokušale da ospore dijelove ili cjelinu R2P zbog veoma vidljivih neuspjeha u praktičnoj primjeni tog koncepta nakon usvajanja 2005. Tako, svrha ovog rada je da razmotri djelovanje međunarodne zajednice prema R2P u studijama slučaja oružanih sukoba putem kvalitativne i kvantitativne analize. Neuspjesi R2P su sagledani kroz različite argumente za očuvanje ili

ukidanje ovog koncepta, kako bi bilo ustanovljeno da li R2P doprinosi ljudskoj bezbjednosti u XXI vijeku.

Prva studija slučaja razmatrana u ovom radu je kriza u Darfuru 2003, koja je dobila pažnju međunarodne zajednice istovremeno sa Svjetskim samitom. Sukob je okarakterisan kao prvi test R2P, i prva reakcija međunarodne zajednice je bila formiranje AMIS 2004. AMIS je bio nedovoljno efektivan u zaustavljanju nasilja u Darfuru, jer je bio suočen sa nedostatkom jasnog mandata, pada povjerenja u pripadnike misije i nedostatka ljudskih i finansijskih resursa neophodnih za zaštitu stanovništva. Neuspjeh AMIS je doveo do pet rezolucija SB (1556, 1564, 1593, 1706 i 1769), u kojima je kriza u Darfuru referisana Kasezi komisiji, stvorena UNMIS kao zamjena za AMIS, i uspostavljena UNAMID kao zajednička misija UN i AU. Sve tri međunarodne misije su patile od nedostatka opreme poput helikoptera, kao i velike kontrole vlasti Sudana nad lokacijama baza, ulaskom pripadnika misija u Sudan i rasporedom patrola. Takođe, ICC nije mogao da otpočne postupke protiv optuženih za nasilje nad civilima zbog opstrukcija Sudana i drugih država, što je dovelo do zabrane rada nekih nevladinih organizacija u Sudanu i razdora između ICC, UN i AU. Kriza u Darfuru se od 2011. smatra završenom, zbog opadanja političke volje međunarodne zajednice i umanjena u broju žrtava u odnosu na period od 2003. do 2005, čemu je slijedila relativna stabilizacija života stanovništva. Ipak, broj slučajeva nasilja nad civilima je porastao od 2011, iako je broj žrtava manji nego na početku krize. Prevencija u ovom sukobu je bila nedovoljna, dok je reakcija predstavljala širok spektar mjera, iako u praksi nije sprovedena optimalno.

Korijen krize u Južnom Sudanu je dugogodišnji građanski rat u Sudanu, koji nije bio zaustavljen zbog hladnoratovskih interesa velikih sila do početka XXI vijeka. Paralelno sa početkom krize u Darfuru, 2005. je usvojen CPA, kojim je građanski rat formalno zaustavljen. Period od 2005. do 2011. je trebao da predstavlja promovisanje državnog jedinstva sa autonomijom za Južni Sudan. Međutim, separatisti predvođeni Salvom Kir Majarditom su osvojili ubjedljivu većinu na izborima u Južnom Sudanu 2010, zbog odlaganja i nepravilne implementacije CPA. Na referendumu 2011. stanovništvo Južnog Sudana je izabralo nezavisnost, što je otežalo status još neriješenih problema poput raspodjele naftnih profita i pograničnih regiona poput Abjeja. Obzirom na porast nasilja i nemogućnost održavanja referenduma u Abjeju i sličnim oblastima, SB je usvojio tri rezolucije (1996, 2057 i 2132), kojima je stvoren i produžen mandat UNMISS. Ova misija nije uspjela da zaštiti stanovništvo

Južnog Sudana, posebno nakon izbijanja građanskog rata 2013. Kriza u Darfuru je značajno zasjenila probleme u Južnom Sudanu, te su mjere prevencije i reakcije u toj državi bile mnogo manje korištene nego u drugim odabranim studijama slučaja. Broj slučajeva nasilja u Južnom Sudanu prati tok građanskog rata, a najveći broj civilnih smrti se desio 2012, sa opadanjem nakon povećanja broja pripadnika i trajanja UNMISS.

U slučaju Kenije, dugogodišnji politički sukob zbog posljedica izbora 2002. je doveo do povećanih tenzija prije izbora 2007. Iako je proces glasanja prošao mirno, nasilje u Keniji je postalo rasprostranjeno nakon nepravilnosti u brojanju glasova i suprotstavljenih narativa ODM i PNU, a povećano je nakon inauguracije Kibakija samo sat vremena nakon objavljivanja zvaničnih rezultata izbora. Napori Kibakija da spriječi širenje informacija ODM su doveli demonstrante u direktan sukob sa policijom, a nasilje je preraslo u etnički sukob zbog podjele kenijskih etničkih grupa između ODM i PNU. Čitave zajednice i kriminalne grupe su mobilisane za nasilje od strane ODM i PNU, što je dovelo do dva mjeseca političkog, etničkog i policijskog nasilja i odmazdi u kojima su, između ostalih, ubijena i dva novoizabrana poslanika ODM u parlamentu Kenije. Međunarodna zajednica se uključila u nasilje u Keniji putem Panela eminentnih Afrikanaca, koji je pregovarao sa predstavnicima ODM i PNU i stvorio KNDR kao metodu razrješavanja sukoba. Putem KNDR, nasilje i humanitarna kriza su zaustavljeni, a politička kriza je prevaziđena stvaranjem koalicione vlade i pozicije premijera Kenije, ali dugotrajni problemi nisu adekvatno riješeni. Koaliciona vlada je odlagala početak reformi i odbijala da otpočne proces zakonskog kažnjavanja počinilaca nasilja 2008, te je ICC otvorio istrage o šest osoba odgovornih za nasilje, uključujući i budućeg predsjednika Kenjatu. Na izborima 2013. je došlo do povećanja broja slučajeva nasilja i nepravilnosti u odnosu na izbore 2007, ali nije došlo do osporavanja izbornog rezultata nasilnim putem. Konačno, Kenjata je upotrebio svoju novu poziciju za opstrukciju rada ICC, uključujući ubijanje i zastrašivanje svjedoka, te nijedan od šest optuženih nije osuđen. Nedostatak prevencije u Keniji je zabrinjavajući, obzirom da se u Keniji nalazi jedno od sjedišta UN. Ipak, reakcija je bila brza i (većinski) efektivna u zaustavljanju nasilja.

Libija je 2011. zahvaćena Arapskim proljećem, te su se polovinom februara te godine protesti povećali i po geografskoj rasprostranjenost i po broju učesnika. NTC je osnovan kao agregacija volje svih grupa koje su protestovale, koje su počele da uključuju i pripadnike oružanih snaga Libije. Gadafi je od samog početka koristio nasilnu retoriku i smrtonosnu silu

protiv demonстранata, iako postoje neslaganja autora o agresivnosti demonстранata na početku protesta, te su oružane snage Libije počele da zauzimaju gradove pod kontrolom demonстранata i njima lojalnih prebjeglih vojnika. Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska, uz Katar, Egipat, NTC i predstavnike Libije u UN bili su najveći zagovornici vojne intervencije u Libiji, što je prijedlog koji je imao gotovo univerzalnu podršku međunarodne zajednice nakon što je Gadafijev sin najavio masakr u Bengaziju. SB je usvojio dvije rezolucije o Libiji (1970 i 1973), koje su eksplicitno navodile R2P, ustanovile brojne mjere prevencije i reakcije, i uspostavljanje zone zabrane letenja i odobravanja država za sve mjere potrebne da se zaustavi nasilje. NATO intervencija je vrlo brzo ostvarila vazдушnu nadmoć nad Libijom, što je pomoglo NTC da zauzme čitavu Libiju za pola godine. Neke od država međunarodne zajednice (poput Katara i Ujedinjenog Kraljevstva) su ubrzale ovaj proces kršenjem embarga na uvoz oružja, i drugim djelovanjem koje su neke države smatrale kršenjem mandata intervencije. Atrofirana državna struktura koju je Gadafi ostavio nije mogla da podnese kontrolu NTC nakon rata, čemu je doprinijela umanjena politička volja međunarodne zajednice za dugoročnim obnavljanjem. Libija je već 2014. pala u novi građanski rat, koji se djelimično nastavio do danas. Mjere prevencije i reakcije su bile brojne i efektivne, ali su upale u zamku 'crno-bijele moralnosti' koja je vidljiva i u drugim razmatranim slučajevima. Broj civilnih žrtava u građanskom ratu 2014. je takođe viši nego 2011.

Sirija je takođe bila zahvaćena Arapskim proljećem 2011, u kojem su demonstranti zahtijevali reforme i demokratizaciju države. Iako je Asad najavio sprovođenje reformi, policija i vojska Sirije su počeli da nasilno guše proteste, što ih je proširilo na velike gradove i dovelo do početka građanskog rata. Zbog posljedica intervencije u Libiji, ali i drugačijih okolnosti u Siriji i većih interesa velikih sila, SB nije usvojio rezoluciju o Siriji sve do aprila 2012. (Rezolucija 2042), praćenu sa još četiri rezolucije (2043, 2118, 2139 i 2235). Bez ujedinjenog djelovanja međunarodne zajednice, pojedinačne države su podržavale vladu Sirije ili FSA u ograničenom kapacitetu, što je produžilo rat i uzrokovalo veće žrtve. Prelazak ISIS u Siriju je doveo do trostranog sukoba u Siriji, u koji su se vojno uključile strane države pod mandatom napada na ISIS. Civilne žrtve su značajno porasle zbog (slučajnih ili namjernih) napada vazдушnih snaga na civile tokom kampanje protiv ISIS, ali i upotrebe hemijskog oružja protiv civila u gradovima poput Gute i Alepa. Stagnacija građanskog rata nakon zauzimanja svih teritorija pod kontrolom ISIS je prekinuta 2018. iznenadnim povlačenjem snaga SAD, što

je dovelo do saveza SDF i vlade Sirije protiv Turske. Sirijski građanski rat je posebno smrtonosan od razmatranih slučajeva, jer je do 2023. uzrokovao pola miliona smrti, dok je dvanaest miliona ljudi raseljeno unutar i van Sirije. Kao i u drugim razmatranim slučajevima, mjere prevencije nisu efektivno sprovedene od strane međunarodne zajednice. Reakcija je bila djelimična i ograničena zbog nedostatka odobrenja SB za vojno djelovanje unutar Sirije.

Putem kvalitativne analize odabranih studija slučaja može se zaključiti da je djelovanje međunarodne zajednice bilo većinom zakašnjelo, ograničeno i nedovoljno finansirano da stvarno spriječi početak nasilja ili zaustavi već počelo nasilje. Nedostatak stalnih resursa i centralnog nadzora potencijalnih zločina u svijetu dovodi do koherentnog djelovanja međunarodne zajednice tek kada nasilje rezultuje u visokom broju žrtava. To uzrokuje da države koje nisu uključene u sukob mogu samo da unilateralno pokušavaju prevenciju, ili da zajedničko djelovanje međunarodne zajednice bude fokusirano na reakciju unutar R2P. Velika većina preduzetih mjera su primijenjene djelimično ili neefikasno, zbog nesuglasica unutar međunarodne zajednice ili nedostatka posvećenih finansijskih ili ljudskih resursa. R2P je primjenjivan nekonzistentno u različitim slučajevima nasilja, i čak nije primjenjivan u nekim slučajevima velikih zločina. Ako se primjenjuju kriterijumi vojne intervencije iz izvještaja ICISS na Libiju i Siriju, vidljivo je da su u velikoj mjeri ispunjeni. Kvalitativno, odabrane studije slučaja mogu biti stavljene u sljedeći poredak, od najmanje efektivne do najviše efektivne: intervencija u Južnom Sudanu, intervencija u Darfuru, intervencija u Siriji, intervencija u Libiji, te intervencija u Keniji.

Putem kvantitativne analize odabranih studija slučaja može se zaključiti da primjena R2P u proteklih dvije decenije ne dostiže ideal Svjetskog samita. Važno je naglasiti da se kvantitativna analiza fokusira na cjelovitost primjene različitih mjera, koje nose jednaku vrijednost za svrhe ove analize, a ne na konačan rezultat tih mjera koji je razmatran u kvalitativnoj analizi. Unutar prevencije, međunarodna zajednica je u razmatranim studijama slučaja primijenila 46.4% od mogućih mjera, koje i jesu najlakše za primijeniti, te se kvantitativna i kvalitativna analiza ove oblasti podudaraju. Unutar reakcije, međunarodna zajednica je primijenila 36% ili 40.9% (zavisno od kriterijuma za Keniju) što je takođe odraz niske posvećenosti međunarodne zajednice, te se i u ovoj oblasti kvantitativna i kvalitativna analiza podudaraju. Konačno, mjere obnavljanja nisu razmatrane u idealtipskom modelu za ovaj rad, jer nisu bile uključene u Završnom dokumentu Svjetskog samita, što je značajno

povećalo kvantitativnu evaluaciju ovih slučajeva. Kvantitativno, odabrane studije slučaja mogu biti stavljene u sljedeći poredak, od najmanje efektivne do najviše efektivne: intervencija u Južnom Sudanu (21.4%), intervencija u Darfuru (47.6%), intervencija u Siriji (54.8%), intervencija u Keniji (93.3%), te intervencija u Libiji (97.6%). Ipak, Kenija se smatra boljim primjerom R2P nego Libija, zbog izbjegavanja vojne intervencije. Ovaj poredak se ne podudara sa kvalitativnom analizom, zbog vrijednosti stavljene na vojne mjere unutar reakcije tokom kvantitativne analize.

Sa pregledom R2P unutar odabranih studija slučaja, potrebno je navesti efekat tih slučajeva na samu doktrinu, kao i na međunarodne odnose uopšte. Koncept R2P je, makar kratkoročno, destabilizovan njegovom primjenom u razmatranim slučajevima, posebno u Libiji i Siriji. Kao prvi test R2P, Darfur je pokazao nesprijetnost međunarodne zajednice na intervenciju. U razmatranju da li je intervencija u Libiji dovela do većeg broja civilnih žrtava nego da nije došlo do intervencije, postoje različite analize, koje pokrivaju spektar od autora koji smatraju da bi vrlo mali procenat stanovništva Bengazija izgubio život (poput Kupermana) do autora koji smatraju da bi Libija doživjela sličan broj žrtava kao Sirija da nije došlo do intervencije (poput Petisona). Takođe, sve države osim Kenije u kojima su se desile razmatrane studije slučaja se smatraju neuspjelim državama prema BTI, ali taj indeks takođe sadrži države u kojima nije bilo intervencija prema R2P, te se ne može zaključiti da R2P dovodi do propasti države sam po sebi. Iako su neke od grešaka intervencija prije 2005. ponovljene u razmatranim studijama slučaja, ne može se reći da su intervencije prema R2P ni jednake ni gore od ranijih intervencija.

Iz analize R2P je jasno da ovaj koncept nije pravna norma, ali da jeste moralna ili politička norma u savremenim međunarodnim odnosima. Kako je namjera barem nekih država 2009. bila da R2P bude održiva i konzistentna pravna norma, ovaj koncept se može posmatrati kroz proces stvaranja normi unutar konstruktivizma. R2P je već prošao kroz proces nastanka i institucionalizacije norme u periodu od 2001. do 2005, i vidljiv je retorički pristanak velike većine država na ovu normu. Međutim, ne postoji promjena u ponašanju i identitetu država koja bi dovela do internalizacije R2P, koji je kao relativno mlada norma ranjiv na kritike i zloupotrebe.

Jedna od tih kritika je da R2P nije saglasan sa relevantnim principima navedenim u članu 2 Povelje UN (suverena jednakost svih država članica, ispunjavanje svih obligacija

prema Povelji u dobroj namjeri, mirno razrješenje sporova, suzdržavanje od korištenja sile ili prijetnje silom protiv integriteta i političke nezavisnosti drugih država, pomoći UN i odbijanja pomoći državama protiv kojih UN djeluju, i zabrana djelovanja UN u suštinski unutrašnjim poslovima država osim u slučaju djelovanja SB), ili sa principima koji nisu eksplicitno navedeni u članu 2 Povelje (mir i samoopredjeljenje). U pravilnoj primjeni R2P prema Završnom dokumentu Svjetskog samita R2P nije u suprotnosti ni sa jednim od principa (navedenih ili izvedenih). Takođe, kriterijumi za vojne intervencije navedeni u izvještaju ICISS su saglasni sa tim principima. Konzistentnost R2P sa principima UN postoji i u konstruktivističkom i u realističkom shvatanju međunarodnih odnosa, što je vidljivo u širokom (retoričkom) prihvatanju R2P od 2005. do danas.

Obzirom da R2P ne ispunjava idealne ciljeve svojih stvaralaca, potrebno je razmotriti i načine na koje bi se ovaj koncept mogao izmijeniti, bilo u svrhu bolje zaštite stanovništva ili u svrhu jasne konzistentnosti sa međunarodnim pravom. Najjednostavnija izmjena je stavljanje većeg fokusa na prevenciju i obnavljanje, što je osnova koncepta Responsibility while Protecting, koji predstavlja najvjerojatniju izmjenu R2P u savremenim međunarodnim odnosima zbog uključivanja zahtjeva za mehanizmom odgovornosti država koje sprovode intervenciju. R2P takođe može učiniti reagovanje na zločine obaveznim, što dovodi do konzistentnosti koju su zamišljali članovi Međunarodne komisije za intervencije i državni suverenitet. Međutim, obaveznost je eksplicitno odbačena 2005, i postoje politički i logistički problemi koji čine konzistentno primjenjivanje R2P (kao i gotovo svakog drugog političkog koncepta) gotovo nemogućim. Takođe, teoretski je moguće izmijeniti strukturu SB UN kako bi R2P bio češće primjenjivan, ili dati moć odobravanja vojnih intervencija nekom drugom tijelu, ali obe ove opcije nisu realistične u savremenim međunarodnim odnosima. Konačno, R2P može biti napušten u međunarodnim odnosima, ako nema nikakav koristan efekat po države i njihovo stanovništvo i ne može biti poboljššan. Međutim, veći broj rezolucija SB bude usvojen ako se koristi R2P, makar i samo retorički, nego ako R2P nije naveden u nacrtu rezolucije. Ako nijedan od navedenih načina izmjene R2P ne bude prihvaćen, budućnost ovog koncepta leži gotovo isključivo u konstruktivističkom razvoju normi. Brzo prihvatanje R2P je usporeno nakon intervencije u Libiji i nedostatka intervencije u Siriji, ali velike sile su (barem u principu) prihvatile R2P. Naredni korak je prihvatanje ovog koncepta od strane novih ili

regionalnih sila, u čijoj okolini će se intervencije prema R2P i dešavati, što može dovesti do zaštite stanovništva u budućim slučajevima velikih zločina kada norma bude internalizovana. Ovaj rad je ustanovio efekte R2P u periodu od 2005. i opravdanost i korisnost tog koncepta, čime doprinosi boljem razumijevanju efektivnosti rada UN u XXI vijeku i utvrđivanju najboljih metoda za zaustavljanje oružanih sukoba. Budući rad u ovom polju može biti fokusiran na kontrafaktualnu analizu (counterfactual analysis) sukoba prije usvajanja R2P na Svjetskom samitu, u kojoj bi se razmatrao potencijalni uticaj R2P na velike zločine koji su prouzrokovali stvaranje samog tog koncepta. Obzirom da je R2P formulisan na osnovu ovih sukoba, očekivano je da bude najefektivniji u kontrafaktualnom pregledu tih sukoba, te se kroz takvu analizu može razmotriti efektivnost R2P u hipotetički najoptimalnijim uslovima. Takođe, analiza dugoročnih mjera preduzetih u okviru drugog stuba R2P može doprinijeti razumijevanju koraka koji mogu zaustaviti buduće sukobe i staviti fokus na civilne mjere. Konačno, pregled državnih mjera unutar prvog stuba R2P može rezultovati u mnogo efektivnijoj prevenciji i umanjenju cijene zaustavljanja budućih velikih zločina.

Sagledavanjem svih ovih zaključaka vidljivo je da je radna hipoteza potvrđena na osnovu analize u ovom radu – djelovanje UN unutar okvira Responsibility to Protect je efektivnije u ispunjavanju principa mira i samoopredjeljenja naroda (kao i drugih principa) nego što je rad ove organizacije bio prije 2005. Ipak, djelovanje nije značajno efektivnije u ispunjavanju ovih principa, što dovodi do preispitivanja R2P. Studija slučaja Sirije ne može da podrži ili opovrgne ovu hipotezu, jer je djelovanje UN u tom slučaju bilo izrazito ograničeno. Djelovanje UN unutar R2P uzrokuje relativizaciju principa suverene jednakosti država u većoj mjeri nego prije 2005, čime je prva pomoćna hipoteza djelimično potvrđena. Sa druge strane, ova relativizacija je dio većeg trenda umanjenja i evolucije suvereniteta u XXI vijeku, te se ne može direktno povezati sa korištenjem R2P kao opravdanja za intervencije svjetskih sila, koje su se dešavale i prije 2005. Druga pomoćna hipoteza je uslovno potvrđena, jer su principi mira i suverene jednakosti država suprotstavljeni ako se mir ne posmatra samo kao nedostatak rata između država. Principi samoopredjeljenja i suvereniteta su suprotstavljeni u unutrašnjoj politici država, dok mir i samoopredjeljenje dolaze u sukob u slučaju da država pokušava da spriječi samoopredjeljenje dijela svog stanovništva.

Uloga R2P u savremenim međunarodnim odnosima je i dalje nedovoljno definisana, i može se smatrati da je ovaj koncept relativno mlad. Jasno je da R2P ne ispunjava idealne

ciljeve svojih stvaralaca, te da sam po sebi nema značajan praktičan efekat na zaustavljanje zločina protiv stanovništva. Ovi nedostaci R2P su vidljivi i danas, kada oružane snage Izraela sprovode velike zločine nad stanovništvom Gaze (i, u manjoj mjeri, drugih okupiranih palestinskih teritorija), sa prećutnom podrškom država globalnog sjevera i bez odlučnog djelovanja međunarodne zajednice da zaštiti civile. Ipak, aktiviranje država zbog pritiska domaće javnosti tokom krize u Darfuru pokazuje da norme ne moraju imati pravnu snagu da bi uzrokovale djelovanje država. Iz savremene perspektive R2P, čak i u svom ograničenom obliku iz 2005, predstavlja najbolji način da se osigura zaštita civilnog stanovništva u međunarodnim odnosima, bez povratka arbitrarnosti ranijih intervencija. R2P sasvim sigurno ne može biti zanemaren ili formalno napušten koncept sve dok ne postoji ekvivalentan ili bolji koncept zaustavljanja nasilja nad stanovništvom. Čak i kao 'papirni štit' protiv nasilja države nad svojim stanovništvom, R2P je bolji nego odsustvo bilo kakve zaštite za civilno stanovništvo svijeta.

Literatura:

ACLED. (2023). About ACLED. *ACLED*. <https://acleddata.com/about-aced/>

ACLED. (2024). ACLED dataset. *ACLED*.

- <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/BD56FCDEBED970F1CE6B47D28743F7BA> (Darfur).
- <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/F2ACBE841E5C68EB62A29736F3A4F25B> (Južni Sudan).
- <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/97FEAA22E41569112B556259453083AF> (Kenija).
- <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/59F3D201E2B973A7F36FF953C71CB1D6> (Libija).
- <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/6436D7F655E0EE195C18C0F9F7FFECF1> (Sirija).

Al Jazeera. (2024). *Celebration in Damascus as world leaders discuss challenges facing Syria*. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/13/celebration-in-damascus-as-world-leaders-discuss-challenges-facing-syria>

Alexander, Y., & Friedlander, R. A. (Eds.). (2019). *Self-determination: National, Regional, and Global Dimensions*. Routledge.

Ali, M. A., & Omar, A. (2016). Discourse and Manipulation in the Representation of the Russian Military Intervention in the Syrian Civil War. *International Journal of Linguistics*, 8(3), 129–140. <https://doi.org/10.5296/ijl.v8i3.9498>

Alterman, J. B., & Todman, W. (2018, December 19). The Implications of the U.S. Withdrawal from Syria. *Center for Strategic & International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/implications-us-withdrawal-syria>

Arnold, M., & LeRiche, M. (2013). *South Sudan: From revolution to independence*. Oxford University Press.

Asseburg, M., Lacher, W., & Transfeld, M. (2018). *Mission Impossible? UN Mediation in Libya, Syria and Yemen*. 64.

- Barber, R. (2009). Reflections on the Peacekeeping Failure in Darfur: Is There Any Substance to the “Responsibility to Protect”? *Journal of International Peacekeeping*, 13(3), 294–326. <https://doi.org/10.1163/187541009x12463418050696>
- Bellamy, A. (2006). Whither the Responsibility to Protect? Humanitarian Intervention and the 2005 World Summit. *Ethics and International Affairs*, 20(2), 151–155.
- Bellamy, A. (2015). *Responsibility to Protect: A Defense*. Oxford University Press.
- Bellamy, A., & Dunne, T. (Eds.). (2016). *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect*. Oxford University Press.
- Benjamin, D. (2010). Sudan and the resort to regional arrangements: Putting effect to the responsibility to protect? *The International Journal of Human Rights*, 14(2), 233–245. <https://doi.org/10.1080/13642980802589622>
- Bertelsmann Stiftung. (2022). *Bertelsmann Transformation Index scores, 2006-2022*. [dataset]. https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/data/BTI_2006-2022_Scores.xlsx
- Bertelsmann Stiftung. (2023). Who We Are. *Bertelsmann Transformation Index*. <https://bti-project.org/en/about>
- Bull, H. (2002). *The Anarchical Society—A Study of Order in World Politics* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.
- Burns, S. (2019). *Revolts and the Military in the Arab Spring—Popular Uprisings and the Politics of Repression*. Bloomsbury Publishing.
- Burton, M. (1996). Legalising the Sublegal. *The Georgetown Law Journal*, 85.
- Carter, B., Tyson, K., Karr, L., & Mills, P. (2023, May 17). SALAFI-JIHADI MOVEMENT WEEKLY UPDATE, MAY 17, 2023. *Institute for the Study of War*. <https://www.understandingwar.org/backgrounders/salafi-jihadi-movement-weekly-update-may-17-2023>
- Chivvis, C. S. (2014). *Toppling Qaddafi: Libya and the Limits of Liberal Intervention*. Cambridge University Press.

- Civil Rights Defenders, Open Society Justice Initiative, Syrian Archive, & Syrian Center for Media and Freedom of Expression. (2021). *Eastern and Western Ghouta Sarin Attack*. Civil Rights Defenders. <https://crd.org/wp-content/uploads/2021/04/EASTERN-GHOUTA-SUMMARY-EN-final.pdf>
- Cornell Law School. (2022). Doctrine. *Legal Information Institute*. <https://www.law.cornell.edu/wex/doctrine>
- De Administrando Imperio. (2007). *Kenya Provinces 2007 elections*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kenya_Provinces_2007_elections.PNG
- Deng, F. M., Kimaro, S., Lyons, T., Rothchild, D., & Zartman, I. W. (1996). *Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa*. Brookings Institution Press.
- Dugan, M. A. (1989). Peace Studies at the Graduate Level. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 504(1), 72-79. <https://doi.org/10.1177/0002716289504001007>
- Dunford, R., & Neu, M. (2019). *Just War and the Responsibility to Protect: A Critique*. Zed Books.
- Ecrusized. (2023). *Syrian Civil War map (November 24, 2023)*. [https://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War_map_\(November_24,_2023\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War_map_(November_24,_2023).svg)
- Edelson, C., & Starr-Deelen, D. G. (2015). The Law: Libya, Syria, ISIS, and the Case against the Energetic Executive. *Presidential Studies Quarterly*, 45(3), 581–601. <https://doi.org/10.1111/psq.12210>
- Eurostat. (2017). *Asylum Quarterly Report*. European Commission. <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/13562.pdf>
- Evans, G., & Sahnoun, M. (2001). *The Responsibility to Protect—Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. International Commission on Intervention and State Sovereignty. http://www.globalr2p.org/media/files/iciss_report.pdf
- Fehl, C. (2015). Probing the Responsibility to Protect’s Civilian Dimension: What Can Non-Military Sanctions Achieve? In *The Responsibility to Protect and the Third Pillar—Legitimacy and Operationalization* (pp. 39–57). Palgrave Macmillan.

- Fuller, L. L. (1958). Positivism and Fidelity to Law—A Reply to Professor Hart. *Harvard Law Review*, 71.
- Fung, C. J. (2015). Global South solidarity? China, regional organisations and intervention in the Libyan and Syrian civil wars. *Third World Quarterly*, 37(1), 33–50. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1078230>
- Guterres, A. (2024). *Statement of the Secretary-General - on Syria*. United Nations. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2024-12-08/statement-of-the-secretary-general-%E2%80%93-syria>
- Gözen Ercan, P. (2016). *Debating the Future of the 'Responsibility to Protect'—The Evolution of a Moral Norm*. Palgrave Macmillan.
- Hehir, A. (2011). The Responsibility to Protect and International Law. In P. Cunliffe (Ed.), *Critical Perspectives on the Responsibility to Protect—Interrogating theory and practice* (p. 149). Routledge.
- Henkin, L. (1993). *International Law: Cases and Materials*. West Publishing Co.
- Higgins, B. H. (1953). *The economic and social development of Libya*. United Nations.
- Hinnesbusch, R. (2001). *Syria: Revolution from Above*. Routledge.
- Hoeling, S. (2015). *Can R2P practice what it promises? A Case Study on the Syrian Civil War*. Anchor Academic Publishing.
- Hokayem, E. (2013). *Syria's Uprising and the Fracturing of the Levant*. Routledge.
- House of Commons. (2016). *Libya: Examination of intervention and collapse and the UK's future policy options (HC119)*. House of Commons Foreign Affairs Committee. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmfaff/119/119.pdf>
- Human Rights Watch. (2012, May 14). NATO: Investigate Civilian Deaths in Libya—At Least 72 Dead in Air Attacks on Unclear Targets. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2012/05/14/nato-investigate-civilian-deaths-libya>
- ICC. (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*. International Criminal Court. <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

- Institute for Economics and Peace. (2018). *What is Positive Peace*.
<https://positivepeace.org/what-is-positive-peace>
- Kerton-Johnson, N. (2011). *Justifying America's Wars—The conduct and practice of US military intervention*. Routledge.
- KNCHR. (2008). *On the Brink of the Precipice*. Kenya National Commission on Human Rights.
[http://www.knchr.org/Portals/0/Reports/KNCHR_REPORT_ON_THE_BRINK_OF_THE_P
RECIPE.pdf](http://www.knchr.org/Portals/0/Reports/KNCHR_REPORT_ON_THE_BRINK_OF_THE_P
RECIPE.pdf)
- Köchler, H. (1996). *The United Nations and International Democracy: The Quest for UN Reform*. The Political Theory of Transnational Democracy, Cambridge.
<http://hanskoechler.com/UNID.HTM>
- Kolb, A. S. (2018). *The UN Security Council Members' Responsibility to Protect—A Legal Analysis*. Springer.
- KPTJ. (2008). *Kenyan Elections Observers' Log*. Kenyans for Peace with Truth and Justice.
<https://www.africog.org/reports/KPTJ-%20Countdown%20to%20Deception.pdf>
- Kuperman, A. J. (2013). A Model Humanitarian Intervention? Reassessing NATO's Libya Campaign. *International Security*, 38(1), 105–136. https://doi.org/10.1162/isec_a_00126
- Lacher, W. (2020). *Libya's Fragmentation: Structure and Process in Violent Conflict*. Bloomsbury Publishing.
- Lanz, D. (2019). *The Responsibility to Protect in Darfur: From Forgotten Conflict to Global Cause and Back*. Routledge.
- Malwal, B. (2015). *Sudan and South Sudan: From One to Two*. Palgrave Macmillan.
- Marcuzzi, S. (2021). *The EU, NATO and the Libya Conflict: Anatomy of a Failure?* Routledge.
- Matthews, R. O. (2005). Sudan's Humanitarian Disaster: Will Canada Live up to Its Responsibility to Protect? *International Journal*, 60(4), 1049–1064.
<https://doi.org/10.2307/40204098>

- Mills, K. (2015). *International Responses to Mass Atrocities in Africa: Responsibility to Protect, Prosecute, and Palliate*. University of Pennsylvania Press.
- Mohamed, S. (2012). Syria, the United Nations, and the Responsibility to Protect. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, 106, 223–226. <https://doi.org/10.5305/procannmeetasil.106.0223>
- Nahlawi, Y. (2019). *The Responsibility to Protect in Libya and Syria: Mass Atrocities, Human Protection, and International Law*. Routledge.
- NATO Press Office. (2011, April 14). *Statement on Libya following the working lunch of NATO Ministers of Foreign Affairs with non-NATO contributors to Operation Unified Protector*. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_72544.htm
- Nimmo, B. (2016). Lessons from the Air Campaigns over Libya, Syria and Yemen. *The US Army College Quarterly: Parameters*, 46(1), 81–95. <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2826>
- Okeke, J. M. (2010). Contextualising the ‘Responsibility to Protect’ in Darfur. *International Journal of African Renaissance Studies*, 5(1), 65–81. <https://doi.org/10.1080/18186874.2010.500032>
- Organization for the Prohibition of Chemical Weapons. (2023). *Report by the Director-General—Progress in the Elimination of the Syrian Chemical Weapons Programme*. Organization for the Prohibition of Chemical Weapons. <https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2023/08/ec104dg04%28e%29.pdf>
- Pattison, J. (2017). Perilous Noninterventions? The Counterfactual Assessment of Libya and the Need to be a Responsible Power. *Global Responsibility to Protect*, 9(2), 219–228. <https://doi.org/10.1163/1875984x-00902007>
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2024, January 3). *Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs website*. <https://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>
- Sharma, S. (2016). *Prevention and the Responsibility to Protect: The Case of Kenya*. Routledge.

- Shawki, N. (2011). Responsibility to Protect: The Evolution of an International Norm. *Global Responsibility to Protect*, 3(2), 172–196. <https://doi.org/10.1163/187598411x575676>
- Smith, J. (2011). *Libyan Civil War*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Libyan_Civil_War.png
- Statute of the International Court of Justice (1945). <https://www.icj-cij.org/statute>
- Strong, J. (2018). Using role theory to analyse British military intervention in the Syrian civil war during David Cameron’s premiership. *British Politics*, 14, 372–390. <https://doi.org/10.1057/s41293-018-00095-z>
- Tang Abomo, P. (2019). *R2P and the US Intervention in Libya*. Palgrave Macmillan.
- Thakur, R. (2006). *The United Nations, Peace and Security*. Cambridge University Press.
- Thakur, R. (2013). R2P after Libya and Syria: Engaging Emerging Powers. *The Washington Quarterly*, 36(2), 61–76. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2013.791082>
- Tharoor, S. (2011). Security Council Reform: Past, Present, and Future. *Ethics and International Affairs*, 25(4), 397–406. <https://doi.org/10.1017/s0892679411000335>
- The Syrian Observatory for Human Rights. (2019, March 30). *42 months of Russian operations on the Syrian territory kill more than 8000 civilians including more than 18150 people in their raids and shelling*. <https://www.syriaahr.com/en/122585/>
- Tierney, D. (2005). Irrelevant or Malevolent? UN Arms Embargoes in Civil Wars. *Review of International Studies*, 31(4), 645–664. <https://doi.org/10.2307/40072112>
- United Nations. (2008). *United Nations Peacekeeping Operations — Principles and Guidelines (Capstone Doctrine)*. United Nations. https://web.archive.org/web/20080819214105/https://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf
- United Nations. (2022). *Handbook of Statistics 2022*. United Nations. https://unctad.org/system/files/official-document/tdstat47_en.pdf
- United Nations. (2023a, January 25). Security Council: 12 years of war, leaves 70 per cent of Syrians needing aid. *UN News*. <https://news.un.org/en/story/2023/01/1132837>

United Nations. (2023b, December 20). *Tenth Emergency Special Session: Illegal Israeli actions in occupied East Jerusalem and the rest of the Occupied Palestinian Territory*. <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency10th.shtml>

United Nations Charter (1945). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

United Nations General Assembly. (1950). *Resolution 377 (V) "Uniting for Peace."* United Nations. [https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf)

United Nations General Assembly. (2005). *2005 World Summit Outcome*. United Nations. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

United Nations General Assembly. (2009). *A/63/PV.101*. United Nations.

United Nations General Assembly. (2012). *Resolution 66/253*. United Nations. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n11/474/00/pdf/n1147400.pdf?token=cONhCnXkNHqVMB1y7r&fe=true>

United Nations Human Rights Council. (2014). *Seventh report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic (Seventh COI Report)*. United Nations. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/109/24/pdf/g1410924.pdf?token=IIvs3vWnQQCVfEp67O&fe=true>

United Nations Security Council. (2004a). *Resolution 1556*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1556>

United Nations Security Council. (2004b). *Resolution 1564*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1564>

United Nations Security Council. (2005). *Resolution 1593*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1593>

United Nations Security Council. (2006). *Resolution 1706*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1706>

United Nations Security Council. (2007). *Resolution 1769*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1769>

United Nations Security Council. (2008). *Presidential Statement 2008*. United Nations. <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kenya%20SPRST20084.pdf>

United Nations Security Council. (2011a). *Resolution 1970*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1970>

United Nations Security Council. (2011b). *Resolution 1973*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1973>

United Nations Security Council. (2011c). *Resolution 1996*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1996>

United Nations Security Council. (2012a). *Resolution 2042*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2042>

United Nations Security Council. (2012b). *Resolution 2057*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2057>

United Nations Security Council. (2013). *Resolution 2132*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2132>

United Nations Security Council. (2014). *Resolution 2139*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2139>

United Nations Security Council. (2015a). *Resolution 2235*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/2235>

United Nations Security Council. (2015b). *Resolution 2249*. United Nations. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2249>

U.S. Department of Defense. (2017). *Operation Inherent Resolve website*. <https://dod.defense.gov/OIR/>

U.S. State Department. (2023, October 17). *U.S. Relations with Syria*. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-syria/>

van Wilgenburg, W. (2020, January 10). The Future of Northeastern Syria: In Conversation with SDF Commander-in-Chief Mazloum Abdi. *The Washington Institute*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/future-northeastern-syria-conversation-sdf-commander-chief-mazloum-abdi>

Viotti, M. L. R. (2011, November 9). *Letter dated 9 November 2011 from the Permanent Representative of Brazil to the United Nations addressed to the Secretary-General*. https://web.archive.org/web/20150528122751/https://www.globalr2p.org/media/files/concept-paper-_rwp.pdf

Wehrey, F. (2015). NATO's Intervention. In *The Libyan Revolution and its Aftermath* (pp. 105–125). Oxford University Press.

Weissman, F. (2008). Humanitarian dilemmas in Darfur. *Médecins Sans Frontières*. <https://www.msf.fr/sites/default/files/214a9aa0483c6e560e05cdafb00beb11.pdf>

Welsh, J. M. (2019). Norm Robustness and the Responsibility to Protect. *Journal of Global Security Studies*, 4(1), 20. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogy045>

Yacoubian, M. (2023, March 14). Syria's Stalemate Has Only Benefitted Assad and His Backers. *United States Institute of Peace*. <https://www.usip.org/publications/2023/03/syrias-stalemate-has-only-benefitted-assad-and-his-backers>

Zakiyah, Z. (2019). Responsibility to Protect in Syrian Crisis: What can be expected from the Muslim community? *Analisa Journal of Social Science and Religion*, 4(2), 283–300. <https://doi.org/10.18784/analisa.v4i02.916>

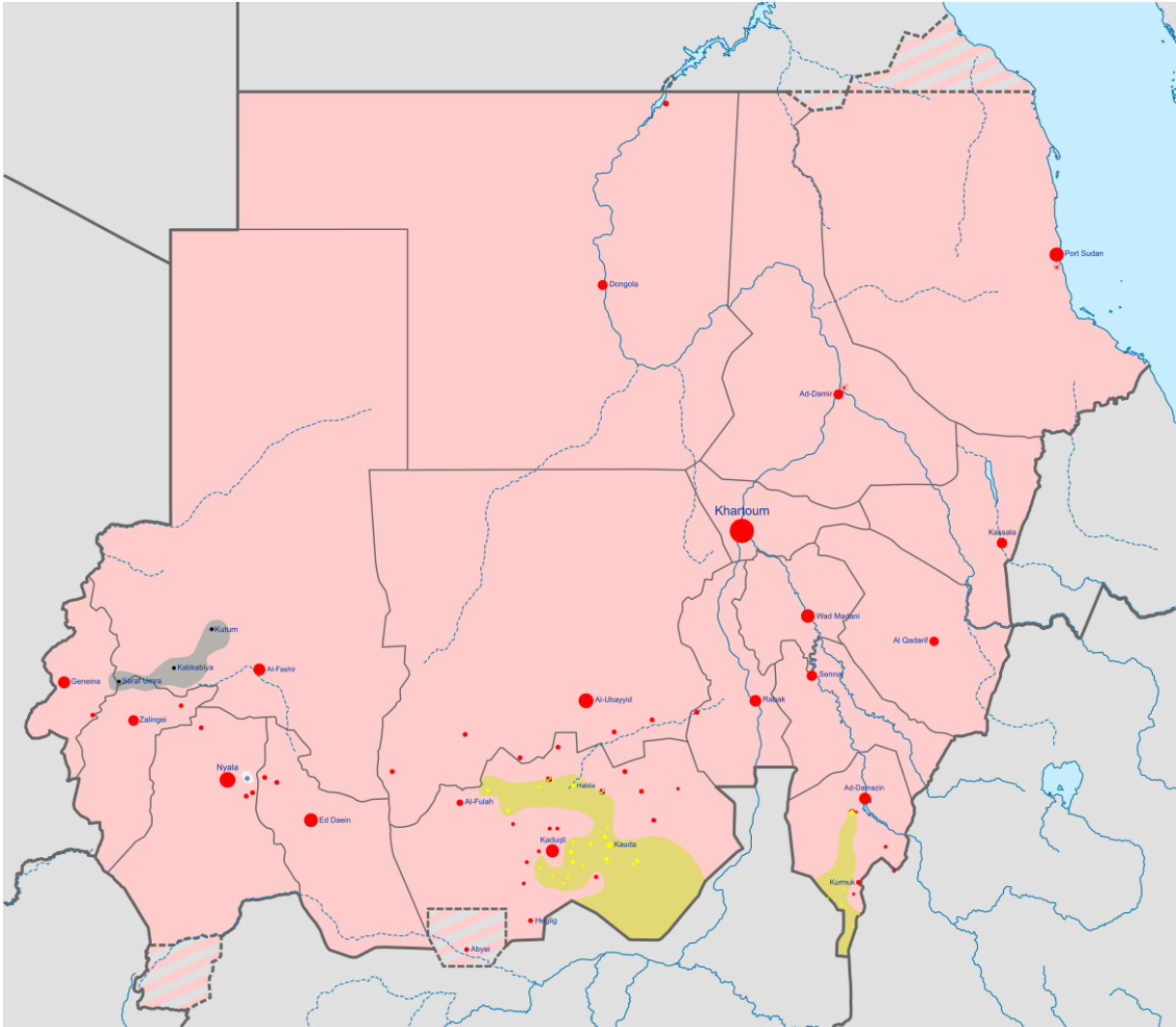
Zifan, A. (2016a). *Southern Sudan Civil War*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Southern_Sudan_Civil_War.svg

Zifan, A. (2016b). *Sudanese Internal Conflict*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Sudanese_Internal_Conflict.svg

Dodatak 1 – mape odabranih studija slučaja

Slika 1

Unutrašnji sukobi Sudana (Darfur se nalazi na zapadu države).

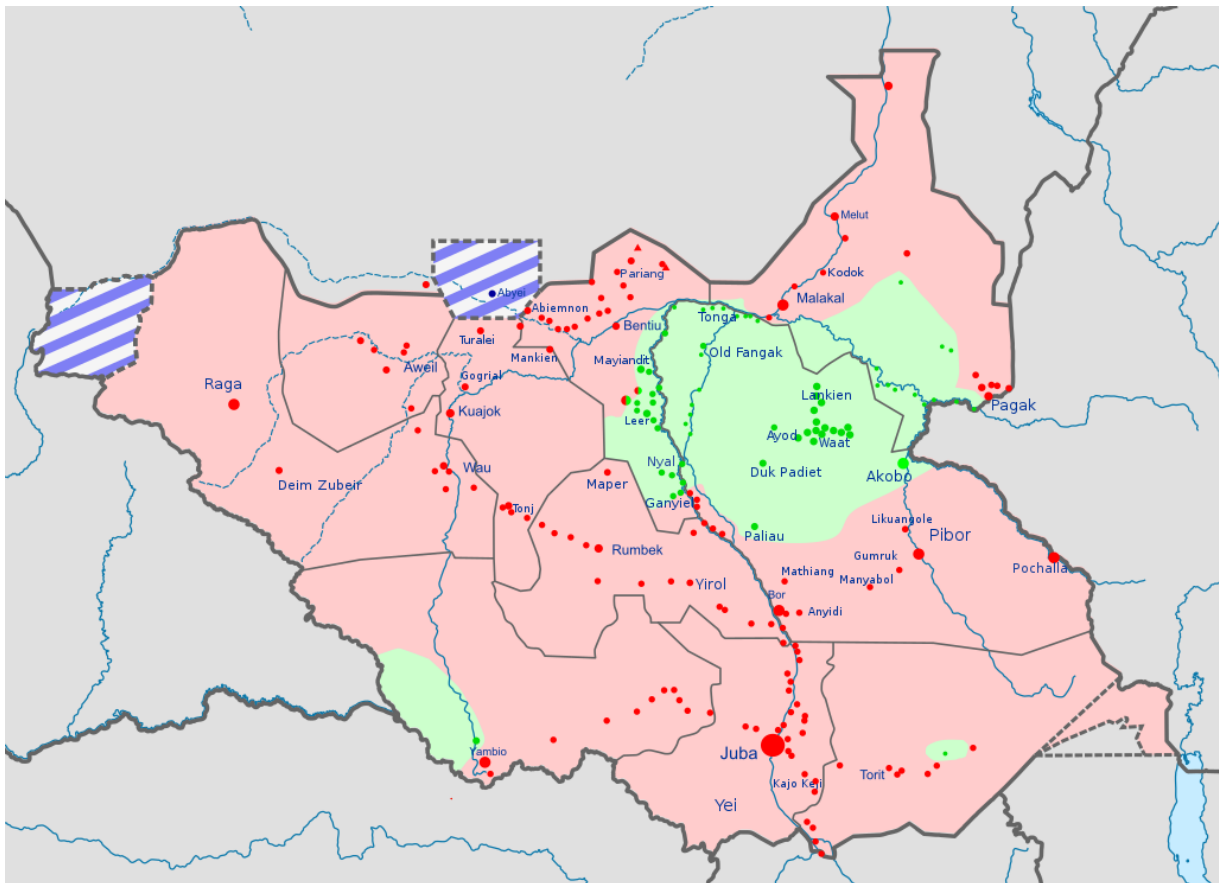

Izvor: Zifan, A. (2016b). Sudanese Internal Conflict.

(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Sudanese_Internal_Conflict.svg)

Slika 2

Građanski rat u Južnom Sudanu.

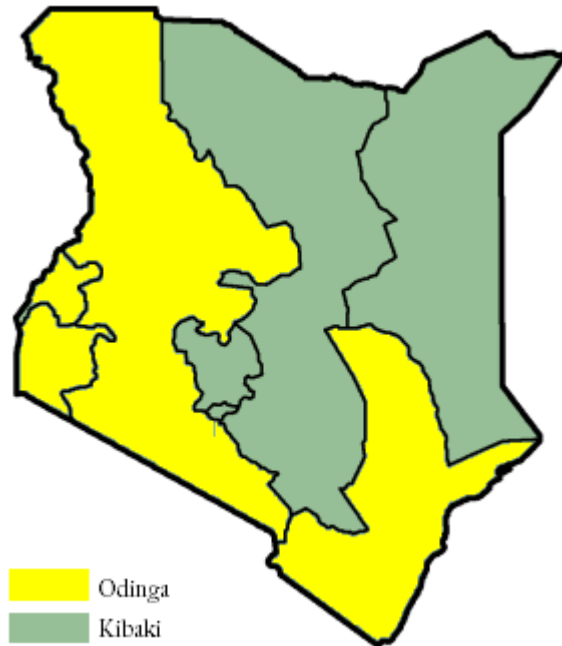

Izvor: Zifan, A. (2016a). Southern Sudan Civil War.

(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Southern_Sudan_Civil_War.svg)

Slika 3

Izbori 2007. prema provincijama Kenije.

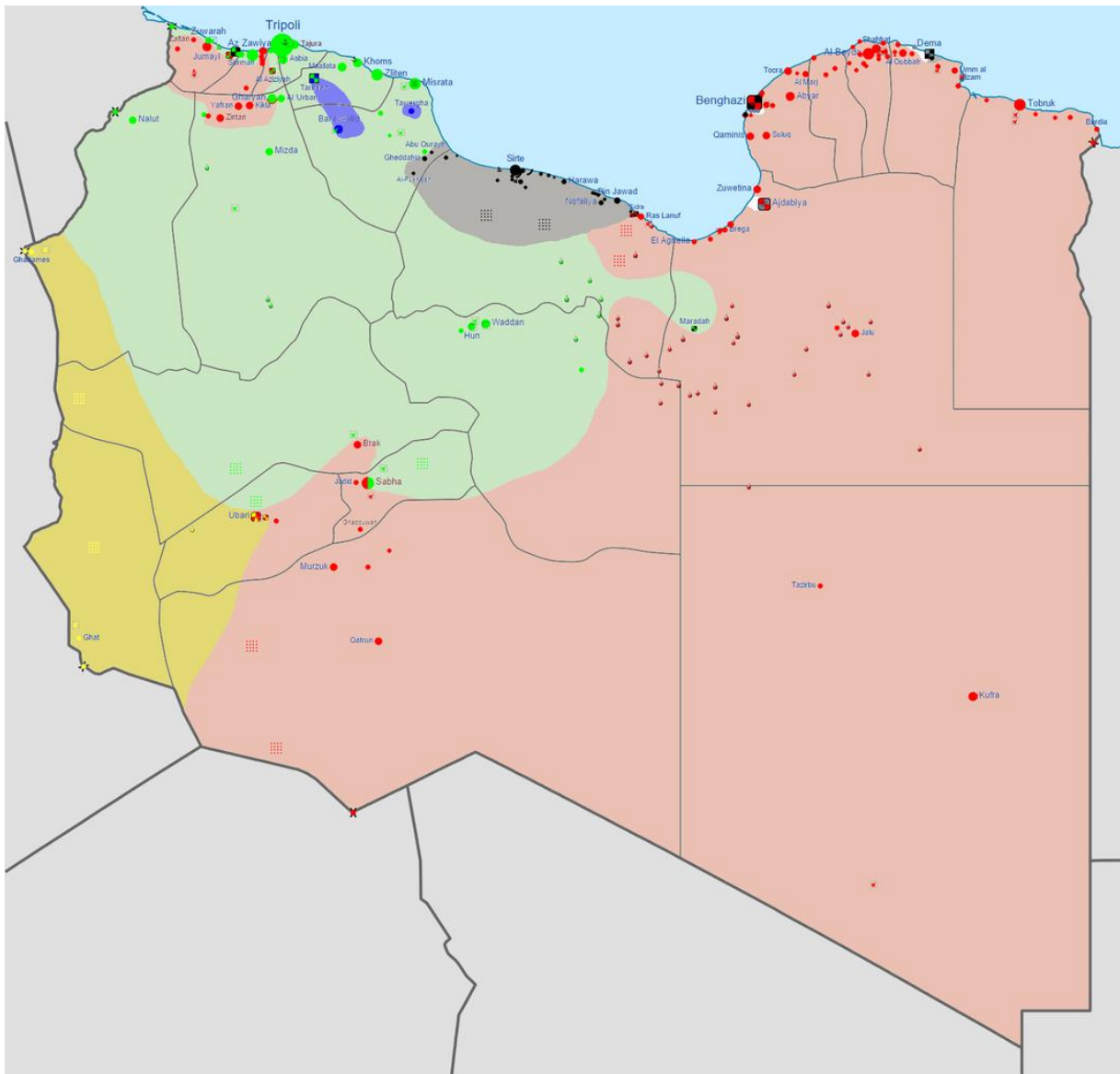

Izvor: De Administrando Imperio. (2007). Kenya Provinces 2007 elections.

(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kenya_Provinces_2007_elections.PNG)

Slika 4

Libijski građanski rat.

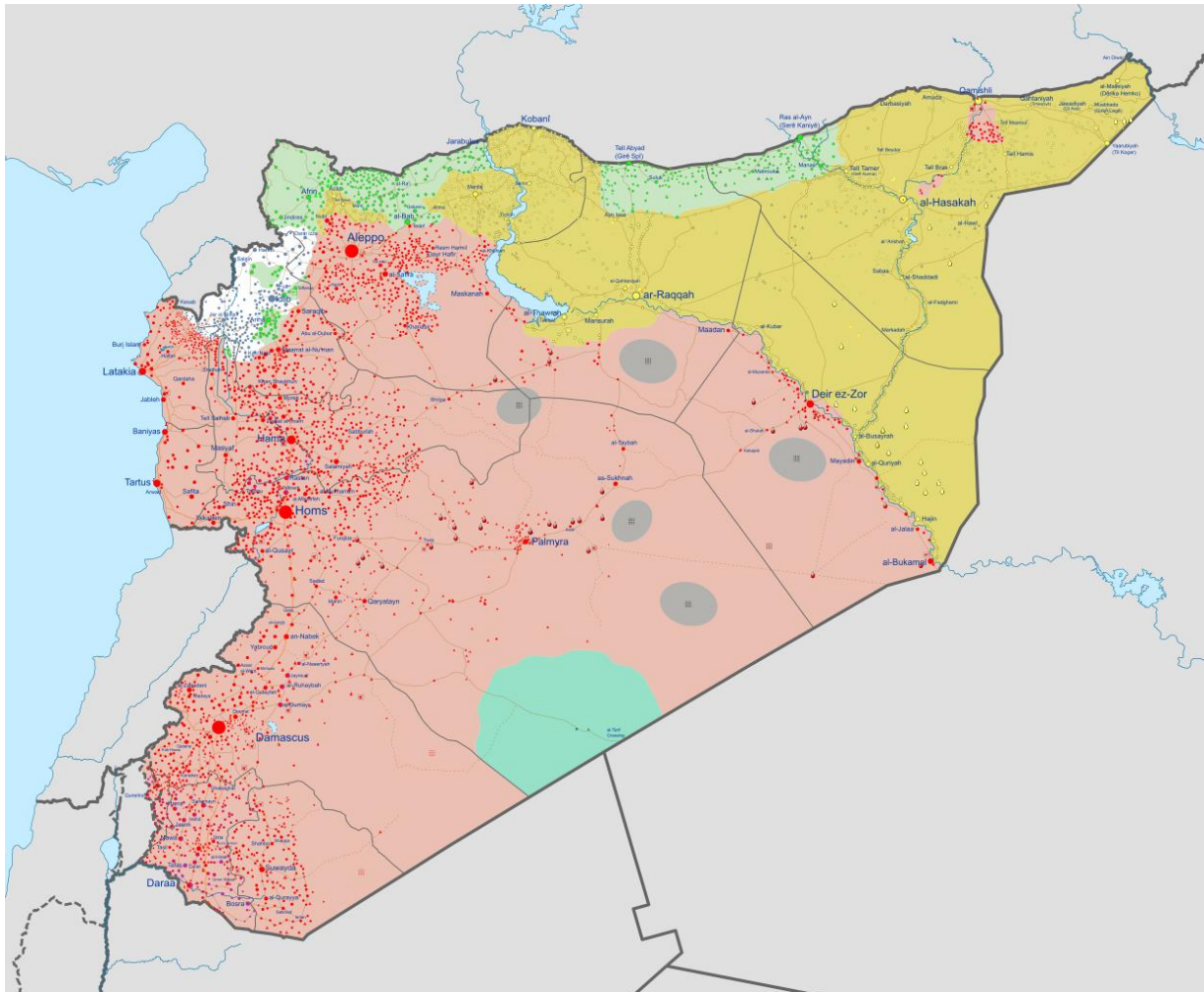

Izvor: Smith, J. (2011). *Libyan Civil War*.

(https://en.wikipedia.org/wiki/File:Libyan_Civil_War.png)

Slika 5

Sirijski građanski rat.

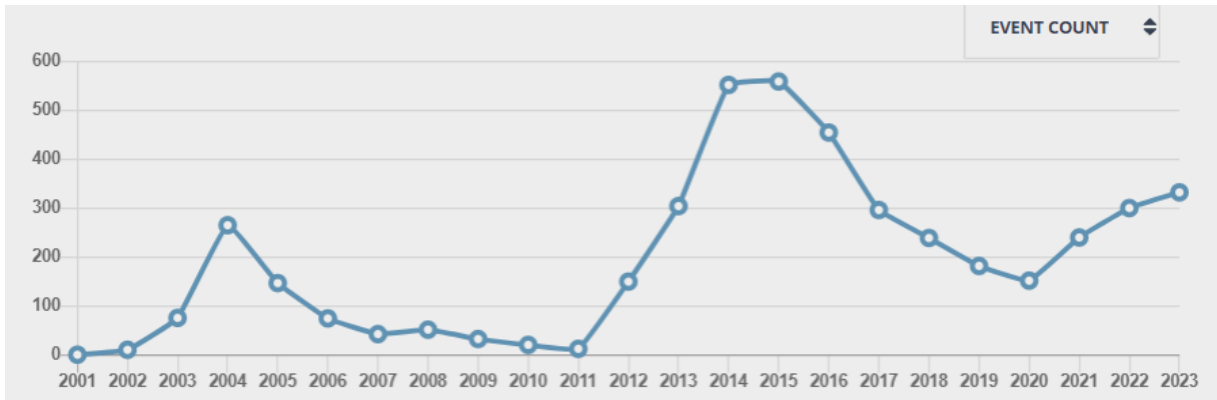
Izvor: Ecrusized. (2023). Syrian Civil War map (November 24, 2023).

[https://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War_map_\(November_24,_2023\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Syrian_Civil_War_map_(November_24,_2023).svg)

Dodatak 2 – ACLED grafikoni

Grafikon 1

Broj slučajeva nasilja nad civilima u Darfuru, 2000-2024.

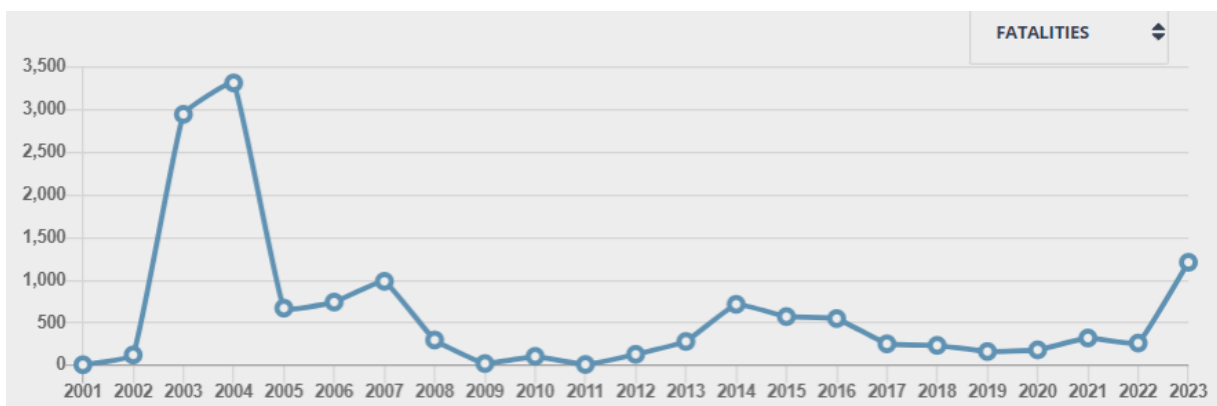

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/BD56FCDEBED970F1CE6B47D28743F7BA>)

Grafikon 2

Broj civilnih smrti zbog nasilja u Darfuru, 2000-2024.

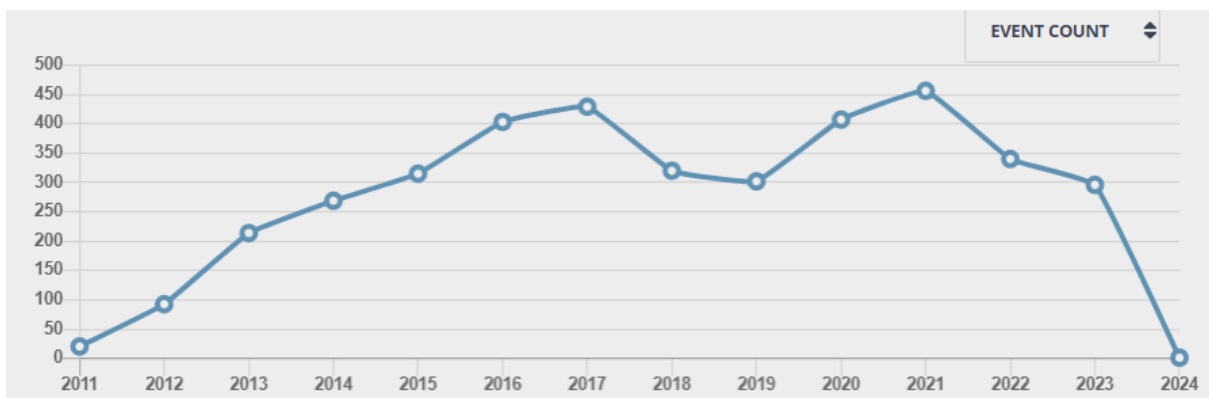

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/BD56FCDEBED970F1CE6B47D28743F7BA>)

Grafikon 3

Broj slučajeva nasilja nad civilima u Južnom Sudanu, 2011-2024.

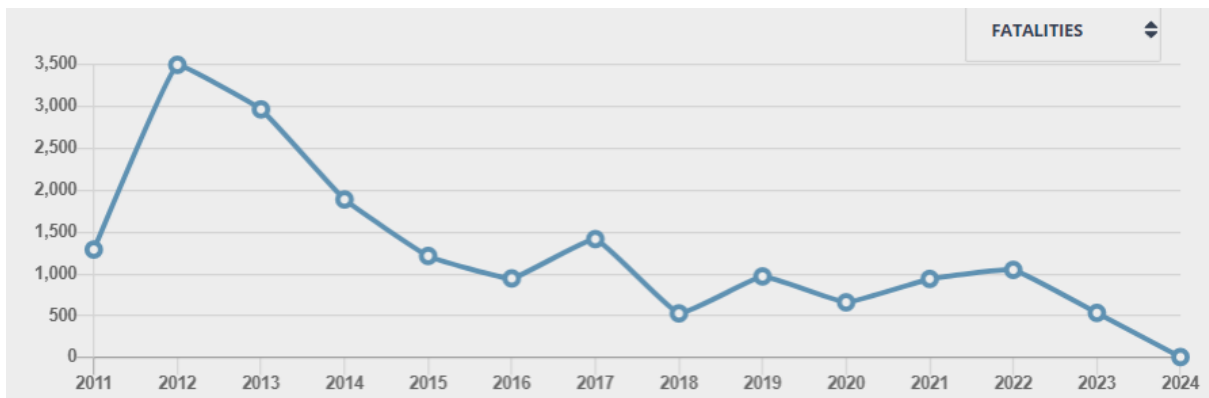

Izvor: veb-stranica ACLED

<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/F2ACBE841E5C68EB62A29736F3A4F25B>

Grafikon 4

Broj civilnih smrti zbog nasilja u Južnom Sudanu, 2011-2024.

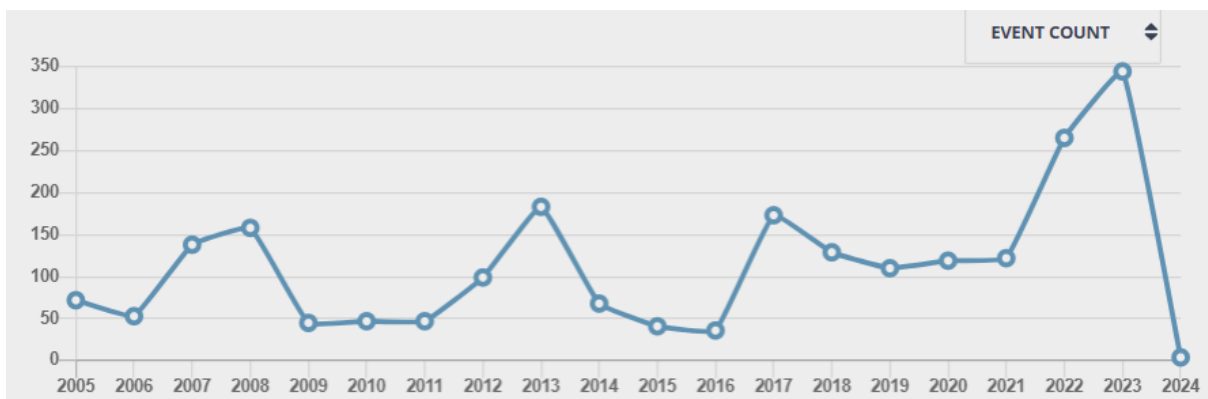

Izvor: veb-stranica ACLED

<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/AD5F5F92F5ADC7DE8F39B4608FE5F619>

Grafikon 5

Broj slučajeva nasilja nad civilima u Keniji, 2000-2024.

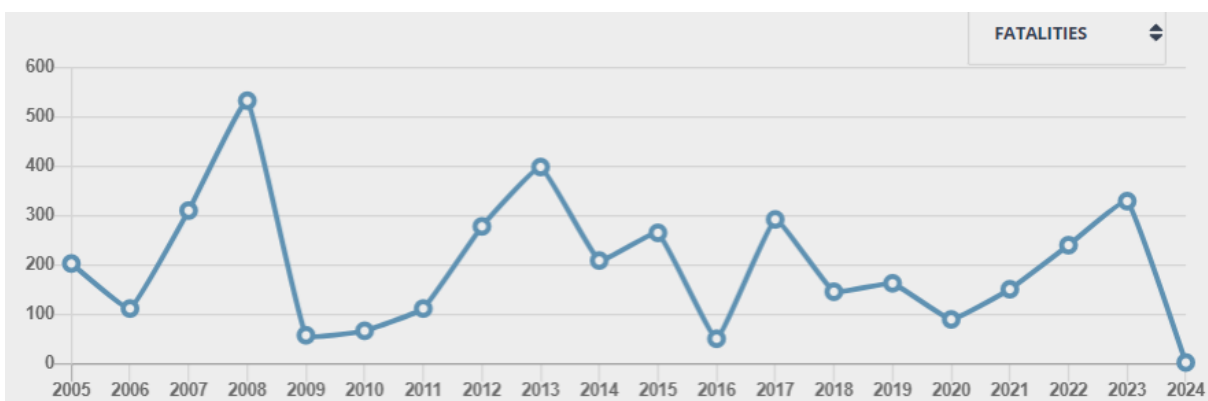

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/97FEAA22E41569112B556259453083AF>)

Grafikon 6

Broj civilnih smrti zbog nasilja u Keniji, 2000-2024.

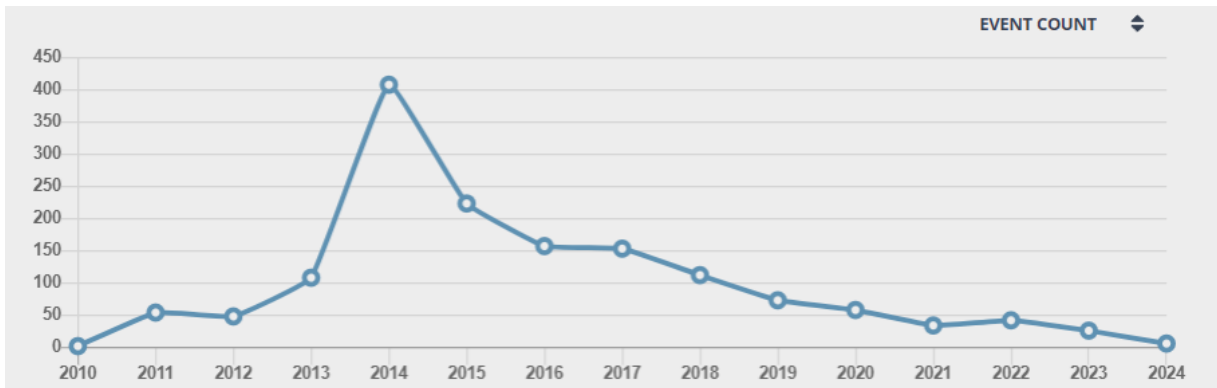

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/97FEAA22E41569112B556259453083AF>)

Grafikon 7

Broj slučajeva nasilja nad civilima u Libiji, 2010-2024.

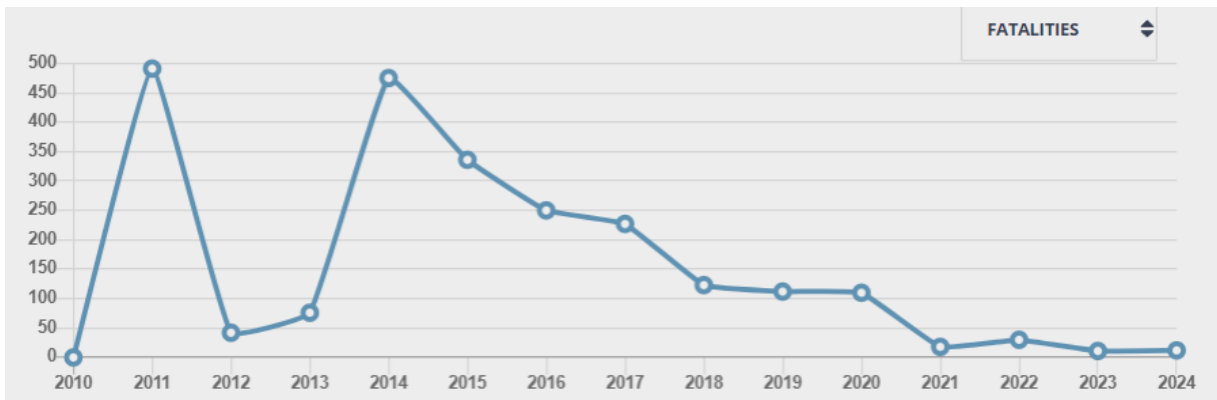

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/59F3D201E2B973A7F36FF953C71CB1D6>)

Grafikon 8

Broj civilnih smrti zbog nasilja u Libiji, 2010-2024.

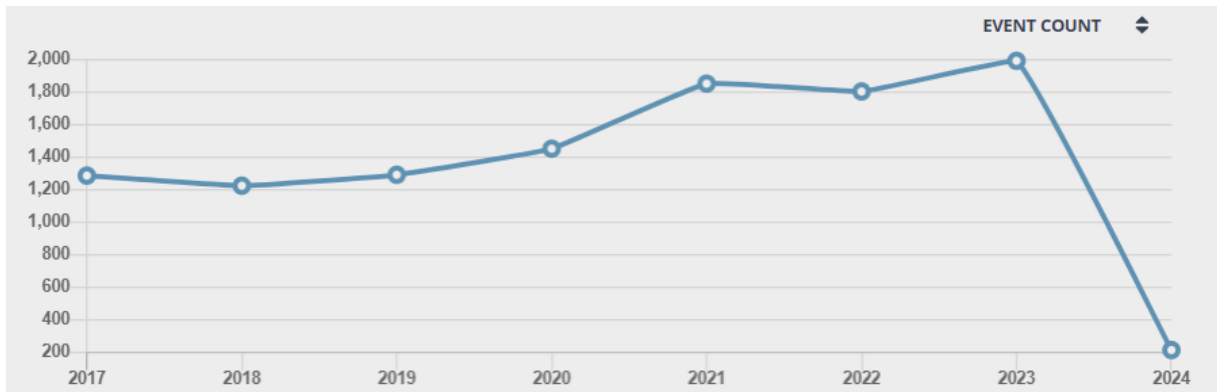

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/59F3D201E2B973A7F36FF953C71CB1D6>)

Grafikon 9

Broj slučajeva nasilja nad civilima u Siriji, 2017-2024.

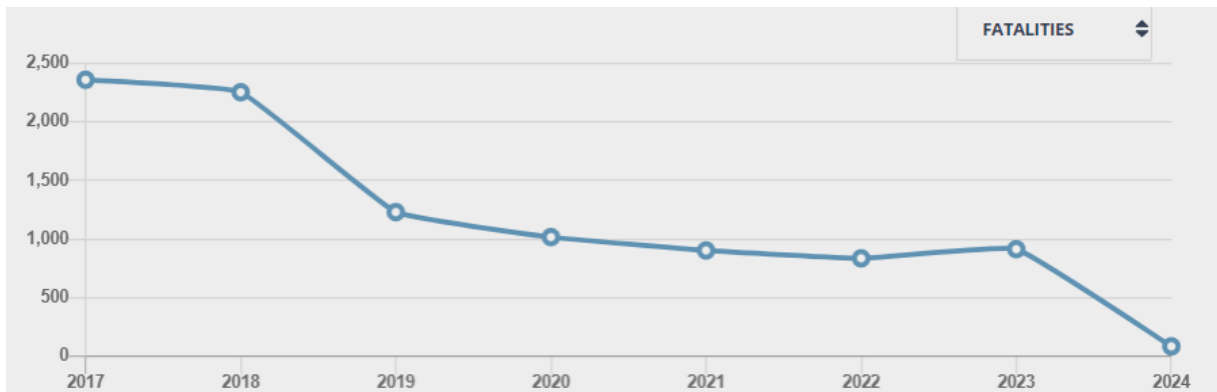

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/6436D7F655E0EE195C18C0F9F7FFECF1>)

Grafikon 10

Broj civilnih smrti zbog nasilja u Siriji, 2017-2024.

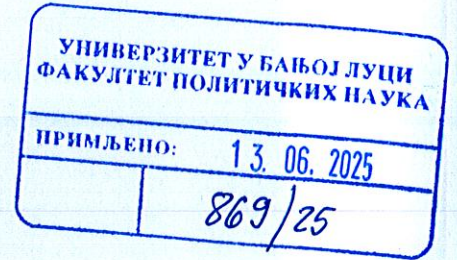

Izvor: veb-stranica ACLED

(<https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard/6436D7F655E0EE195C18C0F9F7FFECF1>)

Kratka biografija autora

Filip Stanivuković je rođen 26. juna 1999. godine u Banjoj Luci. Završio je program Međunarodne mature (International Baccalaureate), kao dio njegove 50. generacije, i upisao Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci 2018. godine. Diplomirao 2022. godine, i iste godine upisao master program na istom fakultetu. Tečno govori engleski jezik (C2 nivo).

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
БАЊА ЛУКА

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ

Одлуком Наставно-научног вијећа Факултета политичких наука Бања Лука, број: 08/3.1113-13/23 усвојеној на 158. сједници Наставно-научног вијећа од 18. 10. 2023. године, именовани смо у Комисију за оцјену и одбрану завршног рада на II циклусу студијског програма Политикологија (мастер студије), смјер Међународне студије, под називом „Ефективност доктрине *Responsibility to Protect* у испуњавању принципа Уједињених нација“, кандидата Филипа Станивуковића, у саставу:

1. проф. др Матеј Савић, ванредни професор, ужа научна област Међународно право, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
2. Проф. др Милош Шолаја, редовни професор, ужа научна област Међународни односи и међународна безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан и ментор;
3. Доц. др Нина Сајић, доцент, ужа научна област Међународни односи и међународна безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан.

Након што су чланови Комисије примили и прегледали рад подносе

ИЗВЈЕШТАЈ

о садржају истраживања, оцјени квалитета мастер рада по дијеловима и у цјелини, примјени методологије, оцјени интерпретације (резултата) истраживања и других битних аспеката

Кандидат Филип Станивуковић доставио је Комисији на увид и оцјену рад под називом „Ефективност доктрине *Responsibility to Protect* у испуњавању принципа Уједињених нација“, у складу са Законом о високом образовању Републике Српске, Статутом Универзитета у Бањој Луци, Правилником о пријави и изради завршног рада на II циклусу Факултета политичких наука и Одлуком Наставно-научног вијећа Факултета политичких наука Бања Лука, број: 08/3.1113-13/23

Основни подаци о кандидату

Кандидат Филип Становуковић рођен је 26. јуна 1999. године у Бања Луци. Основну и Гимназију завршио је у Бања Луци. Дипломирао је на Факултету политичких наука – Одсек политикологија у Бањој Луци 12. 9. 2022. године с просјечном оцјеном 9,00 и стекао звање дипломирани политиколог – 240 ЕЦТС бодова.

Основни подаци о завршном (мастер) раду

Мастер рад истражује идеју, иницијативу, дефинисање, конципирање, усвајање и примјену доктрине Уједињених нација под називом Одоговорност за заштиту (*Responsibility to Protect – R2P*), приступ истраживању из теоријског угла и како се примјена доктрине сагедава у историјском и савременом политичком контексту који уважава цјелокупност појава везаних за процесе у међународним односима.

Структура мастер рада

Рад садржи пет поглавља: Увод, три разрађујућа, поглавља, закључак и преглед литературе на укупно 94 странице текста истраживања као и два додатка. Рад је усклађен је с Правилима студирања на II циклусу студија ФПН Бања Лука. Укључује позивање на изворе и дефинисање ставова кандидата у области анализе и истраживања примјене и ефеката доктрине Одговорност за заштиту у правцу доказивања савременог теоријског приступа глобалном политичком и безбједносном комплексу као најважнијим областима важним за обликовање међународног поретка.

У првом поглављу „Увод“ кандидат се одређује према историјском тренутку настајања доктрине Уједињених нација Одговорност за заштиту који се односи на савремене ратове и друге конфликте, природне непогоде и друге изазове безбједности који би се елиминисали или умањивали досљедном примјеном Доктрине. Поред хипотезе и помоћних хипотеза, аутор наводи и методологију истраживања – коришћење меодологије компаративне политике, као и дефинисање примарних и секундарних извора на које се позива и које користи у истраживању.

У другом поглављу „*Responsibility to Protect*“ – **настанак и формулација**“ аутор полази од оснивања Међународне комисије за интервенцију и државни суверенитет (ICISS) и представља усвајање документа Уједињених нација за Одговорност за заштиту дефинисан Завршним документом Свјетског самита Уједињених нација у септембру 2005. Аутор указује и да анализом обухвата ратове за независност и друге ратове који су нарушавали принципе суверенитета и хуманитаризма и да посљедице тих ратова и настојања да се резултати дјеловања међународних субјеката ускладе с међународним односима.

Треће поглавље „**Студије случаја *Responsibility to Protect***“ односи се на низ конкретних конфликта у Судану, Кенији, Либији и Сирији кроз које сагледавају ефективност приступа Уједињених нација и других субјеката међународних односа у наведеним сукобима као оскова за дефинисање општег оквира за закључивање..

Четврто поглавље „**Евалуација *Responsibility to Protect* и принципа Уједињених нација**“ даје сумарни преглед мјера превенције и реакције актера и процеса коришћених у анализираним студијама случаја кроз квалитативну, али и квантитвну анализу дату кумулативно исказаним статистичким карактеристикама кроз одвојене приступе посматрања по принципима војних мјера као и превентивних, дипломатских и других мјера. Аутор анализира и застоје, као

и критике и дилеме у дефинисању и примјени доктрине R2P. Напомиње се да се анализа односи на разлике у дјеловању држава са становишта реторике или стварних циљева. У овом поглављу даје се пореглед односа принципа Уједињених нација у оквирима доктрине *Responsibility to Protect* највише оних који се односе на примјену принципа Повеље УН и постављених на принципе мирног рјешавања спорова што може да се односи на нову формулацију већ познатих норми у Повељи. Због неких евидентних неиспуњавања очекивања доктрине *Responsibility to Protect* аутор анализира и питање могућег напуштања доктрине.

Пето поглавље „**Закључак**“ даје резултате истраживања и доказаност постављене главне хипотезе и помоћних хипотеза. У најопштијем погледу Закључак је да теоријска проучавања и објашњења везана за настанак, реализацију, ефективности, али и критику доктрине *Responsibility to Protect* као и значајних разлика које су у основи концептуалних, политичких и принципијелних дилема везаних за њено функционисање указују на могућност поримјене доктрине, али и потребу преиспитивања нормативног оквира и ефикасне примјене..

Оцјена мастер рада

Очекивани резултат овог истраживања који се односи на анализу настанка, успостављања, дефинисања, кретања, дјеловања резултата, критике и дилема везаних за доктрину *Responsibility to Protect- -R2P* и теоријска објашњења везана за ову област остварени су овим истраживачким радом. То се односи на разноврсност облика који карактерише теоријско и емпиријско гледање на глобалне процесе у међународним односима, њен утицај на теоријско дефинисање међународних односа, како у историјском смислу, тако и у савременим процесима, као и да будући теоријски развој усмјерен на предвиђање развоја односа и процеса који зависе и чији су носиоци Уједињене нације према међународним проблемима, узроке дјеловања актера појединачни и колективно у међународним односима, функционисање принципа усмјерених на превенцију конфликта, дјеловање у случајевима унутрашњих ратова и међународних хуманитарних интервенција. Рад указује на потребу даље изградње теоријског оквира функције превенције сукоба и заштите цивилног становништва.

Закључак и приједлог Комисије

На основу свега наведеног, Комисија сматра да је кандидат Филип Станивуковић спровео истраживање у складу са постављеним циљевима. Кандидат је и логички досљедно анализирао тему, примијенио одговарајућу методологију истраживања предвиђену кроз Пријаву за одобрење мастер рада и нагласио резултате у области теоријског истраживања начина, метода и процеса кроз које се остварују базни принципи дефинисани Повељом УН чиме је дао допринос разумијевању појаве, развоја, значаја и улоге области међународне моралне, политичке, физичке и сваке друге одговорности у савременим међународним односима.

Комисија сматра да ово истраживање задовољава све критеријуме за израду завршног (мастер) рада и даје

ПРИЈЕДЛОГ

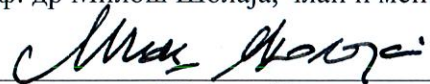
Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци да прихвати позитивну оцјену завршног (мастер) рада кандидата Филипа Станивуковића, под називом „Ефективност доктрине *Responsibility to Protect* у испуњавању принципа Уједињених нација“ и одобри његову јавну одбрану.

Комисија:

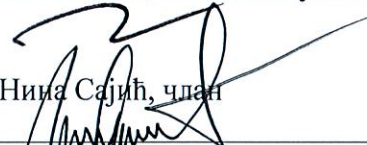
1. Проф. др Матеј Савић, предсједник

2. Проф. др Милош Шолаја, члан и ментор

3. Доц. др Нина Савић, члан

Бања Лука, 17. јуни 2025. године

Број:08/1.302/25

Датум:3.3.2025.

На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.121-3/23 од 26.01.2023. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

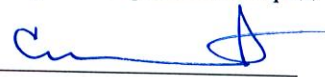
Овим се потврђује да је мастер рад кандидаткиње **Филипа Станивуковића** под називом „Ефективност доктрине **Responsibility to protect** у испунавању принципа Уједињених нација приликом оружаних сукоба“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 9.9.2024. године.

Шеф Библиотеке

Продекан за научноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Филип Станивуковић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 26.06.1999. године, Бања Лука, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, дана 12.09.2022. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: -

Наслов завршног/дипломског рада аутора: -

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: Дипломирани политиколог – 240 ECTS;

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политикологије – 300 ECTS - међународни односи;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци;

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Ефективност доктрине Responsibility to protect у испуњавању принципа Уједињених нација приликом оружаних сукоба“, датум одбране: 09.09.2025. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Политичке и управне науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Проф. др Матеј Савић, предсједник Комисије;
2. Проф. др Милош Шолаја, члан-ментор;
3. Доц. др Нина Сајић, члан;

У Бањој Луци, дана 10.09.2025. године;

Проф. др Ранка Перић Ромић

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада ЕФЕКТИВНОСТ ДОКТРИНЕ RESPONSIBILITY TO PROTECT У ИСПУЊАВАЊУ
ПРИНЦИПА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА ПРИЛИКОМ ОРУЖАНИХ СУКОВА

Наслов рада на енглеском језику EFFECTIVENESS OF RESPONSIBILITY TO PROTECT DOCTRINE
IN ACHIEVING THE PRINCIPLES OF THE UNITED NATIONS
DURING ARMED CONFLICTS

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 25.09 2025.

Потпис кандидата

C. Филић

Изјава 2

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

**Изјава којом се овлашћује _____ факултет/ Академија
умјетности Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски
рад учини јавно доступним**

Овлашћујем _____ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
факултет/ Академију умјетности Универзитета у
Бањој Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

ЕФЕКТИВНОСТ ДОКТРИНЕ RESPONSIBILITY TO PROTECT У ИСПУЊАВАЊУ ПРИНЦИПА УЈЕДИЊЕНИХ
НАЦИЈА ПРИЛИКОМ ОРУЖАНИХ СУКОБА

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у дигиталним репозиторијум
Универзитета у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у
одабраном типу лиценце Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се
одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат
је на полеђини листа).

У Бањој Луци 25.09.2025.

Потпис кандидата

С. Филић

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада

Име и презиме аутора ФИЛИП СТАНИВУКОВИЋ

Наслов рада ЕФЕКТИВНОСТ ДОКТРИНЕ RESPONSIBILITY TO PROTECT У ИСПУЊАВАЊУ ПРИНЦИПА
УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА ПРИЛИКОМ ОРУЖАНИХ СУКОБА

Ментор ПРОФ. ДР МИЛОШ ШОЂАЋА

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 25.09.2025.

Потпис кандидата

С. Филић